

ŠIAULI UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ GERŲS IR NEGALŲ STUDIJŲ FAKULTETAS
SPECIALIOSIOS PEDAGOGIKOS KATEDRA

Specialiosios pedagogikos (šaka-specialiojo ugdymo koordinavimas)
magistrantų studijų programa

Asta Gaubien

**T V POŽIŪRIŠ SPECIALIŲ UGDYMO(SI) POREIKIŲ
TURINIAI VAIKŲ UGDYMO FORMAS**

Magistro darbas

*Darbo vadov –
doc. dr. Lina Miltenien*

2011

Turinys

Magistro darbo santrauka	3
vadas	4
1 skyrius. SPECIALI J UGDYMO(SI) POREIKI TURIN I VAIK UGDYMO IR T V DALYVAVIMO JAME YPATUMAI	8
1.1. Vaik , turin i speciali j ugdymo(si) poreiki , samprata ir j speciali j poreiki tenkinimo b tinyb	8
1.2. Speciali j ugdymo(si) poreiki turin i vaik ugdymo formos.....	10
1.3. T v dalyvavimo speciali j ugdymo(si) poreiki turin i vaik ugdymo procese vaidmuo ir raiška	18
2 skyrius. T V POŽI RIO SPECIALI J UGDYMO(SI) POREIKI TURIN I VAIK UGDYMO FORMAS IDENTIFIKAVIMAS	23
2.1. Tyrimo metodologija	23
2.2. Tyrimo imties charakteristika.....	27
2.3. T v poži rio, taikant anketin apklaus , identifikavimas ir analiz	30
2.4. Teigiam ir neigiam speciali j ugdymo(si) poreiki turin i vaiko ugdymo veiksniai , ugdymo staigos teikiamos pagalbos vaikui ir demografini kintam j ryšys	37
2.5. T v poži rio, taikant interviu, identifikavimas ir analiz	43
2.6. Rekomendacijos d l t v l kes ius tenkinan io speciali j ugdymo(si) poreiki turin i vaik ugdymo.....	56
Išvados	59
Literat ra	61
Summary	65
Priedai	66

Magistro darbo santrauka

Darbe atlikta speciali j ugdymo(si) poreiki turin i vaik ugdymo ir t v dalyvavimo jame ypatum *teorin analiz* . Iškelta *tyrimo hipotez* – tik tina, kad SUP turin i vaik ugdymo procesas ir formos netenkina t v l kes i d l to, kad SUP turin i vaik ugdymas n ra kokybiškas, o t vai ugdymo proces ne traukiami kaip lygiaver iai partneriai.

Anketin s apklausos ir *standartizuoto individualaus interviu* metodais buvo atliktas tyrimas, kurio tikslas – ištirti t v poži r speciali j ugdymo(si) poreiki turin i vaik ugdymo proces ir formas bei pateikti rekomendacij d l t v l kes ius tenkinan io ugdymo. Atlikta *statistin* (aprašomosios statistikos, faktorin s analiz s, *Mann-Whitney* ir *Kruskal-Wallis H test*) *duomen analiz* , kokybin ir kiekybin interviu *turinio analiz* . Anketin je apklausoje dalyvavo 232 t vai, o interviu – 5 t vai, kuri vaikai turi speciali j ugdymo(si) poreiki .

Empirin je dalyje identifikuojamas t v poži ris speciali j ugdymo(si) poreiki turin i vaik ugdymo formas. Remiantis tyrimo rezultatais, teikiamos rekomendacijos d l t v l kes ius tenkinan io ugdymo. Svarbiausios empirinio tyrimo *išvados*:

1. Ugdymo staigose dažnai teikiama socialin pedagogin ir specialioji pedagogin pagalba. Psichologin pagalba, daugelio t v manymu, n ra dažnai teikiama.
2. T v traukimas teikiam pagalb apsiriboja tuo, kad mokytojas ir kiti specialistai aptaria su t vais, ko, kaip ir kod l bus mokomas vaikas.
3. T vai, kuri vaikai turi speciali j ugdymo(si) poreiki , dažniausiai n ra pripaž stami kaip lygiaver iai partneriai, j vaidmuo ugdymo procese nuvertinamas. Daugelio t v teigimu, jie nekvie iami dirbti savanoriais klas je (laisvu laiku) ir pamok metu pad ti vaikui, t vai patys turi rodyti didel iniciatyv , užmezgant bendradarbiavimo santykius su ugdymo staiga.

Esminiai žodžiai: specialieji ugdymosi poreikiai, inkluzinis ugdymas, dalin integracija, visiška integracija, t v (si)traukimas.

vadas

Mokslin problema ir tyrimo aktualumas. Šiuolaikinio ugdymo s lygomis, kurioms b dingas poži ri virsmas nuo klinikinio-korekcinio modelio iki socialinio-interakcinio, pripaž stama ugdymo prieinamumo svarba – vis intensyviau siekiama ugdym padaryti prieinam kiekvienam visuomen s nariui. Esant ugdymo paradigm poky iams, reikšmingesniu tampa visapusiškas asmenybi , pasižymin i specialiaisiais ugdymosi poreikiais (toliau – SUP) lavinimas, j k rybines galias skatinantis ugdymas. Kad vaik , turin i SUP, ugdymas b t kuo veiksmingesnis, gyvendinama *inkliuzijos* koncepcija, paremta „traukimo arba dalyvavimo“ id ja (Golubin, 2008, p.12). Inkliuzinio ugdymo s lygomis reikšmingu tampa t v (si)traukimas

SUP turin i vaik ugdym Nors pereinant nuo klinikinio-korekcinio prie socialinio-interakcinio ugdymo modelio, vis dar galima žvelgti t v kaip lygiateisi ugdymo proceso dalyvi dilem , ta iau teorija ir praktika pripaž st t v dalyvavimo SUP turin i vaik ugdymo procese prasmingum . Daugelis mokslinink (Hallahan, Kauffman, 2003; Jeynes, 2005; Miltenien , 2005; Gerulaitis, 2007; Golubin, 2008; Raubien , 2009; Pužien , Slavinskien , 2009; Fomi iov, 2009). Mokslin je literat roje (Kairien , 2010; Ališauskas, Ališauskien ir kt., 2009; Fomi iov, 2009; Ališauskas, Jomantait , 2008; Golubin, 2008; Gerulaitis, 2007; Miltenien , 2005; Jeynes, 2005; Grincevi ien , 2005; Galkien , 2003; Miltenien , Ruškus, Ališauskas, 2003) tyr t v dalyvavimo SUP turin i vaik ugdymo procese ypatumus. Galima konstatuoti, kad t v dalyvavimo SUP turin i vaik ugdymo srityje tiek teoriniu, tiek empiriniu aspektais žvelgiamas nemažas mokslinis ir praktinis dirbis. Kita vertus, ugdymo s lygos nuolat kinta, tod l ankstesniu metu tikusios SUP turin i vaik ugdymo formos šiuo metu gali b ti ir neveiksmingos. Siekiant vertinti esam ugdymo form adekvatum šiuolaikin ms s lygoms ir pateikti rekomendacijas d l t v l kes ius tenkinan io ugdymo, tikslinga tirti suinteresuot ugdymo dalyvi poži r nagrin jam reiškini – pat ugdymo proces ir jo formas. Šiuo atveju svarb s t v poži rio tyrimai, kadangi t vai palaiko betarpišk ir nuolatin kontakt su ugdytiniu. T v poži rio vertinimas turi praktin pritaikomum , nes esama tyrim situacija pagr sti ugdymo tobulinimo ir kokyb s užtikrinimo sprendimai gali b ti s kmingai diegti dabartin mis ugdymo poky i s lygomis. Tod l šiame darbe mokslin problema formuluojama klausimu: *ar dabartiniu metu SUP turin i vaik ugdymo procesas ir formos yra adekvat s šiuolaikin ms s lygoms ir realiai tenkina t v l kes ius?*

Tyrimo objektas – t v poži ris SUP turin i vaik ugdymo formas.

Tyrimo tikslas – ištirti t v poži r specialij ugdymo(si) poreiki turin i vaik ugdymo proces ir formas bei pateikti rekomendacij d l t v l kes ius tenkinan io ugdymo.

Uždaviniai:

1. Išnagrinėti specialiojo ugdymo(si) poreikį turinčių vaikų ugdymo ypatumus šiuolaikiniame ugdymo procese ir jo formomis.
2. Atskleisti tėvų vaidmenį specialiojo ugdymo(si) poreikį turinčių vaikų ugdymo procese.
3. Taikant kiekybinį ir kokybinį tyrimą, vertinti tėvų požiūrį specialiojo ugdymo(si) poreikį turinčių vaikų ugdymo procesui ir jo formas.
4. Išnagrinėti teigiamą ir neigiamą specialiojo ugdymo(si) poreikį turinčių vaikų ugdymo veiksmų, ugdymo staigos teikiamos pagalbos vaikams ir demografinių kintamųjų ryšį.
5. Remiantis tyrimo rezultatais, pateikti rekomendacijas dėl tėvų lėšų tenkinimo ugdymo.

Tyrimo hipotezė: tikima, kad SUP turinčių vaikų ugdymo procesas ir formos netenkina tėvų lėšų poreikio, kad SUP turinčių vaikų ugdymas nėra kokybiškas, o tėvų ugdymo procese ne traukiami kaip lygiavertiniai partneriai.

Tyrimo dalyviai: 237 tėvai iš vaizdinių Lietuvos regionų ir miestų, turintys vaikus su SUP, kurie mokosi įvairiose ugdymo institucijose (bendrojo lavinimo mokykloje arba specialiojoje mokykloje).

Tyrimo metodologija ir metodai. Tyrimui atlikti ir tyrimo rezultatams gauti kompleksiskai derinami šie tyrimo metodai:

- *Mokslinės literatūros ir dokumentų analizė* – šiuo metodu atliekama SUP turinčių vaikų ypatumų ir jų ugdymą reglamentuojančių teisinių dokumentų analizė, daromos teorinio ir praktinio pobūdžio išvados (sudaryta pagal Tidik, 2003).
- *Anketinė apklausa* – tai kiekybinio tyrimo metodas, kuriuo vertinamas SUP turinčių vaikų tėvų požiūris į SUP turinčių vaikų ugdymo procesą ir formas (sudaryta pagal Kardel, 2007).
- *Statistinė analizė* – tai kiekybinis tyrimo duomenų apdorojimo metodas, kuriuo analizuojami duomenys, atspindintys SUP turinčių vaikų ugdymo tendencijas Lietuvoje (sudaryta pagal Tidik, 2003).
- *Standartizuotas individualus interviu* – tai griežtos formos kokybinio tyrimo metodas, atliekamas su SUP turinčių vaikų tėvais, siekiant išskirti gilesnio pobūdžio nuomones dėl SUP turinčių vaikų ugdymo proceso ir formų veiksmingumo, vertinti tokias nuomones susijusias priežastis (sudaryta pagal Merk, 1995).

Kiekybinio tyrimo duomenų patikimumą užtikrina statistiniai metodai (aprašomosios statistikos, faktoriškas analizės, *Mann-Whitney* ir *Kruskal-Wallis H* testai) panaudojimas,

apdorojant kiekybinio tyrimo duomenis. Kiekybinio tyrimo duomen patikimum užtikrina aprašomojo metodo, kiekybinis ir kiekybinis turinio analizės metodų panaudojimas.

Darbe naudojamos šios **pagrindinės savybės**:

Specialieji ugdymo(si) poreikiai – pagalbos ir paslaugų reikmė, atsirandanti dėl to, kad ugdymo ir saviugdodos reikalavimai neatitinka specialiųjų poreikių asmens galimybių (Lietuvos Respublikos specialiojo ugdymo statymas, 1998, 3 straipsnis).

Vaikas, turintis specialią (ugdymosi) poreikį – vaikas, dėl gimtųjų ar gyvytinių sutrikimų turintis ribotas galimybes dalyvauti ugdymo procese, visuomenės gyvenime (Lietuvos Respublikos specialiojo ugdymo statymas, 1998, 3 straipsnis).

Ugdymas – tai tikslinga ugdytojo ir ugdytinio sąveika, grybomis brandinanti žmogaus biofizinį, psichinį, santykių, kultūrą ir dvasią (Jovaiša, 2001, p. 8).

Ugdymo individualizavimas – tai ugdymo tikslų, uždavinių, priemonių, metodų ir kitų poveikio priemonių pritaikymas prie individualių ugdytinio skirtumų (Šalkauskis, 1992, p. 32).

Ugdymo forma – tai ugdymo struktūra, kai naudojant varias ugdymo priemones ir metodus siekiama asmenybės ugdymo(si) tikslų (Dumalienė, Bajorienė, 2006, p. 125).

Specialusis ugdymas – tai specialieji ugdymo metodai, priemonės ir turinio modifikacijų panaudojimas tenkinant ypatinguosius moksleivio poreikius (Galkienė, 2005, p. 18).

Integracija – tai vaikai (mokymosi, elgesio, intelekto, fiziniai) sutrikimų turintys vaikai traukiamas bendrojo ugdymo aplinkai ir mokymas drauge su bendraamžiais (Ruškus, 2002).

Inkliuzija – tai procesas, kuriame, toleruojant visus besimokančiųjų skirtumus, siekiama aktyvaus ugdytinių dalyvavimo mokymosi veikloje, kultūriniame ir socialiniame bendruomenės gyvenime (UNESCO. Guidelines for Inclusion: Ensuring Access to Education for All, 2005).

Dalinė integracija – specialiųjų poreikių asmenų ugdymo derinimas bendrojo ugdymo staigos bendrojoje ir specialiojoje klasėje, grupėje; specialiųjų poreikių asmenų ugdymas bendrojo ugdymo staigos specialiojoje klasėje, grupėje; specialiųjų poreikių asmenų ugdymas derinant ugdymo procesą specialiojo ugdymo ir bendrojo ugdymo staigose (Lietuvos Respublikos specialiojo ugdymo statymas, 1998, 3 straipsnis).

Visiška integracija – specialiųjų poreikių asmenų ugdymas bendrojo ugdymo staigos bendrojoje klasėje, grupėje (Lietuvos Respublikos specialiojo ugdymo statymas, 1998, 3 straipsnis).

Specialioji mokykla – tai švietimo staiga, kurios pagrindinė veikla – specialiųjų poreikių asmenų ugdymas (Lietuvos Respublikos specialiojo ugdymo statymas, 1998, 3 straipsnis).

Tvarkingumas (si)traukimas – tai tvarkingas, dvipusis dalyvavimas ir prasminga komunikacija, kuri leidžia tėvams vaidinti svarbų vaidmenį vaikų mokymo procesuose bei skatina tėvų dalyvavimą mokyklos gyvenime (Gerulaitis, 2007, p. 44).

Poži ris – tai 1) s lygiškai pastovi nuomoni , interes , paži r išraiška, atspindinti asmenyb s individuali patirt ; 2) pažintinis-emocinis asmenyb s santykis su tikrov s objektais ir pa iu savimi (Jovaiša, 1993).

Darbe naudojamos šie **sutrumpinimai**:

SUP – specialieji ugdymo(si) poreikiai.

Magistro darbo strukt ra. Š *magistro darb sudaro: santrauka lietuvi kalba, vadas, 2 pagrindiniai skyriai, išvados, naudotos literat ros s rašas (susidedantis iš 52 šaltini), santrauka angl kalba, priedai. Tyrimo duomenis iliustruoja 20 lenteli , 18 paveiksl , 11 pried . Darbo apimtis (be pried) – 65 psl.*

1 skyrius. SPECIALI J UGDYMO(SI) POREIKI TURIN I VAIK UGDYMO IR T V DALYVAVIMO JAME YPATUMAI

1.1. Vaik , turin i speciali j ugdymo(si) poreiki , samprata ir j speciali j poreiki tenkinimo b tinyb

SUP turin i vaik ugdymo ypatum analiz b t neišsami be SUP turin i vaik sampratos nagrin jimo. *SUP turin i vaik* s vokos atskleidimui dažnai pasitelkiami *sutrikimo ir ne galumo* terminai. Terminas *sutrikimas* naudojamas apib dinant „k no darini bei psichini funkcij nebuvim arba nenormalum “ (Galkien , 2003, p.15). Literat roje *ne galumo* s voka vartojama kaip „skietin “ s voka, apr pianti ydas, veiklos ir dalyvavimo ribotumus (Bagdonas, 1999, p. 70). D. P. Hallahan ir J. M. Kauffman (2003, p. 5) teigimu, *ne galumas* – tai nepaj gumas ko nors daryti, tam tikro geb jimo stoka. J. Ruškus (2002) pabr žia, kad *negalia* yra ne tik žmogaus fizini , intelekto ar psichikos poky i , o ir stereotip , socialini vaizdini bei socialin s s veikos rezultatas (psichosocialinis poži ris). Anot A. Galkien s (2003, p. 15-16), akcentuojant asmens ir visuomen s bei aplinkos santyk kaip vien reikšming veiksnį visaver iam dalyvavimui, vartotina *ne galumo situacijoje esan io asmens* samprata. Ši s voka atitraukia d mes nuo *ne galumo*, kaip asmens tapatyb apib dinan io fakto, ir pabr žia, kad, kei iantis aplinkos ir visuomen s santykiams bei jo paties sveikatos b senai, gali keistis ir dalyvavimo visuomen je galimyb s. Viena reikšmingiausi s lyg visaver iam *ne galumo situacijoje esan io asmens* dalyvavimui visuomeniniame gyvenime yra tam tikr sutrikimo išprovokuot poreiki patenkinimas (Galkien , 2003; Hallahan, Kauffman, 2003; Liaudanskien , Vil nien , 2006; Fomi iov, 2009).

Ypating asmens savybi išprovokuotus poreikius priimta vadinti *specialiaisiais poreikiais* (Ališauskas, 2005; Galkien , 2003, 2005; Jeynes, 2005; Miltenien , 2005; Vai ekauskien , 2006; Gudonis, Mockevi i t , 2008; Jurevi ien , Kaffemanien , 2009). Skiriasi mokslin je literat roje naudojami terminai. Kaip sinonim s vokai *specialieji geb jimai* kai kurie autoriai (Ališauskas, Ambrukaitis, 1993; Bagdonas, 1994; Hallahan, Kauffman, 2003) naudoja *ypating j poreiki* , *ypatingum* s vokas. Teigiama, kad visa tai, kuo vaikas išsiskiria iš savo bendraamži daugumos, priimta vadinti *ypatingumu* (Kišonien , Dudzinskien , 2007, p. 7). *Ypating j poreiki* , *ypatingum* s vokos kildinamos iš užsienio literat roje pla iai paplitusios vokos *ypatingieji vaikai*, apibr žian ios vaik , turint išskirtini savybi , tam tikr *ne galum* ar ypating gabum bei talent (Hallahan, Kauffman, 2003). Mokslininkai pažymi, kad SUP kyla tada, kai ugdymo ir saviugdodos reikalavimai neatitinka mokinio galimybi . Atsižvelgiant vaik SUP, galima š konflikt sumažinti arba panaikinti, nes kiekvienas asmuo gali tur ti SUP, jeigu iškelsime reikalavimus, neatitinkan ius jo gali (Kišonien , Dudzinskien , 2007, p. 7). vardydami vystymosi sutrikim turin ius vaikus, daugelis mokslinink (Miltenien , Ruškus,

Ališauskas, 2003; Ališauskas, 2005; Galkien , 2005; Miltenien , 2005; Vai ekauskien , 2006; Gudonis, Mockevi i t , 2008; Fomi iov, 2009; Jurevi ien , Kaffemanien , 2009; Miltenien , Melien , 2010; ir kt.) vartoja, **vaik , turin i speciali j poreiki** , s vok . Ši s voka, anot A. Galkien s (2003, p. 16), neakcentuoja asmens ne galumo ir apima platesn ypatingum diapazon . Ja apib dinami ir ne galum , ir ypating j gabum turintys vaikai, t.y. visi, turintys SUP. D. P. Hallahan ir J. M. Kauffman (2003, p. 7) teigimu, SUP turintys vaikai sudaro nepaprastai vairialyp grup palyginti su visais gyventojais, tad vis SUP turin i asmen negalima vienodai vertinti. J ypatingumas gali b ti susij s su sensoriniais, fiziniais, pažinimo, emociniais ar komunikacijos geb jimais; galimos vairi negali kombinacijos. Šiame darbe pritariama A. Galkien s (2003, p. 19) poži riui SUP turint vaik , remiantis kuriuo apibr žiamas vaiko (asmens) dalyvavimo visuomen s gyvenime reikšmingumas: *asmuo (vaikas), turintis speciali j poreiki – asmuo (vaikas), turintis d l funkcij sutrikimo arba ypating j geb jim kylan i poreiki , reikšming visaver iam jo dalyvavimui visuomen s gyvenime.*

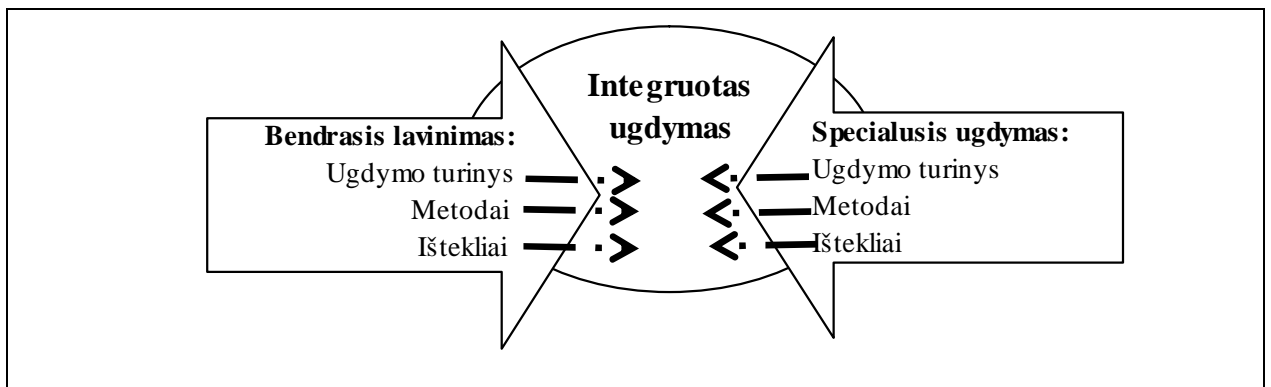
Vaik SUP tenkinimo b tinyb grindžiama statistini duomen analiz s rezultatais. Atsižvelgus statistinius duomenis, nurodan ius *diagnozuot sutrikim pasiskirstym tarp SUP turin i mokini Lietuvoje* (žr. I pried), galima žvelgti diagnozuot sutrikim bendro skai iaus maž jimo tendencijas (pvz., lyginant 2009-2010 m.m. su 2005-2006 m.m., šis skai ius sumaž jo nuo 5193 iki 4253, tai yra 18,1 proc. sumaž jimas). Intelektu sutrikimai lyginamuoju laikotarpiu sudar didžiausi vis diagnozuot sutrikim dal (pvz., 2005-2006 m.m. sudar 71,2 proc., o 2009-2010 m.m. – 68,3 proc.). Nagrin jamam aspektui b dingos vis diagnozuot sutrikim grupi skai iaus maž jimo tendencijos (išskyrus *Kitus sutrikimus*). Diagnozuot sutrikim skai iaus maž jim galima sieti su tuo, kad Lietuvoje apskritai maž ja mokini (d l emigracijos, demografini proces , ekonomin s šalies b kl s ir kt.). D l to šie duomenys n ra išsam s. Išsamesni duomen teikia procentini išraišk (SUP turin i mokini procento nuo bendro mokini skai iaus) lyginimas. Lyginant procentines išraiškas, aišk ja, kad tobul jant SUP turin i asmen pedagoginio psichologinio vertinimo sistemai, kei iantis poži riui SUP turin i mokini ugdymo organizavim ir ple iantis ugdymo form pasirinkimo galimyb ms, Lietuvoje kasmet aptinkama vis daugiau vaik ir jaunuoli , kuriems teiktina specialioji pedagogin ir (arba) psichologin pagalba. *Lietuvos statistikos departamento* duomenimis, 1999–2000 m. m. SUP turintys mokiniai sudar 8,5 proc. Lietuvos mokini , 2000–2001 m. m. – 9 proc., 2001–2002 m. m. – 9,4 proc., 2008–2009 m. m. – 10 proc. ir net 89 proc. mokini , pripažint mokykl specialiojo ugdymo komisij arba pedagogin s psichologin s tarnybos turintys SUP, mok si drauge su bendraamžiais bendrosiose klas se. *Pasaulin s sveikatos organizacijos* duomenimis, vairiose šalyse apie 10 proc. vaik raida yra sutrikusi, jie turi vairi SUP (Galkien , 2003). Ši procentin išraiška, kaip rodo 2008-2009 m.m. statistiniai Lietuvos

duomenys, yra identiška susiklosčiusiai situacijai mūsų šalyje. Išanalizuoti duomenys byloja apie tai, kad dešimtadaliui Lietuvos vaikų reikalingas jų *SUP* poreikių tenkinimas socialiniu aspektu. Toks tenkinimas, anot R. Kišonienės ir R. Dudzinskiene (2007, p. 7-8), yra daugiau aplinkos pokyčiai, dėl kurių mokiniui, teikiant jo poreikius ir galimybes atitinkanti pagalba ir paslaugos, sumažėja arba išnyksta ugdymo ir saviugdos konfliktas, t.y. mokinys gauna tinkamiausias jo galimybes ir poreikius atitinkantį ugdymą. Teikiama pagalba ir paslaugos, pasak A. Ališausko (2002), turi garantuoti optimali individuali ugdytinio raidos ir mokymosi pasiekimų lygį. Mokyklas susirenka vis vauresni mokiniai, todėl pagalbos ir paslaugų poreikis gali iškilti daugeliui jų: 1) specialieji poreikiai mokiniams (turintiems mokymosi negalią, intelekto, regos, klausos, emocijų ir elgesio sutrikimų ir kt.); 2) mokiniams, turintiems kitokios socialinės ar kitos gyvenimo patirties; 3) psichosocialinės tampos sąlygomis augusiems ar augantiems vaikams; 4) vaikams iš dvikalbių aplinkos; 5) nepiln šeimų vaikams; 6) praradusiems mokymosi motyvaciją, nevienodos kultūros, išprusimo, sveikatos ir pan. vaikams. Todėl, anot R. Kišonienės ir R. Dudzinskiene (2007, p. 8), vienu ar kitu mokymosi(si) laikotarpiu trumpesnį ar ilgesnį laiką specialiosios pedagoginės pagalbos gali reikėti vaikai su sutrikimais ar (ir) sunkumais turintiems ikimokyklinio ir mokyklinio amžiaus vaikams.

Nors vaikų SUP tenkinimo būtinumas teoriniame lygmenyje nediskutuotinas, tačiau kai kurie praktiniai pavyzdžiai rodo, kad SUP turinti vaikų integravimas ugdymo sistemoje gali būti komplikuoamas, jeigu tovi dalyvavimas tokiu vaikų ugdymo procese yra nepakankamas.

1.2. Specialieji ugdymo(si) poreikiai turinti vaikų ugdymo formos

Keičiantis visuomenei, gyvenimo sąlygoms, kinta ir ugdymo samprata, visuomenės požiūris ne galum, ne gali asmenų integracijai visuomenėje. Minėti pokyčiai kontekste suvokta tai, jog ne gali būti socialinė gerovė neatsiejama nuo į integracijos bendros švietimo sistemos (Baranauskienė ir kt., 2008, p. 148). Keičiasi ne tik visuomenės požiūris ne galum, bet ir mokslinės nuostatos dėl SUP turinti vaikų ugdymo formų. Vis labiau pripažįstama, kad geresni SUP turinti vaikų ugdymo rezultatai galimi pasiekti, diegiant švietimo sistemoje *integuoto* ir *inkliuzinio ugdymo* principus. Šiuo atveju A. Galkienė (2006, p. 147) nagrinėja *integuoto ugdymo paradigmą*, kuri apibrėžia dvi ugdymo sistemas – bendrojo lavinimo ir specialiojo ugdymo – samplaiką. 1 pav. nurodytos dvi ugdymo sistemos, kurios susilieja vienos, lankosi edukacinėje erdvėje, kurioje garantuojama ugdymo kokybė heterogeninėms mokinių grupėms. Kaip pažymi A. Galkienė (2003, p. 21), anksčiau buvo prasta, jog abi ugdymo kryptys – bendrasis lavinimas ir specialusis ugdymas – funkcionavo kaip atskiros, tačiau *integuoto ugdymo* sąlygomis jos sudaro vieną lankstų vienetą papildydamos viena kitą.

I pav. Integruoto ugdymo paradigma

Šaltinis: Galkien , A. (2006). Mokini , turin i specialia j poreiki , išš kiai integruoto ugdymo paradigmam Lietuvoje. *Pedagogika* (p. 147). Nr. 84.

Taigi integruoto ugdymo s lygomis vaikas, turintis SUP, naudojasi dviej ugdymo sistem – bendrojo lavinimo ir specialiojo ugdymo – paslaugomis. Vaiko SUP ypatumai ir lygmuo lemia specialiojo ugdymo kokybinio ir kiekybinio santykio, kur s lygoja vaiko ne galumo lygmuo ir pob dis, integracijos lygmen (Hallahan, Kauffman, 2003; Galkien , 2006).

SUP turin i vaik ugdymas gyja vis daugiau ne tik integracinio, bet ir inkliuzinio ugdymo bruož (Ališauskas, Jomantait , 2008; Fasting, 2010; Miltenien , Melien , 2010; ir kt.). **Inkliuzija ir inkliuzinis ugdymas** – tai daugelyje pasaulio valstybi prioritetiškai remiama švietimo kryptis tiek politiniu, tiek praktiniu lygmenimis. Jungtini Taut švietimo, mokslo ir kult ros organizacija (UNESCO), aiškindama šios s vokos reikšm , *inkliuzij* apib dina kaip proces , kuriame, toleruojant vis besimokan i j skirtybes, siekiama aktyvaus ugdytini dalyvavimo mokymosi veikloje, kult riniame ir socialiniame bendruomen s gyvenime (Guidelines for Inclusion: Ensuring Access to Education for All, 2005). R. B. Fasting (2010, p. 173) teigimu, *inkliuzija* apib dina dalyvavim mokymosi bendruomen je, kurioje kiekvienam mokiniui suteikiama atsakomyb ir galimyb s išnaudoti savo mokymosi potencial . *Inkliuzija*, dar vadinama „traukimu arba dalyvavimu“ ir, anot A. M. Golubino (2008, p. 12), suprantama kaip „buvimas kartu“, bandymas sukurti vienodas s lygas visiems vaikams dalyvauti bet kokioje veikloje. Inkliuzijos id ja išreiškia nauj princip , kurio esm : mokymasis bendradarbiaujant, kritinis m stymas, partneryst . Pasak J. Ruškaus (2000), *inkliuzija* yra išvestin demokratijos id ja, kuri teigia, kad galima b ti kartu, kad skirtingi pagal savo intelektinius, fizinius, psichinius geb jimus gali mokytis kartu. L. Miltenien s (2005, p. 6) akcentavimu, *inkliuzija* – tai tarsi aukštesn integruoto ugdymo pakopa, o ne radikalus perversmas specialiojo ugdymo srityje. Inkliuzijos s km lemia pagalba vaikui klas je, efektyvus planavimas, aktyvus specialist (si)traukimas ir dalyvavimas, ugdymo proceso dalyvi bendradarbiavimas ir partneryst , administracijos parama. R. B. Fasting (2010, p. 173) teigimu, *inkliuzija* reikalauja bendradarbiavimo ir demokratijos, kur mokiniai dalyvauja bendroje mokymosi veikloje, kur vairov suprantama kaip privalumas. Šis principas taikomas tiek vaikams, tiek ir t vams bei

mokytojams. R. Dudzinskien s (2008) poži riu, gyvendinant *inkliuzin ugdym* mokyklose, b tina traukti šeimas, jas paskatinti prisid ti prie savo vaik ugdymo. Vykstant šeimos ir mokyklos bendradarbiavimui, keiasi t v nuostatos mokyklos atžvilgiu, did ja d mesys ir parama mokykloje vykdomoms programoms. Šeimos traukimas skatina teigiamus poky ius vis susijusi asmen bendravimo srityje, visos bendruomen s atsakomyb , tenkinant SUP, ir daro poveik visai organizacinei sistemai (Turnbull ir kt., 1992) (cituota iš Miltenien , 2005, p. 32).

Diegiant integruoto ir inkliuzinio ugdymo principus siekiama, kad ugdymas b t kuo labiau pritaikytas vaiko specialiesiems poreikiams tenkinti ir pasižym t efektyvumu. Tai galima pasiekti išlaikant ugdymo form vairov ir jas adekva iai derinant kintan ioms ugdymo aplinkos s lygoms. A. Ališausko (2004, p. 18) teigimu, šiuolaikin edukologijos tradicija kvie ia be išlyg pripažinti kiekvieno ugdytinio išskirtin vert , ragina kiekvienam ugdytiniui ieškoti toki ugdymo form ir b d , kurie leist optimaliai realizuoti jo ugdymosi galimybes ir asmenyb s potencial . *Ugdymo kertin dalis* yra ugdytinio s veika su ugdytoju, jos nuolatinis tobulinimas, A. Dum ien s ir Z. Bajori no (2006, p. 112-113) teigimu, ugdymo formos turi t s veik optimizuoti per ugdytojo ir ugdytinio pedagoginius susitikimus, bendravim ir bendradarbiavim bei ugdymo priemones. Ugdymo formos tarpusavyje yra susijusios ir kaip tarpusavyje susijusi bei s veikian i element visuma vadinami ugdymo form sistema. *Sistema*, anot min t autori , yra dinamiška, t.y. ji kinta kintant ugdytini išsiugdymui. N ra ir negali b ti ugdymo form , kurios gali b ti taikomos neatsižvelgus ugdytini raid .

SUP turin i vaik ugdymo form parinkimas yra nulemtas tam tikr *veiksni* ir patenka tam tikr ugdymo proceso dalyvi *atsakomyb s* kategorij . D. P. Hallahan ir J. M. Kauffman (2003, p. 14) poži riu, tai, kas turi ugdyti SUP turin ius moksleivius ir kur jie turi b ti ugdomi, priklauso nuo dviej veiksni : 1) kuo ir kiek vaikas skiriasi nuo vidutinio moksleivio ir 2) nuo mokyklos bei bendruomen s turim ištekli . A. M. Golubin (2008) šiuo poži riu labiausiai akcentuoja vaiko sutrikimo laipsn , o J. P. Fomi iovas (2009) – pa ias palankiausias s lygas vaiko ugdymo(si) geb jimams atsiskleisti. D. Marshak (2003), nuroydamas ugdymo aplinkos svarb bei funkcionalum žmogaus tapsmo procese, pabr žia, kad kiekvienas vaikas turi unikali individuali prigimt , kuri atsiskleidžia tik ugdymo aplinkoje. Ugdymo aplinka turi b ti palanki prigimtin ms vaiko galioms pl toti. D. P. Hallahan ir J. M. Kauffman (2003, p. 18) akcentavimu, palankiausia ugdymui aplinka reiškia, kad vaikas turi b ti kuo trumpiau atskirtas nuo negali neturin i jo klas s draug , nam , šeimos ir bendruomen s. Jo gyvenimas turi b ti kuo „normalesnis“, o bet kokia intervencija privalo atitikti vaiko individualius poreikius ir nevaržyti jo asmens laisv s daugiau negu tai b tina.

D l palankiausias SUP turin iam vaikui ugdymo aplinkos parinkimo sprendžia tam tikros institucijos, taip pat ir t vai. LR Švietimo ir mokslo ministro pasirašytame sakyme (Nr.

1329/368/98) d l *Speciali j poreiki asmen sutrikim ir j laipsni nustatymo ir speciali j poreiki asmen priskyrimo speciali j ugdymosi poreiki grupei tvarkos* (2002), nurodyta, jog asmenis speciali j ugdymosi poreiki grupei priskiria švietimo staigos specialiojo ugdymo komisija, pedagogin psichologin tarnyba ar Pedagoginis psichologinis centras (pagal dabartin Pedagogin s ir psichologin s pagalbos teikimo model (2003) – Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centras) ir jo skyriai. 2003 m. patvirtintas naujas *Pedagogin s ir psichologin s pagalbos teikimo modelis* (2003) ir nustatyti trys pagalbos speciali j poreiki turintiems asmenims teikimo lygmenys (LR švietimo ir mokslo ministro 2003-06-23 sakymas Nr. ISAK-897): 1) pirmasis lygmuo – pagalb teikia švietimo staigos specialiojo ugdymo komisija ir joje dirbantys specialistai (specialieji pedagogai, logopedai, psichologai, socialiniai pedagogai); 2) antrasis lygmuo – pagalb teikia savivaldyb s pedagogin psichologin tarnyba ir šio lygmens tarnyboje dirbantys specialistai (psichologai, vairi specializacij specialieji pedagogai, logopedai, socialiniai pedagogai, gydytojai neurologai, psichiatrai); 3) tre iasis lygmuo – pagalb teikia *Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centras* ir jame dirbantys specialistai (psichologai, vairi specializacij specialieji pedagogai, logopedai, socialiniai pedagogai, projekt vadybininkai ir kt. specialistai). A. Ališausko (2005, p. 161) teigimu, pagrindin institucija, kurioje vertinami ir tenkinami vaiko SUP, yra ugdymo staiga ir jos specialiojo ugdymo komisija, o pagrindiniai asmenys, atliekantys š darb – ši staig darbuotojai (bendrieji, specialieji, socialiniai pedagogai, logopedai ir kt.). Taigi specialiojo ugdymo form parinkimo atsakomyb tenka *mokyklos specialiojo ugdymo komisijai*, kuri yra pagrindin institucija, organizuojanti ir vertinanti specialiojo ugdymo proces mokykloje (Ališauskas, 2005; Ambrukaitis, 2003; Galkien , 2003). Pasak L. Miltenien s (2005, p. 19), bendrojo lavinimo mokyklos specialiojo ugdymo komisija – tai b tent tas padalinys, kuris planuoja, organizuoja, koordinuoja, vertina ir kontroliuoja specialiosios pedagogin s psichologin s pagalbos teikim speciali j poreiki asmenims, atsako už jos kokyb ir efektyvum . J. P. Fomi iovo (2009) akcentavimu, komisija, apsispr sdama d l palankiausios ugdymo aplinkos, turi atsižvelgti tai, kad b t išsaugota kiek galima artimesnio bendravimo su normaliai besivystaniais bendraamžiais galimyb , nes mokslini tyrim išvados rodo, jog pedagogin s veika su tokiais bendraamžiais turi ypating reikšm j socialinei raidai, tod l pedagogin s veika integruoto ugdymo s lygomis turi b ti planuojama sistemingai ir abipusiškai bendrojo ir specialiojo ugdymo kontekstuose. A. Ališauskas (2002) teigia, kad specialiojo ugdymo komisija itin palanki institucija visiems ugdymo(si) proceso dalyviams (vaikams, t vams, pedagogams, specialiesiems pedagogams, psichologams, logopedams ir kt.) bendradarbiauti. L. Miltenien (2005, p. 21) konstatuoja, kad staigoje veikianti specialiojo ugdymo komisija yra atsakinga už t v traukim vertinant ir tenkinant vaiko SUP, ugdymo proceso dalyvi bendradarbiavim ir kolegial

problem sprendim , dalijim si informacija (konsultavim ir švietim), vaidmen ir funkcij aiškum ir pasidalijim vaidmenimis, siekiant SUP tenkinimo kokyb s. Specialiojo ugdymo procesas s kmingesnis, kai ugdymo staigos vadovai, anot A. M. Golubino (2008), yra vis specialiajame ugdyme dalyvaujan i grandži – pedagog , moksleivi ir j t v – konsultantai. Šis vaidmuo reikalauja iš vadov tur ti žini apie SUP turin ius vaikus, mok ti spr sti problemas, kylan ias tarp specialiojo ugdymo dalyvi , telkti mokyklos bendruomen bendram problem sprendimui, r pintis, kad visiems moksleiviams – turintiems ir neturintiems speciali j poreiki b t gera b ti kartu. Akcentuojant š poži r , svarbu, kad **SUP turin i vaik ugdymo form parinkimo ir taikymo procese dalyvaut t vai**. Šis poreikis grindžiamas tuo, kad t vai yra viena iš bendradarbiavimo grandži , galinti iš savo gyvenimo patirties teikti informacijos apie tai, koki ugdymo aplink gali geriausiai toleruoti j vaikas (Fomi iov, 2009). Nepakankamas SUP turin i vaik ugdymo veiksmingumas sietinas su tuo, kad ugdymo proceso dalyvi (ugdytoj , t v , vaik) nuostatos d l l kes i ir realios paramos vaikui gali nesutapti, o tai gali b ti laikoma netinkamai parinkt ugdymo form pasekme (Golubin, 2008). P. Graves ir J. Tracy (1998) teigimu, konsultuojant t vus d l ugdymo vietos savo vaikui parinkimo, svarbiau kalb ti apie tai, *kaip*, o ne *kur* tur t mokytis vaikas su negalia. Pasak autori , net integruotame ugdyme gali slyp ti segregacijos pavojus: per mažai laiko skiriant individualiam mokymui, mokinius su panašiais geb jimais jungiant homogenišk grup (ir taip atskiriant „gabiuosius“ ir „negabiuosius“) (Gevorgianien , Zaikauskas, 2007, p.159). T v dalyvavimo svarbos nuostata tvirtinta ir *LR specialiojo ugdymo statyme* (1998), kuriame teigiama, kad reikalingas aktyvus t v dalyvavimas vertinant ir tenkinant vaiko specialiuosius poreikius, užtikrinama teis gauti bet koki informacij , susijusi su vaiko ugdymu, grindžiama iniciatyva kreipiantis d l vaiko speciali j ugdymosi poreiki vertinimo. Be to, *Specialiojo ugdymo skyrimo tvarkoje* (2000) sakoma, kad „vaikai, kuriems skirtas specialusis ugdymas, turi teis , t vams (ar vaiko glob jams) pritarus, pasirinkti ugdymo form (visiška integracija, dalin integracija, ugdymas specialiojo ugdymo staigoje) pagal pedagogin s psichologin s tarnybos rekomendacij “ (Specialiojo ugdymo skyrimo tvarka, 2000, 1.3 skyrius).

Speciali j poreiki asmen ugdymo formos, reglamentuotos Lietuvos teis s aktais, yra (LR specialiojo ugdymo statymas, 1998, Nr. 115-3228, 16 straipsnis) keturios: visiška integracija; dalin integracija; ugdymas specialiojo ugdymo staigoje; ugdymas namuose. Pagal min to statymo 3 straipsn , *visiška integracija* – tai speciali j poreiki asmen ugdymas bendrojo ugdymo staigos bendrojoje klas je, grup je; *dalin integracija* – speciali j poreiki asmen ugdymo derinimas bendrojo ugdymo staigos bendrojoje ir specialiojoje klas se, grup se; speciali j poreiki asmen ugdymas bendrojo ugdymo staigos specialiojoje klas je, grup je; speciali j poreiki asmen ugdymas derinant j ugdymo proces specialiojo ugdymo ir

bendrojo ugdymo staigose. Kai kurie mokslininkai (Friend, Bursuck, 1999) tvirtina, kad *svarbiausia dalin s integracijos nuostata* yra tai, kad specialusis ugdymas organizuojamas ten, kur yra ugdytinis, bet ne ugdytinis siuniamas ten, kur organizuojamas specialusis ugdymas, neatsižvelgiant tai, ar gali jis išmokti bendrojo lavinimo programą, ar negali. J. Tomlinson (1996) nuomone, *dalin s integracijos strateginis taškas* yra ugdymo uždaviniai ir ugdytinių poreikiai, pareigojantys jį pagrindu kurti visos švietimo sistemos ugdymo politiką, apimant mokytojus, dalytojus, švietimo vadovus. Šios ugdymo sistemos tikslas – aktyviai sitraukti moksleivius, turinčius SUP, lavinimą, derinant svarbiausius ugdymo organizavimo komponentus: tai, ko moksleiviui reikia, tai, ko jis nori, ir tai, ko reikalauja švietimo standartai ir ugdymo staiga, siekdama geriausio ugdymo rezultato konkrečiam moksleiviui.

Anot J. Ambrukaitis (2005, p. 29), *vairiose šalyse (taip pat Lietuvoje) SUP turintys vaikai* ugdomi: a) individualiai integruojant prastoje bendrojo lavinimo mokyklos klasėje; b) integruojant specialiąją klasę bendrojo lavinimo mokykloje; c) specialiojoje mokykloje. Pirmuoju atveju kalbama apie visišką, antruoju – apie dalinę integraciją. A. Ališausko (1998, p. 121) teigimu, *vaikų SUP bendrojo lavinimo mokykloje* gali būti tenkinami *vairiais lygiais ir formomis*: a) bendrojo tipo klasėje mokant pagal bendrojo ugdymo programą; b) bendrojo tipo klasėje pritaikant (modifikuojant ar adaptuojant) bendrojo ugdymo programą; c) dalį laiko bendrojoje klasėje ir dalį laiko specialiajame kabinete (specialiojo pedagogo ar logopedo) ar specialiojoje klasėje; d) specialiojoje klasėje. A. Galkienė (2003, p. 66) kaip pavyzdį nagrinėja *integruotą ugdymo sistemą, apimančią du integruotus ugdymo lygmenis – visišką ir dalinę*. Šioje sistemoje moksleivius bendruomenė sudaro normaliai besivystantys ir SUP turintys vaikai. Atsižvelgiant *asmens kiekvieno moksleivio galimybes*, jie ugdomi bendrojo lavinimo arba specialiojoje klasėje. Specialiosios pagalbos pobūdis ir lygmuo priklauso ir nuo individuali moksleivio gali. Specialiosios pagalbos grupę sudaro specialieji, socialiniai pedagogai, logopedai, gydomosios kono kultūros mokytojai bei pedagogų padėjėjai. Ugdyti SUP turinčius vaikus, D. P. Hallahan ir J. M. Kauffman (2003, p. 14) *požiūriu, galima pagal keletą veikimo planų – pradėdant nedidele papildoma pagrindinio mokytojo teikiama pagalba ir baigiant pritrūnkantia priežiūra ir paslaugomis specialiojoje internatinėje staigoje*. Autoriai pateikia ugdymo organizavimo planą *aprašymus pagal fizinę integracijos laipsnį, kur didžiausias fizinis integracijos laipsnis būdingas bendrajai klasei, mažiausias – mokyklai-internatui*.

Specialiojo ugdymo procese taikomos *vairios vaikų SUP atitinkančios ugdymo programos* – individualios, modifikuotos, adaptuotos. J. Ambrukaitis (2005, p. 32-33), pažymi, kad bendrojo lavinimo mokyklai nepakanka turėti pritaikytas programas. Reikia, kad mokinyš, mokydamasis pagal vieną ar kitą programą, darytų pažangą. Tuo tikslu programos turinys, mokymo būdai ir metodai, materialinė bazė, mokomosios užduotys, mokinių vertinimo kriterijai

ir metodai individualizuojami, t.y. iš esmės visas darbas su SUP turiniais vaiku daugiau ar mažiau prastinamas, keičiamas tenkinant individualius jo poreikius. Mokslinėje literatūroje *ugdymo individualizavimas* suvokiamas, kaip ugdymo tikslas, uždaviniai, priemonės, metodai ir kitų poveikio priemonių pritaikymas prie individualių ugdymosi skirtumų (Šalkauskis, 1999). Pasak A. Galkienės (2001), *individualizuotą programą tikslas* – užtikrinti kiekvienam vaikui individualų ugdymą, tenkinant unikalius jo poreikius, vystyti bendruosius ir specialiuosius jo gebėjimus mažiausiai varžančioje aplinkoje. SUP turiniais vaikų ugdymo individualizavimo principas siejasi su ugdymosi individualizuoto raidos vertinimu, t.y., anot A. Ališausko (2005, p. 164), vertinimu ne lyginant su teorine norma ir nukrypimu nuo jos (tai visada provokuoja negatyvias vaiko charakteristikas), o vaiko raidos ir jo ugdymo(si) poreikių apibūdinimo „jo paties“ atžvilgiu, kuris leistų atskleisti ugdymosi individualias galimybes.

Svarbus yra ir *SUP turiniais vaikų ugdymo specialiojoje mokykloje* aspektas. D. Gerulajio (2007, p. 49-50) cituojamas S. Hegarty (2000) akcentuoja šiuos specialiosios mokyklos, kaip vaizdas galimybes siūlančios organizacijos, privalumus: 1) specialioji mokykla kaip informacijos, susijusios su specialiaisiais poreikiais, šaltinis; 2) vertinimo resursas (ypač sudėtingais atvejais); 3) patarimų teikimas, konsultacijos ir palaikymas; 4) ugdymo planų bei priemonių rengimas; 5) programos, programinių rangos, skirtos ne galintiems vaikams, vertinimas; 6) tyrimai ir kitos eksperimentinės projektų gyvendinimas; 7) darbas su tėvais, auginamaisiais ne galintiems vaikais. Specialiosios mokyklos kaip resursų centro konceptas leidžia kurybingai plėtoti specialiosios mokyklos misiją: sistemiškai kurti naują, atviro pokyčių ir dialogui su ugdymosi partneriais tipo organizaciją bendruomenėje (Fullan, 1999).

Analizuojant Lietuvos statistikos departamento duomenis (žr. 1 lentelę), matyti, kad daugiausia SUP turiniais vaikais, integruotą ikimokyklinio ugdymo staig bendrojo ugdymo grupėse (2008-2009 m.m. tokie vaikai, palyginti su bendru ugdymu vaikų skaičiumi, sudarė 16,2 proc., ir tai 0,8 proc. daugiau nei ankstesniu laikotarpiu). SUP turiniais mokiniams bendrojo lavinimo mokykloje kiekybine išraiška sumažėjo nuo 51 955 2007-2008 m.m. iki 49 593 2008-2009 m.m., tačiau palygintu su bendru ugdymu vaikų skaičiumi, procentine išraiška padidėjo atitinkamai nuo 10,6 iki 10,7. Duomenys liudija *aktyvų integravimą SUP turiniais vaikais integruoto ugdymo procese*.

1 lentelė

SUP turintys vaikai ir mokiniai, integruoti ikimokyklinio ugdymo staig ir bendrojo lavinimo mokyklų bendrojo ugdymo grupes ir klases (mokslo metų pradžioje)

	2007-2008 m.m.	2008-2009 m.m.
SUP turintys vaikai ikimokyklinio ugdymo staig bendrojo ugdymo staigose	14330	15435
Palyginti su bendru ugdymu vaikų skaičiumi, proc.	15,4	16,2
SUP turintys mokiniai bendrojo lavinimo mokyklose	51955	49593
<i>Specialiosiose, išlyginamosiose ir lavinamosiose klasėse (dalinė integracija)</i>	796	852
<i>SUP turintys mokiniai, integruoti bendrojo ugdymo klases (visiška integracija)</i>	51159	48741
Palyginti su bendru ugdymu vaikų skaičiumi, proc.	10,6	10,7

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento (2010) duomenys

Taip pat atlikus statistinį duomenų analizę (žr. 2 priedą), galima konstatuoti, kad kiekybiniu požiūriu Lietuvoje mažėja SUP turinčių mokinių, ugdymo dalinys integracijos lygmenyje (lyginant 2008-2009 m.m. duomenis su 2001-2002 m.m. duomenimis, žvelgiamas 8 proc. sumažėjimas). Kita vertus, lyginant su praejusio laikotarpio duomenimis, galima žvelgti 8 proc. padidėjimą. Nors kiekybiniu požiūriu daugėja SUP turinčių mokinių, ugdymo visišką integracijos lygmenyje (lyginant 2008-2009 m.m. duomenis su 2001-2002 m.m. duomenimis, žvelgiamas 1,5 proc. padidėjimas), tačiau lyginant su praejusio laikotarpio duomenimis, galima žvelgti beveik 5 proc. sumažėjimą. Kita vertus, ypač daugėja SUP turinčių vaikų, integruotą ikimokyklinio ugdymo staig bendrojo ugdymo grupėse – per 8 metų laikotarpį tokie vaikai padaugėjo net 55 proc. Šie duomenys rodo, kad mūsų šalyje SUP turintys vaikai vis aktyviau traukiami ugdymo sistemose tiek dalinai, tiek visišką integracijos lygmenyse, o integracija intensyviausiai vykdoma jau ikimokyklinio ugdymo staig bendrojo ugdymo grupėse.

A. Galkienė (2003, p. 57) pateikia 2003 m. Lietuvoje atlikto *tv nuostatų integruotą ugdymą tyrimo* duomenis, remiantis kuriais, tėvai, vertindami moksleivius, turinčius SUP, ugdymo formas, prioritetą teikia dalinei integracijai. Visiškai integracijai ir segregacijai pritaria beveik vienoda dalis tėvų, pavyzdžiui, visišką integraciją mielai rinktųsi 30 proc. cerebrinio paralyžiaus išsiktų vaikų tėvų, o segregaciją – kurioje tėvai (21 proc.); sutrikusio intelekto turinčių vaikų tėvams vienodai priimtina ir visiška integracija (33 proc.), ir segregacija (36 proc.).

Mokslinės literatūros konstatavimu, Vakarų šalių patirtis rodo, jog yra tik bendra integracijos filosofija, bet nėra universalūs, vienodi, tinkami visiems atvejams integracijos būdai: kiekvieno ne galusio vaiko ugdymas kartu su sveikais bendraamžiais yra unikalus, nepakartojamas, individualus, o šie dalykai nepakankamas vertinimas gali atsigrąžti prieš patį vaiką. Kuriam norima padėti, vietoj laukiamos integracijos tebus nepageidaujama asimiliacija ignoruojant objektyviai egzistuojančią negalą (Ambrukaitis, 2005, p. 33).

Apibendrinant galima akcentuoti, kad *priklausomai nuo vaiko SUP raiškos, gali būti taikomi įvairios ugdymo formos skirtinguose ugdymo lygmenyse. Sprendžiant dėl ugdymo formų parinkimo ir taikymo, svarbų vaidmenį turi atlikti ne tik specialiojo ugdymo komisija, psichologinė pedagoginė tarnyba, bet ir tėvai, kaip lygiateisiai vaiko specialiojo ugdymo proceso dalyviai. Deja, praktiniai pavyzdžiai rodo, kad tėvų lygiavertiškas dalyvavimas šiame procese vis dar yra apribotas, nors tai ir prieštarauja inkluzinio ugdymo koncepcijai. Šiuo atveju reikėtų pritarti minčiai, kad tėvų (sitraukimui reikšmingos) takos turi būti (teigiama) požiūriu vaiko ugdymo formavimas, turintis tapti švietimo bendruomenės nariu vienu iš prioritetų (Golubin, 2008). Todėl toliau tikslinga atskleisti tėvų dalyvavimo SUP turinčių vaikų ugdymo procese vaidmenį ir išnagrinėti tokio dalyvavimo raišką.*

1.3. T v dalyvavimo specialiojo ugdymo(si) poreiki turin i vaik ugdymo procese vaidmuo ir raiška

Šiandien kompetentingas specialistas, dirbantis su SUP turiniais vaikais, pripažįsta šeimos svarbą (Ambrukaitis ir kt., 2003; Hallahan, Kauffman, 2003; Leliūgienė, 2003; Ambrukaitis, 2005; Jeynes, 2005; Gerulaitis, 2007; Raubienė, 2009; Fomičiov, 2009). Dabar suprantama, kad *SUP turin io vaiko t vai*, gali padėti specialistams ugdant tokį vaiką. D. P. Hallahan ir J. M. Kauffman (2003, p. 498-499) pastebėjimu, šiandien pripažįstama, kaip nepaprastai svarbu atsižvelgti tėvų ir pesius sudarant ugdymo programas SUP turintiems vaikams. Pageidautina, kad tėvai aktyviai prisidėtų prie savo vaiko ugdymo, tačiau kartais tai padaryti jiems sunku dėl sūpareigojimų vykdyti kitas šeimos funkcijas. A. Ališauskas (1998, p. 128) pripažįsta, kad svarbus aktyvus tėvų dalyvavimas, nustatant ir aptariant SUP turin io vaiko sunkumus, numatant pagalbą joms būdus ir formas. Vaikas gali būti tiriamas tik pageidaujant tėvams ir jiems dalyvaujant. Visos rekomendacijos dėl vaiko ugdymo turėtų būti aptartos ir suderintos su tėvais. Tik nuoseklus ir atviras mokyklos bendravimas su tėvais, abipusis pasitikėjimas gali duoti teigiamą rezultatą. J. Ambrukevičiaus (2005, p. 33) požiūriu, bendrojo lavinimo mokyklos vadovai, mokytojai darbe svarbią vietą turėtų užimti vaikai, turintys SUP, problemas (mokytojai domisi šiais vaikais, kelia kvalifikaciją, pritaiko jiems mokymo turinį), šis vaikų ugdymo procesas ir apskritai mokyklos gyvenimas traukiami tėvai ir t.t. Visgi A. Turnbull ir H. Turnbull (1997) teigia, jog nepaisant galimos šeimos orientuotos veikos planuojant ir gyvendinant ugdymo programas, specialistai vis dar dominuoja priimdami sprendimus, vien tik vaikų orientuota praktika išlieka kaip norma (prioritetas teikiamas vaikams, bet ne šeimos orientuotoms veikoms). Neretai tėvų traukimas apsiriboja dokumentu pasirašyti jį, o ne aktyviu dalyvavimu planuojant ugdymo procesą (Garriott ir kt., 2000) (cituota iš Miltenienė, 2005, p. 32).

Kaip rodo teorinis analizavimas, tėvų kaip SUP turin i vaik ugdymojo proceso dalyvių vaidmenį galima apibrėžti kaip *(si)traukimo* ugdymo procesą laipsniu. *(si)traukimas* suprantamas, kaip socialinis paslaugų pagrindinis principas (Pithouse, Williamson, 1997). Terminas *t v (si)traukimas* reiškia tėvų reguliarų, dvipusį dalyvavimą ir prasmingą komunikaciją, kuri leidžia tėvams vaidinti svarbų vaidmenį vaikų mokymo procesuose bei skatina tėvų dalyvavimą mokyklos gyvenime (Gerulaitis, 2007, p. 44). *T v sitraukimas ugdymo procese* yra esminis veiksnys, takojantis didesnį formalaus mokymo(si) proceso sėkmę. Šeimos dalyvavimas užtikrina ugdymo staigos atvirumą bendruomenei, dėl ko lengviau reikšmingas socialinis išmokymas. Siekiant traukti šeimas vaikų ugdymo procese, privalu: 1) užtikrinti pasikeitimą informacija; 2) plėtoti metodus, padedančius tėvams dalyvauti savo vaikų ugdyme; 3) skatinti šeimos bendradarbiavimą ugdymo procese plėtojant mokyklą; 4) skatinti šeimos dalyvavimą mokyklos administravime ir kontrolyje (Šeimos taktika vaikų ugdymo

procesuose, 2009, p. 6). Tėvų sitraukimas ir dalyvavimas mokyklos bendruomenės gyvenime ir savo vaiko ugdymo procesuose leidžia siekti lygybės grąstos kooperacinės sistemos (Gerulaitis, 2007, p. 47). W. Jeynes (2005) siekė išsiaiškinti, kokie tėvų sitraukimo vaiko ugdymosi procesus aspektai padeda pasiekti teigiamą rezultatą, patirti naudos bei kokie yra svarbiausi sitraukimo komponentai. Autorius, naudodama tėvų sitraukimo vaikų ugdymosi procesus metaanalizę, visų pirma išskyrė tai, kad pagerėjo mokinių akademiniai pasiekimai. Didelį poveikį vaikų akademiniam pasiekimams daro tėvų lėšos.

Tėvų (si)traukimas vaikų ugdymą gali būti komplikuoamas dėl tam tikrų priežasčių. Analizuodami galimas tėvų traukimo ir bendradarbiavimo su tėvais problemas tyrėjai dažnai pastebi, kad patys tėvai linkę prisimti pasyvią poziciją vertinant ir tenkinant vaiko SUP, o pedagogai yra patenkinti tokia situacija, nes tėvus suvokia kaip informacijos gavėjus, o ne kaip aktyvius dalyvius sudarant, gyvendinant ar vertinant individuali vaiko ugdymo programą (Yoshida ir kt., 1978; Pruitt ir kt., 1998; cituota iš Miltenienės, 2005). Ir tėvai, ir pedagogai siekia kuo palankesni SUP turinio vaiko ugdymosi rezultatai. Tačiau praktiškai būna taip, kad kiekvienas ugdymo dalyvis skirtingai sivaizduoja ir ugdymo rezultatus, ir patį ugdymo procesą. Atsitinka, kad: 1) ugdymo dalyvių požiriai nesutampa, išsiskiria; 2) atitinkamai susiklosto menki kooperaciniai santykiai tarp pedagogų ir tėvų; 3) negali vaikų tėvų interesai yra traktuojami kaip nepagrįsti, nereali, todėl lieka pedagogai neišgirsti ir neintegruoti ugdymosi procesus (Gerulaitis, 2007, p. 47). Nors ir pamažu bet daugiausia pedagogai, kurie tėvus priima kaip lygiavertius partnerius vaiko ugdymo(si) procese. Tokius pokyčius tikojo ne tik tėvų teisi dalyvauti ugdymo procese pripažinimas statymais, bet ir praktikoje išryškėjus didesnis tėvų pagalbos poreikis mokyklai (Miltenienė, 2005, p. 34).

Tėvų (si)traukimo SUP turinio vaikų ugdymą teorini konstrukto pagrindžia *partnerystės* ir *bendradarbiavimo* koncepcijos. Pasak J. Ambrukaitis ir J. Ruškaus (2002), SUP turinio vaikų ugdymas ne manomas, jei nėra **socialinio profesinio, arba partnerystės tinklo**. Partnerystės tinklai yra trijų rūšių: a) specialistų metodinis, b) tėvų ir mokyklos ir c) tarpinstitucinis. Šiuo atveju yra aktualus tėvų ir mokyklos partnerystės tinklas. Kai kuri mokslininkų teigimu, partnerystė tarp specialistų ir šeimų grąsta: lygiavertiais tarpusavio santykiais, tėvų domėjimusi ugdymu skatinimu; tėvų sprendimų priėmimo ir problemų sprendimo gėdži skatinimu per atviras diskusijas su specialistais; komunikacijos metu dalijantis lėšomis, strategijomis, žiniomis, tikslais, resursais (Lee, 2009). J. Ambrukaitis, A. Ališauskas ir kt. (2003, p. 102) pažymi, kad tėvų traukimas SUP turinio vaikų ugdymą gali garantuoti ugdymo turinį (išplėtimą) bei vaikų moralinį palaikymą šeimoje.

Bendradarbiavimas iš principo papildo partnerystės reiškinį, ir yra vienas iš veiksmingų būdų realizuoti partneriškus santykius tarp pedagogų ir SUP poreikių turinio vaikų tėvų

(Fomiiov, 2009, p. 56). Anot L. Miltenien s (2005, p. 23), *bendradarbiavimas*, tenkinant specialiuosius ugdymosi poreikius, – tai komandos nari bendra veikla planuojant, sprendžiant problemas, ieškant bendro problem sprendimo ir siekiant speciali j ugdymosi poreiki tenkinimo efektyvumo. Literat roje pažymima, kad bendradarbiavimas apima abipus problem sprendim bei bendr sprendim pri mim ir: 1) galina mokytojus ir t vus sisavinti ir apdoroti žinias, susijusias su j brandinamu vaiku; 2) aktyvina ugdymo partnerius siekti prasmingos ir kryptingos s veikos su vaiku; 3) didina t v galimybes labiau sitraukti vaiko mokym (si) ir namie, ir mokykloje; 4) stiprina vaiko mokymosi motyvacij , gerina pasiekim pažang ir bendr orientacij ; 5) ugdo aktyv , kult ring , puosel jant šeimos, tautos vertybes žmog – kas v liau užtikrina geresn s ko gyvenimo kokyb s siekim (Raubien , 2009, p. 35-36).

Svarbia t v (si)traukimo vaiko special j ugdym prielaida mokslininkai laiko *komunikacij* (Hallahan, Kauffman, 2003; Golubin, 2008; Fomiiov, 2009). D. P. Hallahan ir J. M. Kauffman (2003, p. 519) nuomone, net pats k rybiškiausias ir geriausiai suplanuotas darbo modelis pasmerktas žlugti, jei t vai ir specialistai nesugeba efektyviai bendrauti. Deja, specialiojo ugdymo srityje n ra puosel jama tradicija palaikyti puikius ilgalaikius darbo santykius tarp t v ir specialist (Michael ir kt., 1992). Kaip pažymi D. P. Hallahan ir J. M. Kauffman (2003, p. 520), mokytojai turi reguliariai informuoti net tuos t vus, kurie nenori aktyviai dalyvauti priimant sprendimus d l j vaiko ugdymo programos. Svarbiais mokytoj ir SUP turin i vaik t v komunikacijos metodais I. Leli gien (2003) laiko t v ir bendruomen s veikl , t v palaikymo grupes, o D. P. Hallahan ir J. M. Kauffman (2003) – pedagog ir t v susirinkimus, pranešim t vams program , „keliaujan ius“ užrašus. V. Pužien s ir G. Slavinskien s (2009, p. 43-44) teigimu, kokios t vams priimtinausios komunikavimo formos, nepriklauso nuo to, kokioje klas je mokosi j vaikas, tai priklauso nuo j asmenyb s bei poreiki . Kolektyvines komunikavimo formos daugiausiai taikomos ne mokymosi sunkumams spr sti, o pedagoginiam t v švietimui. Komunikavimo form pasirinkim lemia ugdymo proceso nuostatos, pakit s visuomen s poži ris mokykl , konkre ios mokyklos ir klas s bendruomen s nari poreikiai, tradicijos, prioritetai.

T v (si)traukimo SUP turin i vaik ugdymo proces didinimui b tina suvokti, *kaip ugdymo formas vertina t vai*. Tod l tikslinga išanalizuoti t v dalyvavimo SUP turin i vaik ugdymo procese *mokslini tyrim* aspekt . Tokia analiz vertinga, nes *empiriniais tyrimais pagr sti vertinimo rezultatai ne tik padeda atskleisti esam situacij ar vertinti jos tolimesnes perspektyvas, ta iau sudaro s lygas praktiškai pritaikyti SUP turin i vaik ugdymo problem sprendimus, atsižvelgiant tai, kokias problemas ugdymo procese žvelgia SUP turin i vaik t vai, taip pat sudaro s lygas didinti toki t v (si)traukim vaik ugdymo proces* . Taip pat darytina prielaida, kad t v poži ris SUP turin i vaik ugdym tam tikra prasme atspindi

ugdymo kokybė. Taipogi t v požiūriu dėl SUP turinį vaikų ugdymo vertinimo būtinum mokslininkai suvokia kaip svarbi SUP turinį vaikų ugdymo gerinimo tyrim kryptį. Dėl to literaturoje siekiama intensyviai *aptarti t v požiūrius ir nuostatas integruot ugdym* (Carro, 1996; Gottlieb, Leyser, 1996; Henderson, 1997; Bagdonas, 1997; Huefner, 2000; Zinkil, Tommy, 2000; Fomiiov, 2009). Kai kuriuose moksliniuose darbuose pabrėžiama, kad teigiamos t v nuostatos turi didelę reikšmę s SUP turinį vaikų integracijos s kmei (Fomiiov, 2009, p. 45). Literaturoje nuostatos vertinamos, kaip viena iš integracijos kliūčių. A. Bagdonas (1997) skiria keturias specialiojo ir bendrojo ugdymo veiklų grupes: vaikai (sveiki ir ne gal s), pedagogai, t vai, bendruomen s nariai (valdininkai ir eiliniai pilieiai). Specialiajam ugdymui turi takos ir tiesiogini ugdymo dalyvi – pedagog , vaik bei t v nuostatos. Anot J. P.Fomiiov (2009, p. 89), iš esm s visi šeimos teoretikai pripaž sta, kad nepriklausomai nuo to, koks konkretus požiūris taikomas dirbant su t vais, pagrindinis veiksnys siekiant s kmingai gyvendinti program yra tai, kaip t vai ir specialistai geba dirbti drauge.

Lietuvi autori mokslin je literaturoje (Kairien , 2010; Ališauskas, Ališauskien ir kt., 2009; Ališauskas, Jomantait , 2008; Gerulaitis, 2007; Miltenien , 2005; Grincevi en , 2005; Galkien , 2003; Miltenien , Ruškus, Ališauskas, 2003) galima aptikti vairi tyrim , atskleidžian i t v dalyvavimo SUP turin i vaik ugdymo procese raiškos ypatumus.

A. Galkien (2003) analizuoja 2003 m. Lietuvoje atlikto *t v nuostat integruot ugdym tyrimo* rezultatus, kurie leido išryškinti aktualiausias problemas, jaudinan ias t vus. Tyrime, paaišk jo, kad t vai tikisi, jog Lietuvoje, prad jus realiai veikti integruoto ugdymo sistemai, j vaikai gal s lankyti mokykl ir gyventi savo šeimose. Ypa tai pabr ž intelekto sutrikim turin i vaik t vai (88 proc.), ši galimyb akcentavo ir fizini sutrikim turin i vaik t vai (73 proc.). V. Grincevi en s (2005) tyrimo duomenimis, 48,4 proc. apklaust j t v mano, kad vaikai, turintys nežymi psichini sutrikim ir fizini negali , tur t mokytis kartu su sveikaisiais mokiniiais bendrojo lavinimo mokyklos bendrose klas se. 24,8 proc. disponuoja nuostata, kad ne gal s vaikai gal t mokytis bendrojo lavinimo mokyklose, bet tik atskirose klas se, 24,2 proc. respondent gana kategoriški ir teigia, kad ne gal s vaikai tur t mokytis tik specialiosiose mokyklose. A. Ališausko ir R. Jomantait s (2008) tyrimo rezultatai parod , kad, t v nuomone, daugiau nei pusei SUP turin i vaik mokykloje neteikiama specialist (speciali j pedagog , logoped , socialini pedagog ir kt.) pagalba. L. Miltenien (2005) daktaro disertacijoje tyrusi vaik , t v ir pedagog bendradarbiavimo, tenkinant SUP, model bendrojo lavinimo mokykloje, ir vertinusi tyrim rezultatus, konstatuoja, kad t vai konstruoja pozityv vaiko, turin io SUP vaizdin , ta iau yra link nuvertinti vaiko geb jim sitraukti sprendžiant mokymosi problemas. Nepaisant palanki t v nuostat savo vaidmen , tenkinant vaiko SUP, specialioji pedagogin pagalba vertinama nevienareikšmiškai (t vai pasitiki specialistais, ta iau speciali j pedagogin

pagalb vertina kaip vaiko atskirties form). Kitais tyrimais, rodaniais realiu bendradarbiavimo situacij , tenkinant vaiko SUP bendrojo lavinimo mokykloje, L. Miltenien (2005) nustat , kad SUP vaikai ir j t vai bendrojo lavinimo mokykloje dažnai atsiduria atskirties situacijoje – su jais mažai bendraujama, dažnai nesuteikiama galimybi sitraukti ir kartu spr sti vaik ugdymo(si) problem . Specialistai su t vais tiesiogiai beveik visai nebendrauja. Pedagogams bendraujant su t vais vyrauja individualios ir dažnai vienkrypt s informacijos perdavimo formos: individual s pokalbiai, bendri t v susirinkimai, rašai pasiekim knygel se, pokalbiai telefonu. D. Kairien (2010), tyrusi komandos nari bendradarbiavim teikiant ankstyv j pagalb šeimai ir vaikui, išskyr specialist bendradarbiavimo su šeima aspekt . Tyrimo duomenimis, komandoje taikomoms šios bendradarbiavimo su t vais formos: komandin s konsultacijos bei pratybos su vaiku. Buvo išskirtos t v pasyvumo sitraukiant ugdymo proces priežastys. asmenini savybi , reikaling bendradarbiavimui, stoka; vaiko problemos supratimo stoka; paslaug poreikio supratimo stoka. A. Ališausko, S. Ališauskien s ir kt. (2009) tyrimo duomenimis, ypa nepalankiai t vai vertina specialie j pedagog švie iam j veikl bendruomen je, pagalb mokytojams patariant, kaip pritaikyti mokom j medžiag , priemones ir b dus dirbant su SUP turiniais vaikais, bei rekomendacij šeimai rengim .

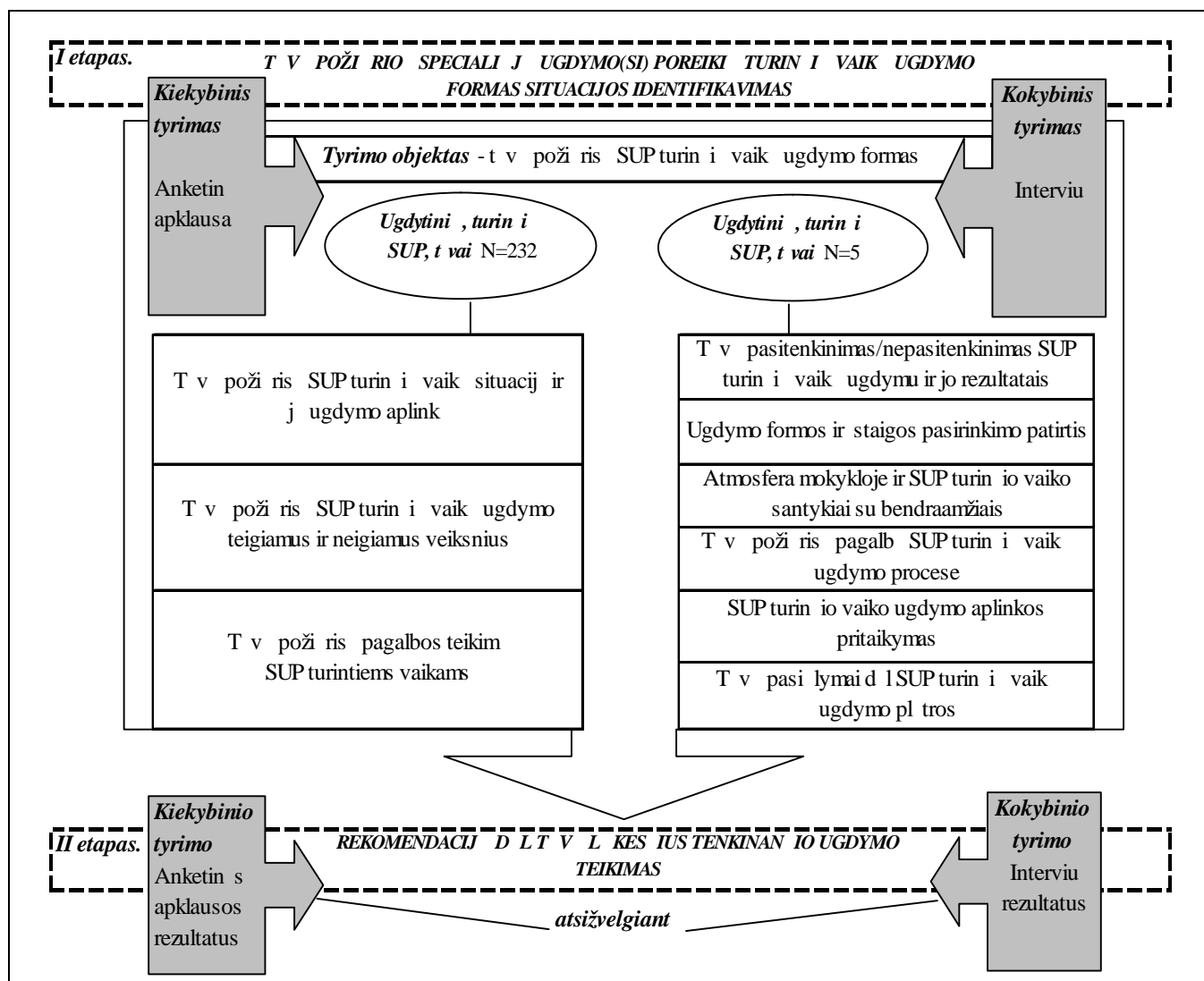
Apibendrinant galima konstatuoti, kad t vai turi b ti traktuojami kaip lygiateisiai SUP turin i vaik ugdymojo proceso dalyviai. Darytina prielaida, kad t v poži ris SUP turin i vaik ugdym tam tikra prasme atspindi ugdymo kokyb . Apibendrinant lietuvi autori atliktus tyrimus, galima konstatuoti, kad vis daugiau t v pritaria SUP turin i vaik integruotam ugdymui. Kita vertus, dažnai integruoto ugdymo kokybei neigiamos takos turi pedagog ir t v bendradarbiavimo sunkumai. Pažym tina, kad t v poži ri SUP turin i vaik ugdymo proces ir formas tyrimai yra svarbus SUP turin i vaik ugdymo proceso problemas identifikuojantis instrumentas.

Teorin analiz rodo SUP turin i vaik ugdymo proceso specifika ir pagrindžia t v poži rio š proces , jo formas tyrim aktualum . Tai suponuoja tolimesn nuostat atlikti t v poži rio SUP turin i vaik ugdymo formas tyrim ir pateikti jo rezultat analiz .

2 skyrius. T V POŽI RIO SPECIALI J UGDYMO(SI) POREIKI TURIN I VAIK UGDYMO FORMAS IDENTIFIKAVIMAS

2.1. Tyrimo metodologija

Tyrim sudaro du etapai: 1) t v požio SUP turini vaik ugdymo formas situacijos identifikavimas ir 2) t v l kesius tenkinanio SUP turini vaik ugdymo modelio konstravimas, atsižvelgiant situacijos identifikavimo rezultatus. Tyrimo metodologij atspindi sudarytas **tyrimo dizainas** (žr. 2 pav.), kuris vadinamas kaip *element (objekt) konstravimas; objekt sudaran i element vieninga visuma* (Tarptautini žodži žodynas, 2001).

2 pav. T v požio SUP turini vaik ugdymo formas situacijos identifikavimo ir t v l kesius tenkinanio ugdymo modelio konstravimo tyrimo dizainas

Šaltinis: sudaryta darbo autor s

Tyrimo metodai. Atliekant tyrim remtasi mokslin je tyrim metodologijoje aprašomu *sisteminiu požio riu* mokslin tyrim (Kardelis, 2002; Merkys, 1995), kai tarpusavyje derinami ir integruojami kokybiniai ir kiekybiniai tyrimo metodai. Neretai toks metod derinimas vadinamas *trianguliacijos* s voka (Merkys, 1995; Šaparnis, 2000). K. Kardelis (2002),

remdamasis J. Mason nuomone, teigia, kad derinant skirtingus metodus siekiama pažvelgti problem iš vairi pusių (kiekybiniais metodais siekiama pažvelgti plot , o kokybiniais – gyl) (cituota iš Miltinien , 2005, p. 39). *Kiekybinis tyrimas* – tai kiekybiniais matavimais paremtas tyrimo informacijos rinkimas, apdorojimas ir vertinimas; o *kokybinis tyrimas* – tai kiekybiniais rodikliais neišreikštos tyrimo informacijos gavimo būdas (Tidikis, 2003). Tyrimo pirmajame etape, siekiant pažinti t v požiūrio SUP turinį vaik ugdymo formas situacij , naudotas *anketinis apklausa* (Merkys, 1995; Tidikis, 2003; Kardelis, 2007) metodas (kiekybinio tipo duomen rinkimo metodas) ir kokybinis metodas: *individualus standartizuotas interviu* (Merkys, 1995; Kardelis, 2007). Duomenims apdoroti taikyti vair s duomen analiz s metodai: anketini duomen apdorojimui atlikti pasitelkta aprašomoji statistika, interviu b du surinkt duomen analiz atlikta kokybin s ir kiekybin s turinio analiz s metodu. Apklausa metu surinkti duomenys apdorojami kompiuteriniu būdu, naudojant MS Excel ir SPSS programinius paketus.

Anketinis apklausa. Anketinis apklausa būdu gali būti tiriamos nuostatos, nuomon s, žinios (Merkys, 1995). Planuojant tyrim buvo parengtas pusiau uždaro tipo klausimynas SUP turinį vaik t vams. Klausimyn t vams (žr. 3 pried) sudaro atmintinis , demografinis blokas ir diagnostiniai (konstrukto) kintam j dalis (joje atsispindi klausimai, skirti identifikuoti t v požiūr SUP turinį vaik situacij ir ugdymo aplink , pateikti 23 teiginiai, siekiant vertinti t v požiūr SUP turinį vaik ugdymo formas, taip pat nurodyta 14 teiginių , vertinan i t v l kesius ir real pagalbos teikim SUP turintiems vaikams). Taigi pagrindinis diagnostiniai (konstrukto) kintam j dalies temos yra trys: 1) t v požiūris SUP turinį vaik situacij ir j ugdymo aplink ; 2) t v požiūris SUP turinį vaik ugdymo teigiamus ir neigiamus veiksnius; 3) t v požiūris pagalbos teikim SUP turintiems vaikams. Diagnostiniai kintam j dalyje pateikiami 5 pusiau uždaro tipo klausimai, kuriais siekiama išsiaiškinti reali veikl atspindinius faktus. Anketos duomen turinio suvestin pateikiama 4 priede.

Interviu (žodinis apklausa). R. Tidikis (2003) teigia, kad interviu yra vienas iš efektyvi kokybinio tyrimo metod , garantuojantis didesn patikimum , negu anketinis metodas ar kiti apklausa būdai. Tai taip pat yra geras priart jimo prie žmoni suvokimo, reikšmi , situacij apibr žimo ir realybės konstravimo (aiškinimo) būdas. Šio tyrimo metodo pasirinkimas grindžiamas tuo, kad interviu pagalba galima gauti daugiau ir geresn s kokyb s informacijos iš kiekvieno respondento. Interviu gali būti grupinis arba individualus (Merkys, 1995; Žydžinaitė , 2001). Šiame tyrime naudotas *individualus standartizuotas interviu*. Standartizuotas interviu yra griežtai apibr žtas, t.y. interviu struktūra yra labai griežta (Žydžinaitė , 2001), o tai reiškia, kad prieš atliekant interviu buvo iš anksto numatyti tyrimo kintamieji ir su tais kintamaisiais susij klausimai (žr. 5 pried), kuriuos užduodant respondentams kokybinio tyrimo metu buvo siekta nenukrypti nuo tyrimo esm s. Standartizuoto interviu klausimyno temos: 1) t v

pasitenkinimas/nepasitenkinimas SUP turin i vaik ugdymu ir jo rezultatais; 2) ugdymo formos ir staigos pasirinkimo patirtis; 3) atmosfera mokykloje ir SUP turin io vaiko santykiai su bendraamžiais; 4) t v poži ris pagalb SUP turin i vaik ugdymo procese; 5) SUP turin io vaiko ugdymo aplinkos pritaikymas; 6) t v pasi lymai d l SUP turin i vaik ugdymo pl tros. Socialiniai-demografiniai tiriam j duomenys buvo renkami žodiniu b du apklausiant kokybinio tyrimo dalyvius. Kokybinio tyrimo duomenys buvo fiksuojami juos užrašant ranka parengtas interviu formas (žr. 6 pried).

Turinio (angl. content) analiz . Šis metodas pasirinktas kokybinii tyrim duomenims apdoroti (interviu turinio analizei). Turinio analiz – tai metodas naudojamas siekiant atrasti temas, s vokas ir išsiaiškinti reikšmes (Miltenien , 2005, p. 41). Šiame darbe atliekama kokybin ir kiekybin turinio analiz . Kokybin turinio analiz naudojama, nustatant konkre iame kontekste (šiuo atveju – t v poži ryje SUP turin i vaik ugdymo formas) egzistuojan ius veiksmus, elementus bei problemines sritis (Bitinas, Rupšien , Žydži nait , 2008). Duomen analiz s b das: žodinis informacijos apib dinimas ir loginis aiškinimas. Atliekant kokybin turinio analiz , laikomasi šio nuoseklumo: duomen daugkartinis skaitymas ir perm stymas, duomen kodavimas, kod grupavimas kategorijas, gaut duomen strukt ros išryškimas išskiriant temas, gaut duomen integravimas teorin kontekst (Holloway, Todres, 2006). Taikant kiekybin turinio analiz , turinio elementai grupuojami kategorijas pagal j reikšmes, semantin panašum (Burns, 2000). Praktin je turinio analiz je pirmas žingsnis kategorij sudarym vyksta teorin je plotm je, kur formuojamos turinio analitin s hipotez s. Tokiu b du sudaromos pagrindin s kategorij sritys, kurios tolesn je pakopoje, remiantis tekstu, yra perkeliamos objektyvi plokštum . Išankstiniai teoriniai apm stymai veda negalutines (tarpines, darbines) kategorijas, kurios yra teksto medžiagoje tikrinamos, taisomos ir modifikuojamos tol, kol su j pagalba tekstas suvokiamas adekva iai. Kategorij sudarymas turinio analiz je vyksta tampos lauke tarp indukcijos ir dedukcijos (Šaparnis, Merkys, 2000). Galutin kategorij ir subkategorij turinio analiz vyksta, naudojant kiekybinius skai iavimus.

Taikyt statistin s analiz s metod apibr žtis ir tikslingumas. Tyrimo metu gautiems duomenims apdoroti ir sisteminti buvo naudoti šie statistin s analiz s metodai:

- Aprašomoji statistika. Tai duomen sisteminimo ir grafinio vaizdavimo metodai, leidžiantys daryti pagr stas išvadas apie nagrin jamas savybes (ekanavi ius, Murauskas, 2000). Aprašomosios statistikos pagrindu atliekamas pirminis kiekybinis duomen apdorojimas, parengiama baz išsamesniems skai iavimams (Merkys, 1995). Buvo skai iuojami kintam j dažniai (procentai), siekiant suvokti ir pasteb ti vairias duomen aib s savybes – dažniausiai pasikartojan i reikšm , mažiausiai pasikartojan i reikšm ir pan.; pad ties charakteristikos (vidurkiai); sklaidos

charakteristikos (standartinis nuokrypis), kuris parodo vidutin duomen sklaid apie vidurk (cituota iš Miltenien , 2005, p. 41).

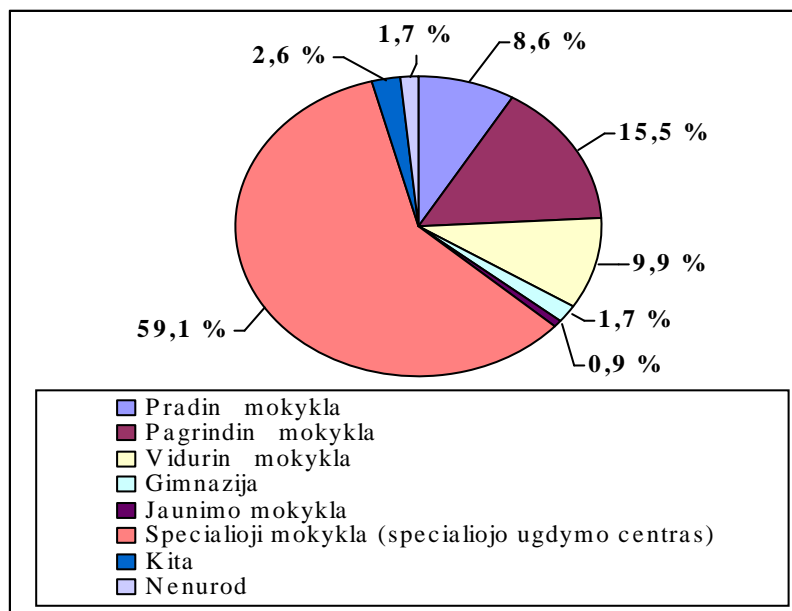
- Faktorin analizė. Tai daugiamatis statistinis metodas (nagrin ja daugelio nepriklausom ir priklausom kintam j s veik), padedantis didelio skai iaus kintam j tarpusavio koreliacijas paaiškinti tam tikr bendr j faktori taka. Faktorin s analiz s tikslas – minimaliai prarandant informacijos pakeisti stebim reiškin charakterizuojan i požymi aib keli faktori rinkiniu (ekanavi ius, Murauskas 2000). Metodas leidžia „vairius kintamuosius j tarpusavio koreliacijos pagrindu klasifikuoti tarpusavyje nesusijusias grupes“ (Merkys, 1995, p. 40).
- Mann-Whitney testas. Naudojant neparametrin *Mann-Whitney* test siekiama atskleisti, kaip skirtingos lyties t vai bei t vai, kuri vaikas (-ai) mokosi skirtingose ugdymo staigose, link akcentuoti vairius teigiamus ir neigiamus vaiko ugdymo veiksnus bei ugdymo staigos teikiamos pagalbos vaikui kintamuosius. Gauti rezultatai apdorojami ir analizuojami remiantis duomen patikimumo rodikliu ($p \leq 0,05$). Statistinio reikšmingumo rodiklis (p) parodo, kad respondent nuomon yra statistiškai reikšminga. Tai reiškia, kad pakartotinai atliekant tok pat tyrim , rezultat paklaida neviršyt 5%.
- Kruskal-Wallis H testas. Naudojant neparametrin *Kruskal-Wallis H test* siekiama atskleisti, kaip respondentai, pasižymintys skirtingais demografiniais kintamaisiais (3 ir daugiau kintamojo požymi), tokiais kaip amžius ir išsilavinimas, link akcentuoti teigiam bei neigiam vaiko ugdymo veiksnii bei ugdymo staigoje teikiamos pagalbos vaikui kintam j ypatumus. Tyrimo rezultatai apdorojami ir analizuojami remiantis duomen patikimumo rodikliu ($p \leq 0,05$). Statistinio reikšmingumo rodiklis (p) parodo, kad respondent nuomon statistiškai reikšminga. Tai reiškia, kad pakartotinai atliekant tok pat tyrim , rezultat paklaida neviršyt 5%.

Tyrimo duomen patikimumas. Kiekybinio tyrimo duomen patikimum užtikrina statistini metod (aprašomosios statistikos, faktorin s analiz s, *Mann-Whitney* ir *Kruskal-Wallis H test*) panaudojimas, apdorojant kiekybinio tyrimo duomenis. Kokybinio tyrimo duomen patikimum užtikrina aprašomojo metodo, kokybin s ir kiekyb s turinio analiz s metod panaudojimas. Kiekybinis ir kokybinis tyrimai, jeigu jie tarpusavyje derinami, kompensuoja vienas kito tr kumus, tod l gali pad ti tiksliau identifikuoti t v poži r SUP turin i vaik ugdym

2.2. Tyrimo imties charakteristika

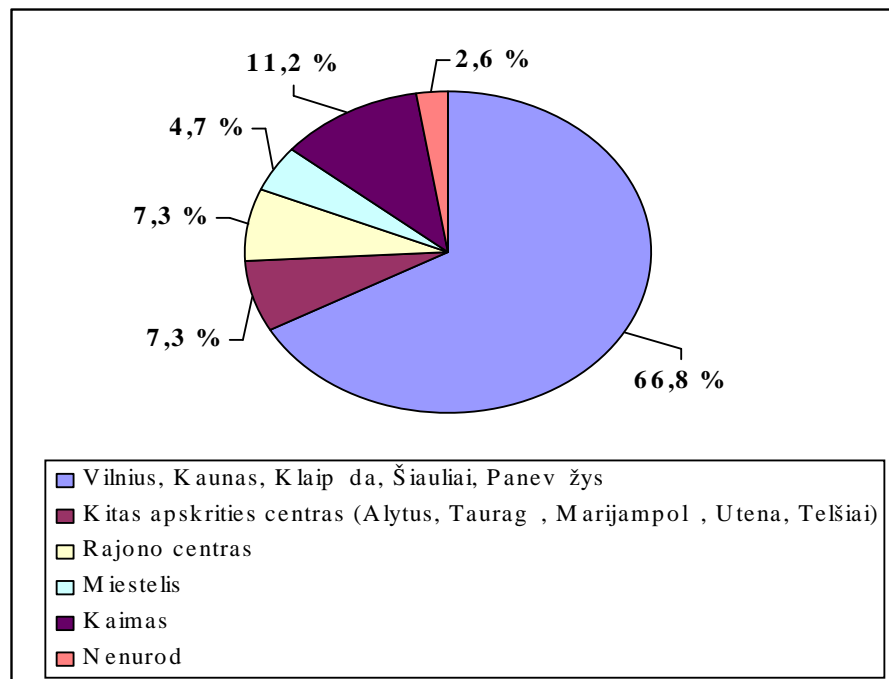
Tyrimo imtis, naudojant anketinis apklausos metod, sudarė 232 dalyviai – tėvai, auginantys vaikus, turinčius SUP ir besimokančius vaikus tipo (pradinis, pagrindinis, vidurinis) bendrojo lavinimo mokyklose, taip pat specialiojo ugdymo staigose. Pasirenkant tiriamuosius naudota puokštini (keki) atranka, kai pirmiausia buvo atrenkami atskiri administraciniai vienetai (apskritis ir miestai), esantys skirtinguose regionuose, ir naudojant kvotų metodą pasirinktas tam tikras skaičius mieste, rajono centre, kaime gyvenantys respondentai. Tyrimo dalyvavo respondentai iš didžiųjų Lietuvos miestų (Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių, Panevėžio), kitų apskričių ir rajono centrų, kaimų. Buvo apklausti vaikus amžiaus, išsilavinimo ir socialinės padėties asmenys.

Toliau išsamiau pateikiamos apklaustųjų asmenų socialinės demografinės charakteristikos. 84% visų apklaustųjų nurodė moterišką lytį (N = 195), 13% - vyrišką lytį (N = 70), o 3% savo lyties nenurodė (N = 7). 46,55% teigė, kad jų amžius yra arba nuo 26 iki 39 m., arba nuo 40 iki 59 m. Daugiausiai apklausta šeima, auginanti vieną SUP turintį vaiką (taip teigė 71,1% respondentų, N = 165) arba du vaikus (taip teigė 13,4% respondentų, N = 31). 59,1% (N = 137) respondentų nurodė, kad jų vaikai mokosi specialiojoje mokykloje, 15,5% (N = 36) pažymėjo, kad vaikai mokosi pagrindinėje mokykloje (žr. 3 pav.).

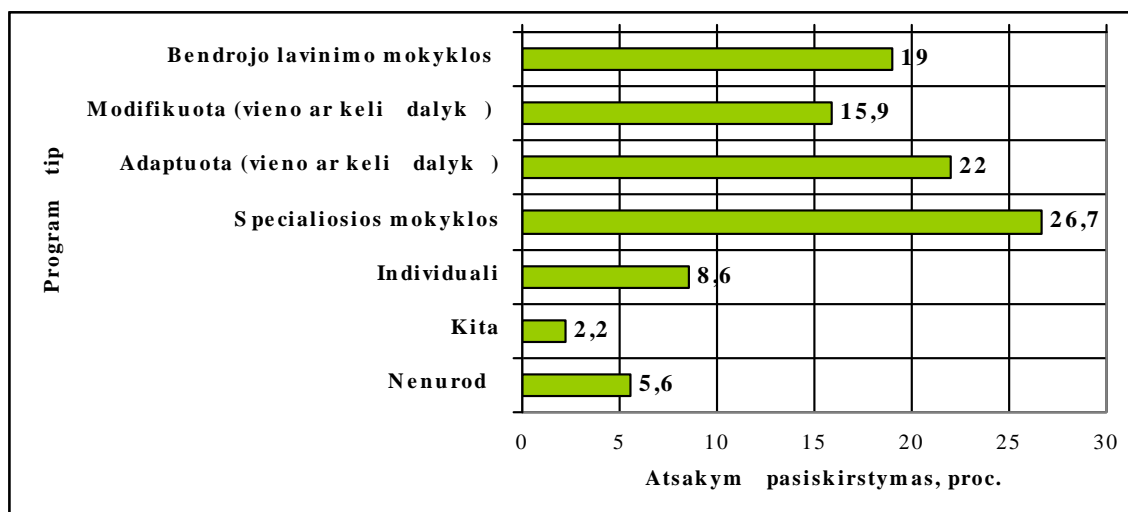
3 pav. Vaikų, turinčių SUP, pasiskirstymas pagal mokyklos tipą (N = 232)

66,8% (N = 155) respondentų nurodė, kad jie yra iš didžiųjų Lietuvos miestų – Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių arba Panevėžio, 7,3% (N = 17) pažymėjo, kad jie gyvena kituose apskričių centruose (Alytuje, Tauragėje, Marijampolėje, Utenoje ar Telšiuose) arba rajono centruose (žr. 4 pav.).

4 pav. Tėvų pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą (N = 232)

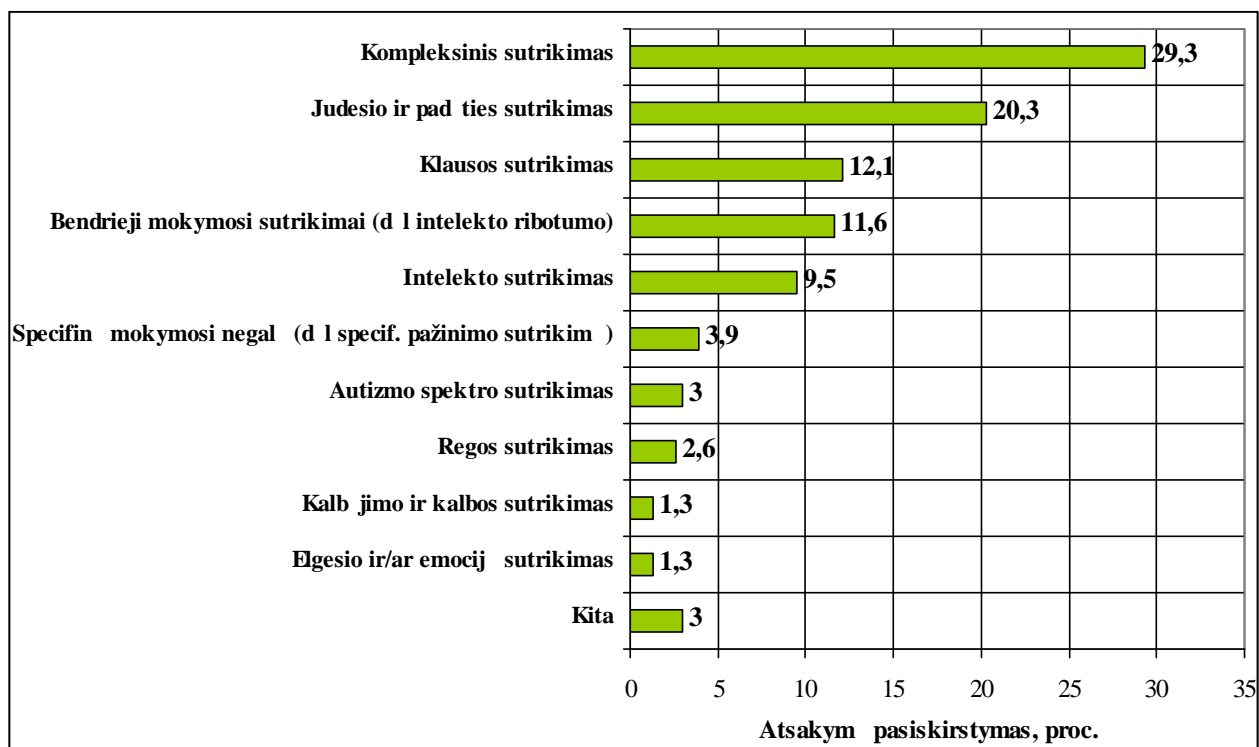
Daugiausiai apklausti asmenys nurodė, kad yra gij aukštesnį (24,6%, N = 57) arba vidurinį išsilavinimą (23,7%, N = 55). Nemaža dalis respondentų, t.y. 17,7% (N = 41), teigė, turintys profesinį išsilavinimą. 78,4% (N = 182) tėvų nurodė, kad mokykla, kurioje mokosi jų vaikai,sikursi Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje, Panevėžyje arba Šiauliuose, t.y. miestuose, kurie yra apskrities centrai. Daugiausiai apklausta šeima, auginanti 11–16 m. SUP turinčius vaikus. Kad tokio amžiaus turi vaikus nurodė 57,8% apklausti (N = 134). 10,8% (N = 25) tėvų nurodė, kad jų vaikai mokosi 3-oje, 6-oje ir 8-oje klasėse, 10,3% (N = 24) teigė, kad jų vaikai mokosi 4-oje klasėje. Paklausus, pagal kokią ugdymo programą mokosi SUP turintys vaikai, dauguma tėvų nurodė specialiosios mokyklos programą (26,7%, N = 62). Kad pagal adaptuotą (vieno ar kelių dalykų) programą mokosi jų vaikai, teigė 22% respondentų (N = 51) vaikų, o 19% (N = 44) tėvų nurodė, kad jų vaikai mokosi pagal bendrojo lavinimo mokyklos programą (žr. 5 pav.).

5 pav. Ugdymo programos, pagal kurią tipą ugdomi SUP turintys vaikai (N = 232)

Tv buvo prašoma nurodyti priežast, dėl ko vaikui kyla specialiojo ugdymo(si) poreikis. Patikim apibendrinim interpretuojant šiuos duomenis daryti negalima, nes tai tik subjektyvi tv pateikta informacija. Visgi kai kurias tendencijas galima žvelgti. Nemaža dalis tv (29,3%, N = 68) vardijo kompleksinį sutrikimą, 20,3% (N = 47) respondent nurod judesio ir padties sutrikimą. Pažymtina, kad tik 5 respondentai (2,1%) nenurod SUP lemianios priežasties, todėl galima daryti prielaidą, kad tv vai pakankamai gerai informuoti apie vaik sutrikimo pobūdį, galb tv patys tuo aktyviai domisi (žr. 6 pav.).

6 pav. Vaik pasiskirstymas pagal SUP lemianią priežastį (N = 232)

Interviu metodu buvo apklausti 5 tv, gyvenantys Šiauli ir Klaipėdos miestuose. Imtis kokybiniam tyrimui atrinkta parankios atrankos¹ metodu.

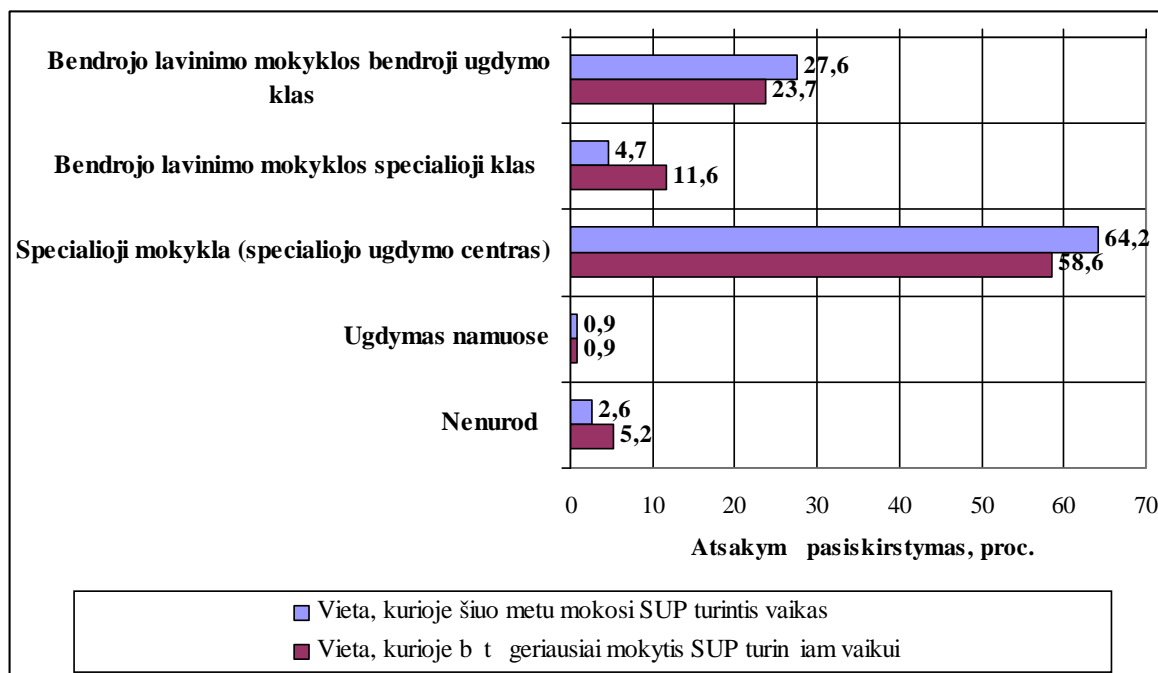
Toliau pateikiamos interviu dalyvavusių tv socialinės-demografinės charakteristikos. Interviu dalyvavo daugiau moterų (N = 4), negu vyrų (N = 1). Tv vai priklauso dviem amžiaus grupėms – tie, kuriems 26-39 m. (N = 3) ir tie, kuriems 40–59 m. (N = 2). Interviu apklaustos šeimos, auginančios vieną SUP turintį vaiką šeimoje (N = 5). Šie vaikai mokosi arba specialiojoje (N = 3), arba bendrojo lavinimo mokykloje (N = 2). Dalis apklaustųjų gyvena Šiauli mieste (N = 3), dalis – Vilniaus (N = 1) arba Klaipėdos miestuose (N = 1). Respondentų teigimu, jie yra gij aukštųjų (N = 4) arba vidurinio išsilavinimo (N = 1). Visi tv vai teigė, kad mokyklos, kuriose mokosi jų vaikai, sik rusios miestuose, kurie yra apskrities centrai, t.y. Šiauli mieste (N = 4) arba Klaipėdos mieste (N = 1). Visos šeimos augina 11–16 m. SUP

¹ Paranki atranka yra tokia, kuri grindžiama patogiausiu, ar iausiai esančiu ir lengviausiai prieinam tiriamosios visumos element atrinkimu (Tidikis, 2003).

turin ius vaikus. Dalis respondent teig , j vaikai mokosi pagal specialiosios mokyklos program (N = 3), dalis – pagal adaptuot (vieno ar keli dalyk) program (N = 2). Dalis t v nurod vaik kompleksin sutrikim (N = 3), likusioji respondent dalis – arba intelekto, arba elgesio/emocij .

2.3. T v poži rio, taikant anketin apklaus , identifikavimas ir analiz

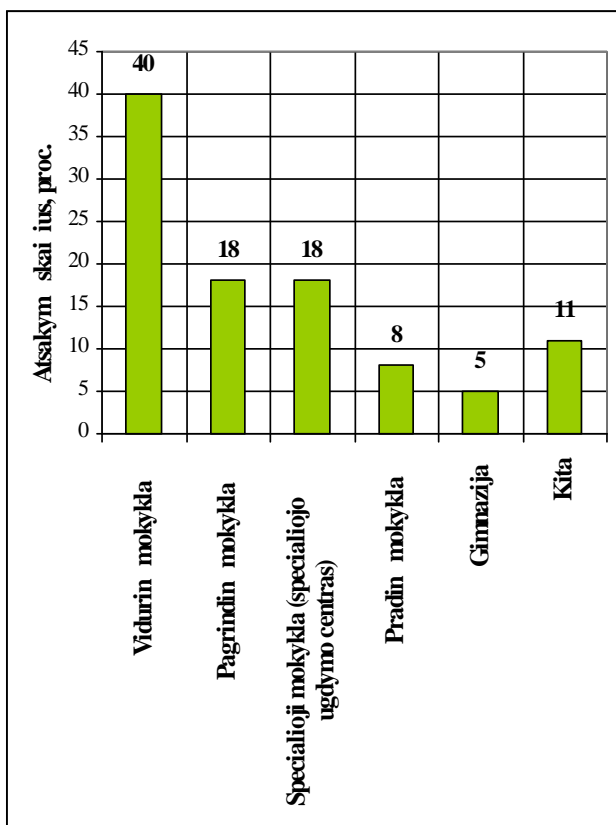
Anketin s apklausos metu t v buvo paprašyta nurodyti, kur šiuo metu mokosi j vaikas ir kur jam b t mokytis geriausiai. Tyrimo duomenys pateikiami 7 paveiksle.

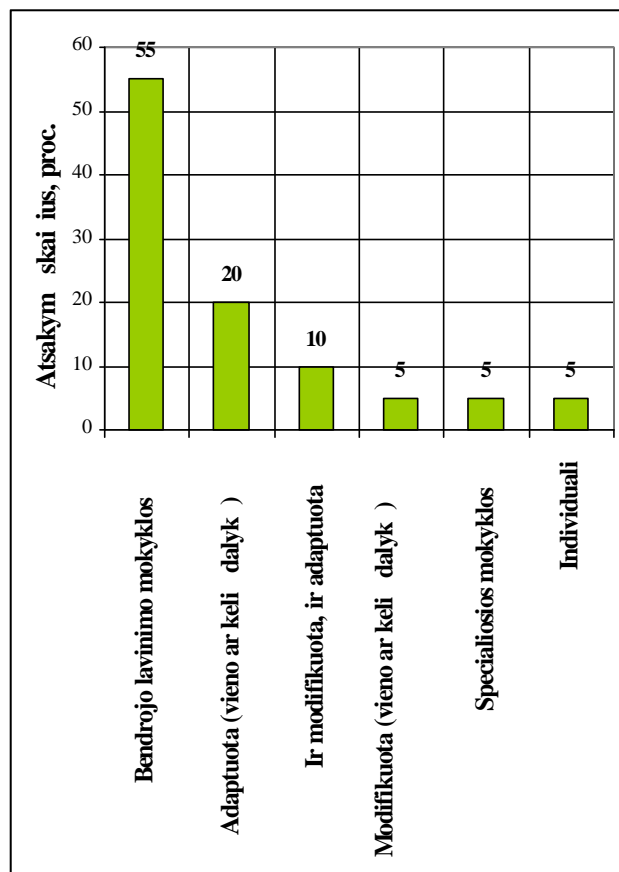
7 pav. T v nuomoni d l SUP turin i vaik ugdymo viet ir j tinkamumo pasiskirstymas (N = 232)

64,2% (N = 149) respondent pažym jo, kad vaikai mokosi specialioje mokykloje, 58,6% (N = 136) sitikin , kad šioje mokykloje j vaikams ir b t geriausiai mokytis. Galima išskirti, kad daugiau t v (11,6%, N = 27) nor t , kad j vaikai mokyt si bendrojo lavinimo mokyklos klas je, nei dabar yra ten besimokan i j (4,7%, N = 11).

56% (N = 130) t v nurod , kad j vaikams yra tek mokytis kitose ugdymo staigose. 39,7% (N = 92) respondent teig priešingai, o 4,3% (N = 10) t v nepateik jokio atsakymo. T respondent , kurie vardijo j vaik ugdymo patirt kitose ugdymo staigose, buvo paprašyta nurodyti, kur ir pagal koki program anks iau mok si j vaikas. Daugiausiai t v teig , kad ankstesn j vaiko ugdymo staiga buvo vidurin mokykla (taip teig 40% t v , t.y. N = 15; žr. 8 pav.), o ankstesn ugdymo programa buvo bendrojo lavinimo mokyklos programa (taip teig 55% t v , t.y. N = 11, žr. 9 pav.).

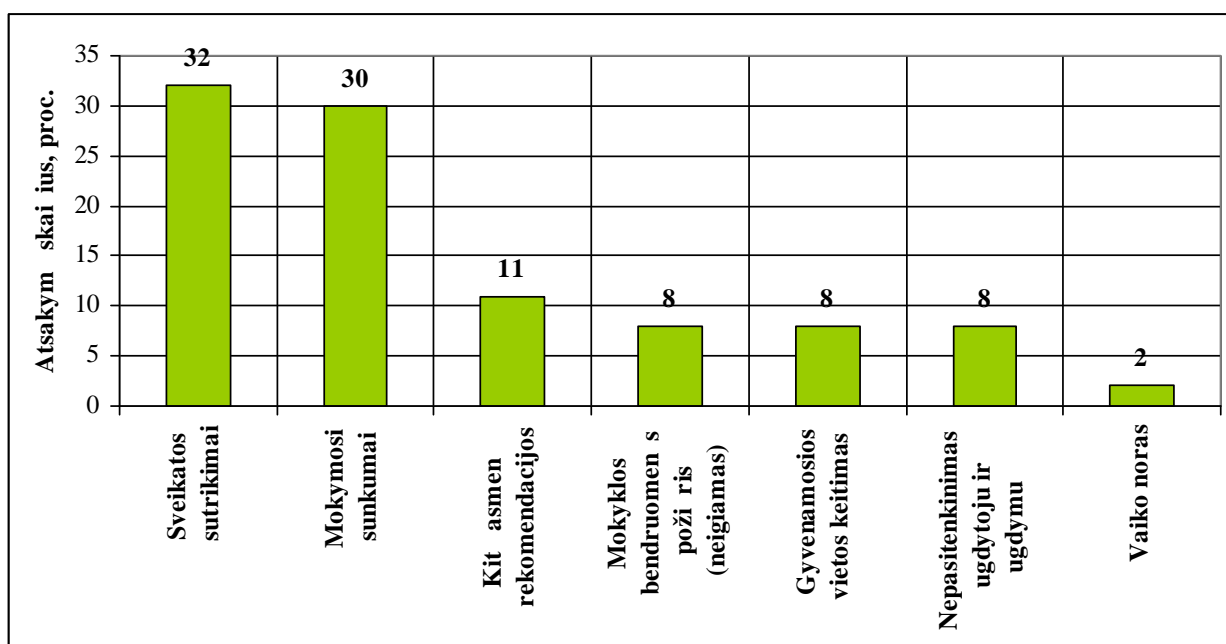

8 pav. Ugdymo viet , kur anks iau ugd si respondent vaikai, pasiskirstymas (N = 38)

9 pav. Ugdymo program , pagal kurias anks iau ugd si respondent vaikai, pasiskirstymas (N = 20)

Apklauso metu buvo svarbu išsiaiškinti priežastis, dėl kurių buvo pakeista ugdymo staiga. Atlikus turinio analiz , galima išskirti vyraujan ias priežastis: sveikatos sutrikimai (juos vardijo 32% respondent , N = 12) ir mokymosi sunkumai (juos vardijo 30% respondent , N = 11) (žr. 10 pav.).

10 pav. Mokyklos pakeitimo priežas i pasiskirstymas pagal grupes (N = 37)

Toliau anketinis apklausos metu respondentams buvo pateikti 23 teiginiai, kuriais siekta vertinti SUP turinį vaikų ugdymo teigiamus ir neigiamus veiksnius. Teiginių atsakymų pasirinkimo procentinis išraiškos atsispindi 7 priede. Atsižvelgiant šį priedą, galima žvelgti daugybę SUP turinį vaikų ugdymo *dominuojančių neigiamų veiksnių*. Daugelio tėvų nuomone (74%, N = 172), mokyklos bendruomenė (mokytojai, kiti vaikai, jėgtai) nenoriai priima vaiką, turintį vairių skirtybių. Be to, dažniais atvejais kiti vaikai skriaudžia SUP turintį vaiką ir iš jo tyčiojasi (taip teigė 72% tėvų, N = 167). Esant tokioms sąlygoms, vaikui sunku jaustis lygiaverčiu mokyklos bendruomenės nariu (taip nurodė 75% tėvų, N = 175), vaikas nesijaučia saugus (taip teigė 78% tėvų, N = 182), neturi galimybių pažinti realaus gyvenimo ir mokytis savarankiškumo (taip nurodė 82% tėvų, N = 191), nedraugauja su bendraklasiais (taip teigė 93% tėvų, N = 215). Kiekybinis tyrimas rodo ir kitas neigiamas tendencijas, bylojančias apie SUP turinį vaikų integracijos ugdymo aplink problemas: daugelio tėvų nuomone, SUP turintys vaikai nedalyvauja bendruose mokyklos renginiuose (taip teigė 88% tėvų, N = 204), neturi puikių galimybių mokytis ir bendrauti su kitais žmonėmis (taip nurodė 82% tėvų, N = 191), blogai jaučiasi, kai mokosi, kitaip nei visi (taip teigė 59% tėvų, N = 136), neįgyja tiek žinių, kiek gali (taip nurodė 85% tėvų, N = 197). SUP turintys vaikai nesulaukia tinkamos pedagogų pagalbos: daugelis tėvų mano, kad jėgtai vaikai galėtų pasiekti daugiau, tačiau mokytojams jiems per mažai padeda (taip teigė 61% tėvų, N = 142), mokytojai neatsižvelgia į vaikų ypatumus ir nepritaiko ugdymui (taip nurodė 79% tėvų, N = 182). Esant tokioms sąlygoms, daugelis tėvų pritaria teiginiui, jog jėgtai vaikas nesulaukia jo poreikius atitinkančios pagalbos (taip teigė 80% tėvų, N = 186). Nepakankamos pagalbos vaiko specialiojo ugdymo procese sulaukia ir tėvai: daugelio respondentų teigimu, jiems tenka išklausti mokytojų priekaištus ir nepasitenkinimą dėl vaiko ypatumų, tarsi jie būtų dėl ko nors kalti (taip teigė 69% tėvų, N = 159), tėvai nejaučia mokyklos vadovų rūpesio ir pagalbos sprendžiant problemas (taip nurodė 77% tėvų, N = 179), nejaučia mokytojų rūpesio vaikais ir jiems išskylančiomis problemomis (taip teigė 80% tėvų, N = 186), tėvams trūksta informacijos apie vaiko ugdymą mokykloje (taip nurodė 74% tėvų, N = 172), trūksta patarimų, kaip padėti vaikui namuose (taip teigė 71% tėvų, N = 164). Dominuojant SUP turinį vaikų ugdymo neigiamiems veiksniams, logiška, kad vyrauja tėvų nepasitenkinimo SUP turinį vaikų ugdymu nuostata (jėgtai išsakė 73% tėvų, N = 170), didelė dalis tėvų nori, kad jėgtai vaikai mokytųsi kitoje mokykloje (taip nurodė 80% tėvų, N = 186). *Iš dalies neigiamais dominuojančiais veiksniais* tyrime galima laikyti tuos, kurių atsakymų tendencijos nėra stipriai dominuojančios: teiginiui, kad „Mano vaikas aktyviai dalyvauja popamokinėje veikloje (būna reliuose ir kt.)“ pritarė 98 (arba 46%), o nepritarė 115 tėvų (arba 54%); teiginiui, kad „Mokykloje vaikas įgyja darbinių įgūdžių“ pritarė 65 (arba 33,5%), o

nepritar 129 t vai (arba 66,5%); teiginiui, kad „Mokykla padeda pasirinkti profesiją ir pasirengti jos mokymuisi“ pritar 54 (arba 39%), o nepritar 84 t vai (arba 61%).

Taikant faktorinį analizės metodą buvo nustatytas t v požiriu ugdymo staigoje teikiamu pagalbu SUP turintiems vaikams – atskleista esama situacija ir identifikuotas teikiamos pagalbos poreikis. Pagalbos vaikui ugdymo staigoje sritį atspindinti kintamj struktūrą sudaro teiginiai, kurie buvo vardyti kiekybinio tyrimo instrumente (žr. 3 pried.) ir patikrinti empiriškai, atliekant anketinį apklausą. Pakankamai prasmingas buvo ši teiginių faktorizavimas. Kintamieji, *atskleidžiantys esamą situaciją*, apibendrinti 3 faktoriu modeliu, kurio struktūrą atspindi 2 lentelė.

2 lentelė

SUP turintiems vaikams teikiama pagalba ugdymo staigoje: faktorinį analizės rezultatai (N = 232)

Faktoriaus pavadinimas	Eil. Nr.	Pirminiai teiginiai	Testo žingsnio svoris, L	Testo žingsnio skiriamoji geba, r/itt	KMO	Cronbach	Faktoriaus aprašomoji sklaida, %	
Socialinis pedagoginis, psichologinis pagalbos teikimas ir t v traukimas	1.	Vaikui pagalbą teikia socialinis pedagogas	0,897	0,422	0,544	0,67	17,88	
	2.	Mokykloje buriamos t v savipagalbos grupės, kuriose t vai aptaria su vaikų ugdymu susijusias problemas, padeda vieni kitiems	0,870	0,658				
	3.	Vaikui pagalbą teikia psichologas	0,609	0,336				
	4.	Mes, t vai, esame kvieiami dirbti savanoriais klasėje (laisvu m s laiku) ir pamokėtu padėti vaikui	0,536	0,424				
Kiti resursai išnaudojimas	5.	Vaikui padeda mokytojo padėjėjas	0,630	0,460		0,544	0,69	15,91
	6.	Vaikui pagalbą teikia logopedas	0,628	0,511				
	7.	Mokytojas dirba individualiai su vaiku po pamoką	0,577	0,390				
	8.	Vaikui pagalbą teikia kitas specialistas	0,564	0,316				
	9.	Mokytojas ir kiti specialistai aptaria su mumis, ko, kaip ir kodėl bus mokomas vaikas	0,534	0,440				
	10.	Mokytojas organizuoja bendraamžiu pagalbą vaikui	0,494	0,425				
Specialioji ir specialioji pedagoginė pagalba	11.	Vaikas aprašomas reikalinga kompensacine technika (klausos aparatu, Brailio rašto mašinėle ir kt.)	0,876	-0,115	0,544	-0,26	10,59	
	12.	Vaikui pagalbą teikia specialusis pedagogas	-0,479	-0,115				

Paaškinimai.

L – faktoriaus svoris (remiantis pagrindiniu komponentu metodu VARIMAX rotacija) parodo kintamj ir faktoriaus (ALFA faktorinį analizės modelis) statistinio ryšio glaudumą.

r/itt (*Item-Total-Correlation*) – testo žingsnio skiriamosios gebos rodiklis; iš esmės tai yra koreliacijos koeficientas, atspindintis statistinį ryšį tarp pavienio testo žingsnio vertės ir bendro testo balo.

KMO (*Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy*) – skalės tinkamumas faktorinei analizei.

(-) – ženklas reiškia, kad vertės, gaunami už šį teiginį, turi būti perkoduojami atsakymo formato skaitmenines pozicijas pasukant 180° kampą.

(Cronbach-) – testo vidinis konsistencijos koeficientas.

% – procentinis (kumuliatyvinis) dažnis parodo, kiek % priklausomojo kintamojo sklaidos gali būti paaiškinta nepriklausomuoju kintamuoju.

Buvo identifikuoti 3 faktoriai: 1) *socialin s pedagogin s, psichologin s pagalbos teikimas ir t v traukimas* (šis faktorius apjungia atitinkamai 1-4 teiginius), 2) *kit resurs išnaudojimas* (šis faktorius apjungia atitinkamai 5-10 teiginius), 3) *specialioji ir specialioji pedagogin pagalba* (šis faktorius apjungia atitinkamai 10-12 teiginius). Teigini statistinis s ryšis su faktoriais ir grupavimas j viduje interpretacijos poži riu yra teoriškai prasmingas. Pažym tina, jog buvo gautos vidutiniškos kintam j ver i koreliacijos su ekstrahuotais faktoriais. Apie tai liudija koreliacijos koeficiento reikšmi svyravimo ribos (0,316 r 0,658), išskyrus faktorius, atspindin io *speciali j ir speciali j pedagogin pagalb*, nes šiame faktoriuje yra kintamasis, kurio reikšm turi b ti pakeista iš teigiamos neigiam . Faktori aprašomoji galia (sklaida) svyruoja nuo 17,88 proc. iki 10,59 proc. Kiek matrica tinka faktorinei analizei, rodo *Kaiser-Meyer-Olkin* (KMO) koeficientas, kuris šiuo atveju yra vidutinis (0,544). Pavieni faktori vidin konsistencija, vertinta *Cronbach alpha* koeficientu, svyruoja nuo 0,69 iki -0,26, tod l nevisiškai korektiška b t kalb ti apie vis faktori homogeniškum .

Toliau analizuojamos atsakym tendencijos ir j procentines išraiškos identifikuot faktori atskiruose teiginiuose (žr. 8 pried). Analizuojant teiginius, atsispindin ius socialin s pedagogin s, psichologin s pagalbos teikimo ir t v traukimo faktoriaus srityje, galima teigti, kad dominuojanti teigiama tendencija yra ta, jog *SUP turintiems vaikams gana dažnai teikiama socialin pedagogin pagalba* (taip teig 67% t v). Kita vertus, *daugelis t v nekvie iami dirbti savanoriais klas je* (laisvu laiku) ir *pamok metu pad ti vaikui* (taip nurod 66% t v). *SUP turintiems vaikams neteikiama psichologin pagalba* (taip teig 63% t v). *Ugdymo staigoje neburiamos t v savipagalbos grup s*, kuriose t vai gal t aptarti su vaik ugdymu susijusias problemas, pad ti vieni kitiems (taip nurod 44% t v). T v savipagalbos grupi b rimo problem atspindi ir tas faktas, kad tre dalis t v (31%) nesuvokia šio reiškiniu esm s. Socialin s pedagogin s, psichologin s pagalbos teikimo ir t v traukimo faktoriaus srityje t vams teikiama pagalba yra geriausia, palyginti su kitais, toliau analizuojamais faktoriais.

Analizuojant teiginius, atsispindin ius kit resurs išnaudojimo faktoriaus srityje, galima teigti, kad kontraversiškai vertinama *mokytojo pad j jo pagalba vaikui* (kad ji dažnai teikiama pažym jo 37% t v , kad neteikiama – 35%). Tas pats pasakytina apie *logopedo teikiam pagalb vaikui* (atitinkamai 40% ir 35%), *mokytojo individual darb su SUP turiniais vaikais po pamok* (33% ir 38%), *bendraamži pagalbos vaikui organizavim* (23% ir 21%). Vaikui neteikiama ir *kit specialist pagalba* (29%). Beje, daugiau nei pus t v (55%) nežinojo, k atsakyti nagrin jamu klausimu, tod l galima daryti prielaid , jog t vai ne visai gerai suvok kito

specialisto teikiamos pagalbos esmė. Teigiama tendencija tik ta, kad *mokytojas ir kiti specialistai dažnai aptaria su tėvais, ko, kaip ir kodėl bus mokomas vaikas* (taip nurodė 51% tėvų).

Analizuojant teiginius, atspindinčius specialiosios ir specialiosios pedagoginės pagalbos faktorius srityje, galima teigti, kad dažniausiai vaikai neapripinami reikalinga kompensacine technika (taip teigė 55% tėvų), tačiau palyginti dažnai teikiama specialioji pedagoginė pagalba (taip nurodė 67% tėvų). Tėvų traukimas teikiamai pagalbai apsiriboja tik tuo, kad mokytojas ir kiti specialistai aptaria su tėvais, ko, kaip ir kodėl bus mokomas vaikas. Kita teikiama pagalba (psichologinė, logopedinė, kitų specialistų, bendraamžių) nėra pakankama, o *tėvų traukimas teikiamai pagalbai yra žemo lygmens*, nes egzistuoja ribotos galimybės jiems dalyvauti pamokose ir po jų, burti tėvų savipagalbos grupes.

Pagalbos vaikui ugdymo staigoje sritis atspindinčių kintamųjų struktūrą sudaro 14 teiginių, kurie buvo vardyti kiekybinio tyrimo instrumente (žr. 3 pried) ir patikrinti empiriškai, atliekant kiekybinį tyrimą. Pakankamai prasmingas buvo šis teiginių faktorizavimas. 14 kintamųjų, *atskleidžiančių poreikį*, buvo apibendrinti 4 faktorių modeliu (žr. 3 lentelė).

3 lentelė

Pagalbos SUP turintiems vaikams poreikis ugdymo staigoje: faktorinė analizė rezultatai (N = 232)

Faktoriaus pavadinimas	Eil. Nr.	Pirminiai teiginiai	Testo žingsnio svoris, L	Testo žingsnio skiriamoji geba, r/itt	KMO	Cronbach	Faktoriaus aprašomoji sklaida, %
Socialinės pedagoginės ir psichologinės pagalbos bei tėvų traukimo poreikis	1.	Aš (ar kas nors iš šeimos narių) dirbu (-ame) savo vaiko klasėje ir padedame mokytis	0,832	0,659	0,445	0,84	20,89
	2.	Vaikui pagalbą teikia psichologas	0,809	0,688			
	3.	Mes, tėvai, esame kviejami dirbti savanoriais klasėje (laisvu mūsų laiku) ir pamokėtu padėti vaikui	0,701	0,574			
	4.	Vaikui pagalbą teikia socialinis pedagogas	0,615	0,633			
	5.	Mokykloje buriamos tėvų savipagalbos grupės, kuriose tėvai aptaria su vaiku ugdymu susijusias problemas, padeda vieni kitiems	0,598	0,654			
Mokytojo teikiamos tiesioginės pagalbos poreikis	6.	Mokytojas organizuoja bendraamžių pagalbą vaikui	0,783	0,539	0,69	18,07	
	7.	Mokytojas skiria laiko individualiai pagalbai vaikui pamokoje	0,660	0,356			
	8.	Mokytojas dirba individualiai su vaiku po pamoką	0,585	0,471			
	9.	Vaikui padeda mokytojo padėjėjas	0,528	0,437			
	10.	Mokytojas ir kiti specialistai aptaria su mumis, ko, kaip ir kodėl bus mokomas vaikas	0,493	0,448			
Logopedinės ir specialiosios pedagoginės pagalbos poreikis	11.	Vaikui pagalbą teikia logopedas	0,827	0,355	0,50	15,36	
	12.	Vaikui pagalbą teikia specialusis pedagogas	0,569	0,355			

Specialiosios pagalbos poreikis	13.	Vaikas apr pinamas reikalinga kompensacine technika (klausos aparatu, Brailio rašto mašin le it kt.)	0,906	0,520		0,68	13,66
	14.	Vaikui pagalb teikia kitas specialistas	0,821	0,520			

Buvo identifikuoti 4 faktoriai – 1) *socialin s pedagogin s ir psichologin s pagalbos bei t v traukimo poreikis* (šis faktorius apjungia atitinkamai 1-5 teiginius), 2) *mokytojo teikiamos tiesiogin s pagalbos poreikis* (šis faktorius apjungia atitinkamai 6-10 teiginius), 3) *logopedin s ir specialiosios pedagogin s pagalbos poreikis* (šis faktorius apjungia atitinkamai 11-12 teiginius), 4) *specialiosios pagalbos poreikis* (šis faktorius apjungia atitinkamai 13-14 teiginius). Remiantis 3 lentel s duomenimis, galima konstatuoti, kad teigini statistinis s ryšis su faktoriais ir grupavimas j viduje interpretacijos poži riu yra teoriškai prasmingas. Pažym tina, jog buvo gautos gana aukštos kintam j ver i koreliacijos su ekstrahuotais faktoriais. Apie tai liudija koreliacijos koeficiento reikšmi svyravimo ribos (0,355 r 0,688). Faktori aprašomoji galia (sklaida) svyruoja nuo 20,89 proc. iki 13,66 proc. Kiek matrica tinka faktorinei analizei, rodo *Kaiser-Meyer-Olkin* (KMO) koeficientas, kuris šiuo atveju yra 0,445. Pavieni faktori vidin konsistencija, vertinta *Cronbach alpha* koeficientu, svyruoja nuo 0,50 iki 0,84, tod l visi faktoriai yra pakankamai homogeniški.

Toliau analizuojamos atsakym tendencijos ir j procentines išraiškos identifikuot faktori atskirose teiginiuose (žr. 9 pried). Analizuojant teiginius, atsispindin ius socialin s pedagogin s ir psichologin s pagalbos bei t v traukimo poreikio srityje, galima teigti, kad nemaža dalis t v (41%) *nenori dirbti su savo vaiku klas je ir pad ti jam mokytis*. Darytina prielaida, kad tai iš dalies galima paaiškinti t v užimtumu darbe. Tiek pat t v (41%) šiuo klausimu n ra apsisprend . Apskritai nagrin jamo faktoriaus kintamiesiems b dingos dvi atsakym kategorijos, rodan ios arba socialin s pedagogin s ir psichologin s pagalbos poreikio nebuvim , arba t v nepasisprendim . Dažnesniais atvejais t v neapsisprendimo atsakymai yra dominuojantys. Iš šio aspekto galima daryti prielaid , kad respondentai d l j traukimo SUP turin i vaik ugdym neturi nuomon s d l to, kad jie apskritai n ra traukiami arba traukiami minimaliai ugdymo proces (atsakydami negali remtis savo patirtimi), kita vertus, tikriausiai t vams taip pat tr ksta informacijos, didesn s ugdymo staigos iniciatyvos, akcentuojan ios t v dalyvavimo SUP turin i vaik ugdymo procese b tinum . Analizuojant teiginius, atsispindin ius mokytojo teikiamos tiesiogin s pagalbos poreikio srityje, galima teigti, kad daugeliui t v labai svarbu, kad *mokytojais skirt laiko individualiai pagalbai vaikui pamokoje* (taip teig 68% t v), *kad mokytojas ir kiti specialistai aptart su t vais, ko, kaip ir kod l bus mokomas vaikas* (taip nurod 60% t v). Apskritai t vai jau ia didel mokytojo teikiamos tiesiogin s pagalbos poreik . Analizuojant teiginius, atsispindin ius logopedin s ir specialiosios

pedagoginis pagalbos poreikio srityje, pažymint, kad daugeliui t v svarbu, kad *vaikui pagalb teikt logopedas* (taip teig 49% t v) ir *specialusis pedagogas* (taip nurod 66% t v). Analizuojant teiginius, atsispindintius specialiosios pagalbos poreikio srityje, galima akcentuoti, kad *daugelis t v nejau ia vaik apr pinamo reikalinga kompensacine technika poreikio* (taip teig 47% t v) ir yra neapsisprend d l kit *specialist pagalbos teikimo j vaikui* (taip nurod 58% t v). Analiz rodo, kad šioje faktoriaus srityje t vai jau ia mažiausi pagalbos poreik . Apibendrinant pagalbos SUP turintiems vaikams poreikio tyrim , tenka konstatuoti, kad daugelis t v jau ia arba yra nepasisprend d l socialin s pedagogin s ir psichologin s pagalbos bei j traukimo ugdymo proces poreikio, kita vertus, jau ia didel mokytojo teikiamos tiesiogin s pagalbos poreik , taip pat logopedin s ir specialiosios pedagogin s pagalbos poreik .

Atlikus anketin apklaus , paaišk jo, kad daugelio t v (67%) teigimu, SUP turintiems vaikams ugdymo staigose gana dažnai teikiama socialin pedagogin ir specialioji pedagogin pagalba. Kita vertus, daugelis t v (63%) teig , kad SUP turintiems vaikams neteikiama psichologin pagalba. Daugiau nei pus t v (51%) teig , kad j traukimas teikiam pagalb apsiriboja tuo, kad mokytojas ir kiti specialistai aptaria su t vais, ko, kaip ir kod l bus mokomas vaikas. Kita vertus, daugeliui t v (60%) tokios pagalbos poreikis yra vienas svarbiausi . Taip pat daugeliui t v (68%) svarbu, kad mokytojai skirt laiko individualiai pagalbai vaikui pamokoje ir kad vaikui pagalb teikt specialusis pedagogas (68%). Kaip jau min ta, specialioji pedagogin pagalba SUP turintiems vaikams teikiama gana dažnai. T v dalyvavimas SUP turin i vaik procese yra apribotas, nes daugelis t v (66%) nekvie iami dirbti savanoriais klas je (laisvu laiku) ir pamok metu pad ti vaikui.

2.4. Teigiam ir neigiam speciali j ugdymo(si) poreiki turin i vaiko ugdymo veiksniai , ugdymo staigos teikiamos pagalbos vaikui ir demografini kintam j ryšys

Turimi anketiniai duomenys buvo analizuoti pagal vairius demografinius veiksnius (lyt , amži , išsilavinim , kurioje mokykloje mokosi vaikas). Kiekybinio tyrimo duomenims analizuoti pasirinkti šie testai:

- Analizei pagal lyt ir pagal tai, kurioje mokykloje mokosi vaikas, buvo pasirinktas neparametrinis **Mann-Whitney testas**, kadangi kintam j histogramos parod , jog skirstiniai yra nenormaliniai ir yra tik po du kintam j požymius.
- Analizei pagal amži ir išsilavinim buvo pasirinktas neparametrinis **Kruskal-Wallis H testas**, kadangi kintam j histogramos parod , jog skirstiniai yra nenormaliniai ir yra daugiau nei trys kintamojo požymiai.

Šiame skyriuje pateikiam 4-10 lentelė sudarymui naudoti kintam j vidurkiai (M), paimti iš ANOVOS testo. Naudojant neparametrin *Mann-Whitney test* buvo siekiama atskleisti, kaip

skirtingos lyties t vai bei t vai, kuri vaikas (-ai) mokosi skirtingose mokyklose, link akcentuoti vairius teigiamus ir neigiamus vaiko ugdymo veiksnius bei mokyklos teikiamos pagalbos vaikui kintamuosius. Gauti rezultatai apdorojami ir analizuojami remiantis *duomen patikimumo rodikliu* ($p \leq 0,05$). Statistinio reikšmingumo rodiklis (p) parodo, kad respondent nuomon yra statistiškai reikšminga. Tai reiškia, kad pakartotinai atliekant tok pat tyrim , rezultat paklaida neviršyt 5%.

4 lentel je pateikti duomenys apie respondent lyties ir teigiam bei neigiam vaiko ugdymo veiksnri ryš².

4 lentel

Respondent lyties ir teigiam bei neigiam vaiko ugdymo veiksnri ryšys (N=232)

Teigiami ir neigiami ugdymo veiksniai	Moteris	Vyras	Statistiškai reikšmingas skirtumas
	M	M	$p \leq 0,05$
Mano vaikas dalyvauja bendruose mokyklos renginiuose	1,92	1,79	0,024
Mano vaikas draugauja su bendraklasiais	2,00	1,89	0,000
Nor iau, kad mano vaikas mokyt si kitoje mokykloje	1,04	1,14	0,036

Remiantis tyrim rezultatais, galima daryti prielaid , kad vyrauja tendencija, jog moterys labiau nei vyrai akcentuoja *vaiko dalyvavimo bendruose mokyklos renginiuose* (M=1,92) ir *draugavimo su bendraklasiais* (M=2,00) veiksnrius. Tai patvirtina statistiškai reikšmingi skirtumai. Pažym tina tai, kad vyrai labiau akcentuoja *vaiko mokymosi kitoje mokykloje veiksnri* (M=1,14). Galima daryti prielaid , kad moterys labiau linkusios akcentuoti vaik supan ios ugdymo aplinkos, vaiko s ly io su ja aspekt , o vyrai link manyti, kad iš viso reikia keisti ugdymo aplink , jeigu ji netinka SUP turin iam vaikui. 5 lentel je pateikti duomenys apie respondent lyties ir ugdymo staigoje teikiamos pagalbos vaikui kintam j ryš.

5 lentel

Respondent lyties ir ugdymo staigoje teikiamos pagalbos vaikui kintam j ryšys (N=232)

Mokykloje teikiamos pagalbos vaikui kintamieji	Moteris	Vyras	Statistiškai reikšmingas skirtumas
	M	M	$p \leq 0,05$
<i>Esama situacija</i>			
Vaikui pagalb teikia logopedas	2,11	1,65	0,031
<i>Poreikis</i>			
Mokytojas skiria laiko individualiai pagalbai vaikui pamokos metu	2,83	2,57	0,012
Mes, t vai, esame kvie iami dirbti savanoriais klas je (laisvu m s laiku) ir pamok metu pad ti vaikui	1,69	1,10	0,001

² 4-10 lentel se naudojam spalv paaiškinimas:

	Aukš iausi vert skyr
	Žemiausi vert skyr

Mokytojas ir kiti specialistai aptaria su mumis ko, kaip ir kodėl bus mokomas vaikas	2,76	2,33	0,001
Vaikui pagalb teikia specialusis pedagogas	2,72	2,43	0,04
Vaikui pagalb teikia logopedas	2,37	1,71	0,001
Vaikui pagalb teikia socialinis pedagogas	2,11	1,77	0,026
Mokykloje buriamos t v savipagalbos grup s, kuriose t vai aptaria su vaik ugdymu susijusias problemas, padeda vieni kitiems	2,14	1,65	0,009

Remiantis tyrim rezultatais, galima teigti, kad vyrauja tendencija, jog moterys labiau nei vyrai akcentuoja visus 5 lentel je išskirtus tiek esamos pagalbos vaikui situacijas, tiek poreikio aspektus. Galima daryti prielaid , kad *moterys labiau linkusios, nei vyrai, sigilinti vaik ugdymo situacij , j analizuoti, formuoti savo l kes ius ir ieškoti galimybi , kad ugdymo staiga pateisint poreik , susijus su SUP turin i vaik ugdymu*. Nagrin jam aspekt galima paaiškinti ir remiantis prielaida, kad moteris kaip motinas apkritai su vaikais sieja glaudesni kontaktai, nei jie formuojasi tarp vaik ir t v , tod l jos jautriau nei vyrai reaguoja pagalbos vaikui teikimo galimybes.

6 lentel je pateikti duomenys apie ugdymo staigos, kurioje mokosi vaikas, tipo ir teigiam bei neigiam vaiko ugdymo veiksnii ryš .

6 lentel

Ugdymo staigos, kurioje mokosi vaikas, tipo ir teigiam bei neigiam vaiko ugdymo veiksnii ryšys (N=232)

Teigiami ir neigiami ugdymo veiksniai	Bendrojo lavinimo mokykla	Specialioji mokykla	Statistiškai reikšmingas skirtumas
	M	M	$p \leq 0,05$
Mokyklos bendruomen (mokytojai, kiti vaikai, j t vai) noriai priima vaik , turint vairi skirtybi	1,77	1,93	0,001
Kiti vaikai skriaudžia mano vaik ir iš jo ty iojasi	1,35	1,08	0,000
Mano vaikas jau iasi lygiaver iu mokyklos bendruomen s nariu	1,72	1,97	0,000
Mano vaikas dalyvauja bendruose mokyklos renginiuose	1,82	1,96	0,000
Mano vaikas draugauja su bendraklasiais	1,96	2,00	0,024
Vaikas jau iasi saugus	1,78	1,95	0,000
Mano vaikas blogai jau iasi, kai mokosi kitaip nei visi	1,39	1,16	0,001
Vaikas gal t pasiekti daugiau, ta iau mokytojai jam per mažai padeda	1,36	1,14	0,001
Mano vaikas aktyviai dalyvauja popamokin je veikloje (b reliuose ir kt.)	1,42	1,61	0,009
Mokykloje vaikas gyja darbinii g dži	1,55	1,74	0,009
Mokykla padeda pasirinkti profesij ir pasirengti jos mokymuisi	1,50	1,68	0,035
Mokytojas (-ai) atsižvelgia mano vaiko ypatumus ir pritaiko ugdym	1,81	1,96	0,000
Tenka išklaudyti mokytojų priekaištus ir nepasitenkinim d l vaiko ypatum , tarsi mes b tume d l ko nors kalti	1,43	1,15	0,000
Aš esu visiškai patenkintas savo vaiko ugdymu	1,72	1,90	0,001
Jau iu mokyklos vadov r pest ir pagalb sprendžiant problemas	1,78	1,97	0,000
Jau iu mokytojų r pest mano vaiku ir mums iškylan iomis problemomis	1,81	1,95	0,001
Man tr ksta informacijos apie vaiko ugdym mokykloje	1,35	1,10	0,000
Man tr ksta patarim , kaip pad ti vaikui namuose	1,38	1,13	0,000

Remiantis tyrim rezultatais, galima teigti, kad tie vaikai, kuri vaikai mokosi bendrojo lavinimo mokykloje labiau nei tie, kuri vaikai mokosi specialiojoje mokykloje, akcentuoja neigiamo pobūdžio veiksnius, kuriuos atspindi šie teiginiai: *kiti vaikai skriaudžia j vaik ir iš jo ty iojasi* (M=1,35), *vaikas blogai jau iasi, kai mokosi kitaip nei visi* (M=1,39), *vaikas gal t pasiekti daugiau, ta iau mokytojai jam per mažai padeda* (M=1,36), *tr ksta informacijos apie vaiko ugdym mokykloje* (M=1,35) ir *patarim , kaip pad ti vaikui namuose* (M=1,38). T vams, kuri vaikai mokosi bendrojo lavinimo mokykloje (M=1,43) dažniau nei t vams, kuri vaikai mokosi specialiojoje mokykloje (M=1,15) *tenka išklaustyti mokytojų priekaištus ir nepasitenkinim d l vaiko ypatum*. T vai, kuri vaikai mokosi specialiojoje mokykloje, palankiau nei t vai, kuri vaikai mokosi bendrojo lavinimo mokykloje, vertina veiksnius, kuriuos atspindi šie teiginiai: *mano vaikas draugauja su bendraklasiais* (M=2,00), *mano vaikas jau iasi lygiaver iu mokyklos bendruomen s nariu* (M=1,97), *mano vaikas dalyvauja bendruose mokyklos renginiuose* (M=1,96), *vaikas jau iasi saugus* (M=1,95). Tokie t vai jau ia *didesn mokyklos vadov r pest ir pagalb sprendžiant problemas* (M=1,97) ir *mokytojų r pest vaiku ir t vams išskylan iomis problemomis* (M=1,95). Galima daryti prielaid , kad *tie vaikai, kurie mokosi specialiojoje mokykloje, patiria geresn ugdym , nei tie, kurie mokosi bendrojo lavinimo mokykloje. Tai atspindi geresn t v nuomon apie SUP turin i vaik ugdymo kokyb .*

7 lentel je pateikti duomenys apie ugdymo staigos, kurioje mokosi vaikas, tipo ir ugdymo staigos teikiamos pagalbos vaikui kintam j ryš .

7 lentel

Ugdymo staigos, kurioje mokosi vaikas, tipo ir ugdymo staigoje teikiamos pagalbos vaikui kintam j ryšys (N=232)

Mokykloje teikiamos pagalbos vaikui kintamieji	Bendrojo lavinimo mokykla	Specialioji mokykla	Statistiškai reikšmingas skirtumas
	M	M	$p \leq 0,05$
Esama situacija			
Mokytojas skiria laiko individualiai pagalbai vaikui pamokoje	2,29	2,81	0,000
Mokytojas dirba individualiai su vaiku po pamok	1,63	2,14	0,000
Mokytojas organizuoja bendraamžį pagalb vaikui	1,74	2,26	0,000
Mokytojas ir kiti specialistai aptaria su mumis, ko, kaip ir kod l bus mokomas vaikas	2,30	2,60	0,002
Vaikui pagalb teikia psichologas	1,45	1,25	0,028
Vaikui pagalb teikia kitas specialistas	1,31	1,93	0,001
Vaikui padeda mokytojo pad j jas	1,53	2,36	0,001
Poreikis			
Mokytojas organizuoja bendraamžį pagalb vaikui	2,13	2,38	0,041
Aš (ar kas nors iš šeimos nari) dirbu (-ame) savo vaiko klas je ir padedame mokytis	1,59	1,33	0,042
Mokytojas ir kiti specialistai aptaria su mumis, ko, kaip ir kod l bus mokomas vaikas	2,56	2,76	0,024
Vaikui pagalb teikia logopedas	2,12	2,38	0,044
Vaikui pagalb teikia kitas specialistas	1,54	2,02	0,014
Vaikui padeda mokytojo pad j jas	2,00	2,52	0,000

Remiantis tyrim rezultatais, galima daryti prielaid , kad vyrauja tendencija, jog t vai, kuri vaikai mokosi bendrojo lavinimo mokykloje labiau nei tie, kuri vaikai mokosi specialioje mokykloje, akcentuoja *psichologin s pagalbos teikimo vaikui lyg* (M=1,45) ir *poreik dirbti su vaiku klas je* (M=1,59). Esamos situacijos analiz visgi rodo, kad t v , kuri vaikai mokosi specialioje mokykloje, vaikams teikiama vairesn pagalba, ji geriau vertinama. Be to, šie t vai turi aiškesnes nuostatas d l j vaik ugdymo specialiojoje mokykloje poreikio, o tai, tik tina, galima paaiškinti geresniu t v informuotumu, gaunamu specialioje mokykloje, jiems aiškesne ugdymo situacija ir jos tobulinimo galimyb mis.

Naudojant neparametrin *Kruskal-Wallis H* test buvo siekiama atskleisti, kaip respondentai, pasižymintys skirtingais demografiniais kintamaisiais (trys ir daugiau kintamojo požymi), tokiais kaip *amžius* ir *išsilavinimas*, link akcentuoti teigiam bei neigiam vaiko ugdymo veiksniai bei mokykloje teikiamos pagalbos vaikui kintam j ypatumus. Tyrime gauti rezultatai apdorojami ir analizuojami remiantis *duomen patikimumo rodikliu* ($p \leq 0,05$). Statistinio reikšmingumo rodiklis (p) parodo, kad respondent nuomon yra statistiškai reikšminga. Tai reiškia, kad pakartotinai atliekant tok pat tyrim , rezultat paklaida neviršyt 5%. 8 lentel je pateikti duomenys apie respondent amžiaus ir teigiam bei neigiam vaiko ugdymo veiksniai ryš.

8 lentel

Respondent amžiaus ir teigiam bei neigiam vaiko ugdymo veiksniai ryšys (N=232)

Teigiami ir neigiami ugdymo veiksniai	Iki 35 met	36-45 met	46 ir daugiau met	Statistiškai reikšmingas skirtumas
	M	M	M	$p \leq 0,05$
Mokyklos bendruomen (mokytojai, kiti vaikai, j t vai) noriai priima vaik , turint vairi skirtybi	1,79	1,88	1,96	0,041
Kiti vaikai skriaudžia mano vaik ir iš jo ty iojasi	1,25	1,20	1,06	0,046
Aš esu visiškai patenkintas savo vaiko ugdymu	1,75	1,84	1,94	0,038

Empiriniai duomenys, remiantis statistiškai reikšmingu skirtumu, atliekant teigiam ir neigiam ugdymo veiksniai analiz pagal respondent amži , parod , jog jauniausi t vai (iki 35 met amžiaus) akcentuoja tai, kad *j vaikai mokykloje skriaudžiami* (M=1,25). Vyriausiojo amžiaus t vai (46 ir daugiau met amžiaus) labiausiai link teigti, kad *mokyklos bendruomen noriai priima vaik , turint vairi skirtybi* (M=1,96), taip pat *jie yra visiškai patenkinti savo vaik ugdymu* (M=1,94). Tokiu nuomoni skirtumus, tik tina, galima paaiškinti skirtinga t v patirtimi. Darytina prielaida, kad vyresniojo amžiaus t vai galb t geriau žino, kokioje ugdymo staigoje j vaikams geriau mokytis (d ka per ilg laik sukauptos informacijos, ryši ir ankstesn s patirties), tuo tarpu jaunesnieji t vai t ra paiešk stadijoje.

9 lentel je pateikti duomenys apie respondent amžiaus ir ugdymo staigoje teikiamos pagalbos vaikui kintam j ryš.

9 lentel

Respondent amžiaus ir ugdymo staigoje teikiamos pagalbos vaikui kintam j ryšys (N=232)

Mokykloje teikiamos pagalbos vaikui kintamieji	Iki 35 met	36-45 met	46 ir daugiau met	Statistiškai reikšmingas skirtumas
	M	M	M	$p \leq 0,05$
<i>Poreikis</i>				
Vaikui pagalb teikia logopedas	2,52	2,09	2,27	0,030

Duomenys rodo, kad jauniausieji t vai (iki 35 met amžiaus) jau ia didžiausi logopedin s pagalbos vaikams poreik (M=2,52), tuo tarpu vyriausieji t vai (46 ir daugiau met amžiaus) š poreik akcentuoja mažiausiai (M=2,27).

10 lentel je pateikti duomenys apie respondent išsilavinimo ir ugdymo staigoje teikiamos pagalbos vaikui kintam j ryš.

10 lentel

Respondent išsilavinimo ir ugdymo staigoje teikiamos pagalbos vaikui kintam j ryšys (N=232)

Mokykloje teikiamos pagalbos vaikui kintamieji	Nebaigtas vidurinis	Vidurinis	Profesinis	Aukštesnysis	Aukštasis	Statistiškai reikšmingas skirtumas
	M	M	M	M	M	$p \leq 0,05$
<i>Esama situacija</i>						
Vaikui pagalb teikia psichologas	1,44	1,34	1,53	1,20	1,15	0,039
Vaikui padeda mokytojo pad j jas	1,35	2,07	2,13	2,36	2,00	0,019

Duomenys, remiantis statistiškai reikšmingu skirtumu, atliekant mokykloje teikiamos pagalbos kintam j analiz pagal respondent išsilavinim , atskleid du statistiškai reikšmingus skirtumus – *vaikui teikiam psichologin pagalb* ir *vaikui teikiam mokytojo pad j jo pagalb* . Remiantis 10 lentel s duomenimis, galima teigti, kad t vai, kuri išsilavinimas yra nebaigtas vidurinis, geriausiai vertina j vaikams teikiam psichologin pagalb (M=1,44), tuo tarpu t vai su aukštuoju išsilavinimu j vertina pras iausiai (M=1,15). Ši atsakym tendencij galima argumentuoti darant prielaid , kad galb t tuo, kad t vai su žemesniu išsilavinimu d l kompetencijos stokos negali objektyviai vertinti j vaikams teikiamos psichologin s pagalbos lygio. Empiriniai duomenys, atliekant teigiam ir neigiam vaiko ugdymo veiksni analiz pagal respondent išsilavinim , neatskleid statistiškai reikšming skirtum .

Atlikus teigiam ir neigiam SUP turin i vaiko ugdymo veiksni , ugdymo staigos teikiamos pagalbos vaikui ir demografini kintam j ryšio analiz , galima daryti prielaid , kad moterys labiau linkusios akcentuoti vaik supan ios ugdymo aplinkos, vaiko s ly io su ja

aspekt , o vyrai link manyti, kad iš viso reikia keisti ugdymo aplink , jeigu ji netinka j vaikui. Be to, moterys labiau linkusios, nei vyrai, sigilinti vaik ugdymo situacij , j analizuoti, formuoti savo l kes ius ir ieškoti galimybi , kad ugdymo staiga pateisint poreik , susijus su j vaik ugdymu. Darytina prielaida, kad tie vaikai, kurie mokosi specialiojoje mokykloje, patiria geresn ugdym , nei tie, kurie mokosi bendrojo lavinimo mokykloje. Esamos situacijos analiz rodo, kad vaikams, kurie mokosi specialioje mokykloje, teikiama vairesn pagalba, ji t v geriau vertinama. Šie t vai turi aiškesnes nuostatas d l j vaik ugdymo specialiojoje mokykloje poreikio, o tai, tik tina, galima paaiškinti geresniu t v informuotumu, gaunamu specialiojoje mokykloje, jiems aiškesne ugdymo situacija, jos tobulinimo galimyb mis. Darytina prielaida, kad vyriausieji t vai (46 ir daugiau met amžiaus) geriau žino, kokioje ugdymo staigoje j vaikams geriau mokytis (d ka per ilg laik sukauptos informacijos, ryši ir ankstesn s patirties), tuo tarpu jaunesnieji t vai (iki 35 met amžiaus) dažniausiai t ra geresnio vaik ugdymo proceso paiešk stadijoje.

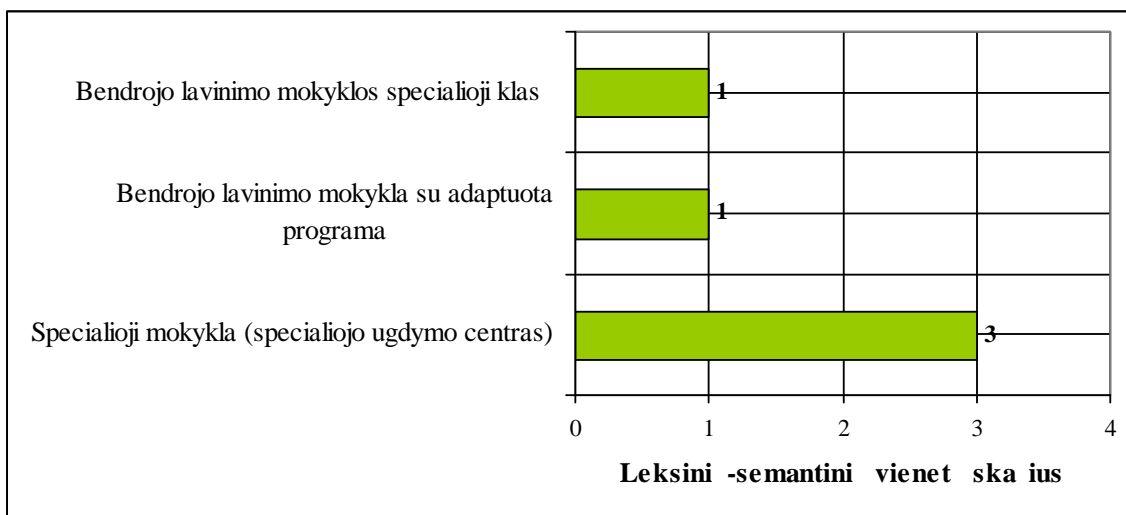
2.5. T v poži rio, taikant interviu, identifikavimas ir analiz

T v poži riui identifikuoti ir nuomoni bei nuostat turiniui atskleisti naudotas *individualaus standartizuoto interviu metodas*. Interviu turinys buvo konceptualizuojamas *turinio* (angl. *content*) *analiz s* pagalba, išskiriant kategorijas, kuri teiginius sieja semantinio panašumo kriterijus. Atlikus turinio analiz buvo išskirtos 6 kategorijos pagal interviu klausimyn (žr. 5 pried), kurias sudaro 23 subkategorijos (žr. 10 pried) ir 166 teiginiai, paimti ir sugrupuoti iš interviu klausim bei atsakym suvestin s (žr. 6 pried). Turinio analiz s pagalba identifikuotos kategorijos, subkategorijos ir teiginiai atsispindi 11 priede. Suklasifikavus turinio analiz s kategorijas atsirado galimyb jas kvantifikuoti naudojant kiekybin tyrim . Suderinus kokybin ir kiekybin analiz buvo galima pritaikyti *kategorij dažninio reitingo d sn* . Kiekybinei kintam j (kategorij) duomen analizei buvo naudojamas dažni skai iavimo ir reitingavimo metodas. Buvo rastas kategorij dažni reitingas. Statistinis priemon mis ieškant vairi kategorij pamin jimo dažni reitingo remtasi konkre iomis hipotetin mis prielaidomis ir konkre iu duomen interpretacijos kryptingumu:

- Jei kuri nors kategorija pasižymi aukštu teigini skai iumi, s lygiškai daugelis respondent , nepriklausomai vienas nuo kito, pamin jo tas pa ias SUP turin i vaik ugdymo problemas, tai rodo, kad respondent nuostatos, nuomon s buvo suvienytos kategorijoje ir pasireišk kaip psichosocialinio konstrukto tendencija. Rastos reitingo kategorijos praktinio pritaikymo poži riu reiškia, kad panašios nuostatos aktualios daugeliui t v .

- Jei kuri nors kategorija pasižymi žemu arba labai žemu reitingu, tik tina, kad SUP turin i vaik ugdymo problemos t vams n ra itin aktualios (gali b ti, kad aktualios ir d sningos problemos konkre ioje ugdymo staigoje).

Daugiausiai teigini užfiksuota atmosferos mokykloje ir SUP turin io vaiko santyki su bendraamžiais (44), t v poži rio pagalb SUP turin i vaik ugdymo procese (40) ir ugdymo formos ir ugdymo staigos pasirinkimo patirties (37) kategorijose. Kitose kategorijos teigini skai ius užfiksuotas daug mažesnis (t v pasitenkinimo/nepasitenkinimo SUP turin i vaik ugdymu ir jo rezultatais kategorijoje užfiksuotas 21 teiginys, t v pasi lym d l SUP turin i vaik ugdymo pl tros kategorijoje – 12 teigini , o SUP turin io vaiko ugdymo aplinkos pritaikymo kategorijoje – tik 10 teigini). Tokia gausi teigini sankaupa atmosferos mokykloje ir SUP turin io vaiko santyki su bendraamžiais; t v poži rio pagalb SUP turin i vaik ugdymo procese; ugdymo formos ir ugdymo staigos pasirinkimo patirties kategorijose susijusi su tuo, kad šios kategorijose pateikti klausimai (žr. 5 pried) išsamiausiai atspindi t v poži rio SUP turin i vaik ugdymo formas vairov . Taigi mikn tus klausimus atitinkamai gauta daugiausiai atsakym . Rastas reitingo dažninis d snis atskirose kategorijose atspindimas arba stulpelin mis diagramomis, arba lentel mis. Trij interviu dalyvavusi t v vaikai mokosi specialiojoje mokykloje (specialiojo ugdymo centre) (N=3), likusi j – bendrojo lavinimo mokykloje (N=2) (žr. 11 pav.).

11 pav. Ugdymo staigos tipas: subkategorij reitingas (N=5)

Dalis tiriam j (N=3) yra pilnai patenkinti ugdymo staigos pasirinkimu („šioje mokykloje vaikas gauna geriausi ugdym , atitinkant jo ugdymosi galimybes“), likusieji respondentai (N=2) patenkinti tik iš dalies („tr ksta kvalifikuotos ugdymo pagalbos mano vaikui, kaip turin iam speciali j poreiki “, „išskir iau nepakankam ugdymo kokyb , tai reiškia, kad taikoma ugdymo forma ne visuomet visapusiškai tenkina mano vaiko poreikius“). Vaikai iš pilnai patenkint respondent grup s mokosi specialiojoje mokykloje, antrosios grup s –

bendrojo lavinimo mokykloje. Galima daryti prielaid , kad tie t vai, kuri vaikai mokosi specialiojo ugdymo staigoje, yra labiau patenkinti ugdymo kokybe, nei tie, kuri vaikai ugdosi bendrojo lavinimo mokykloje.

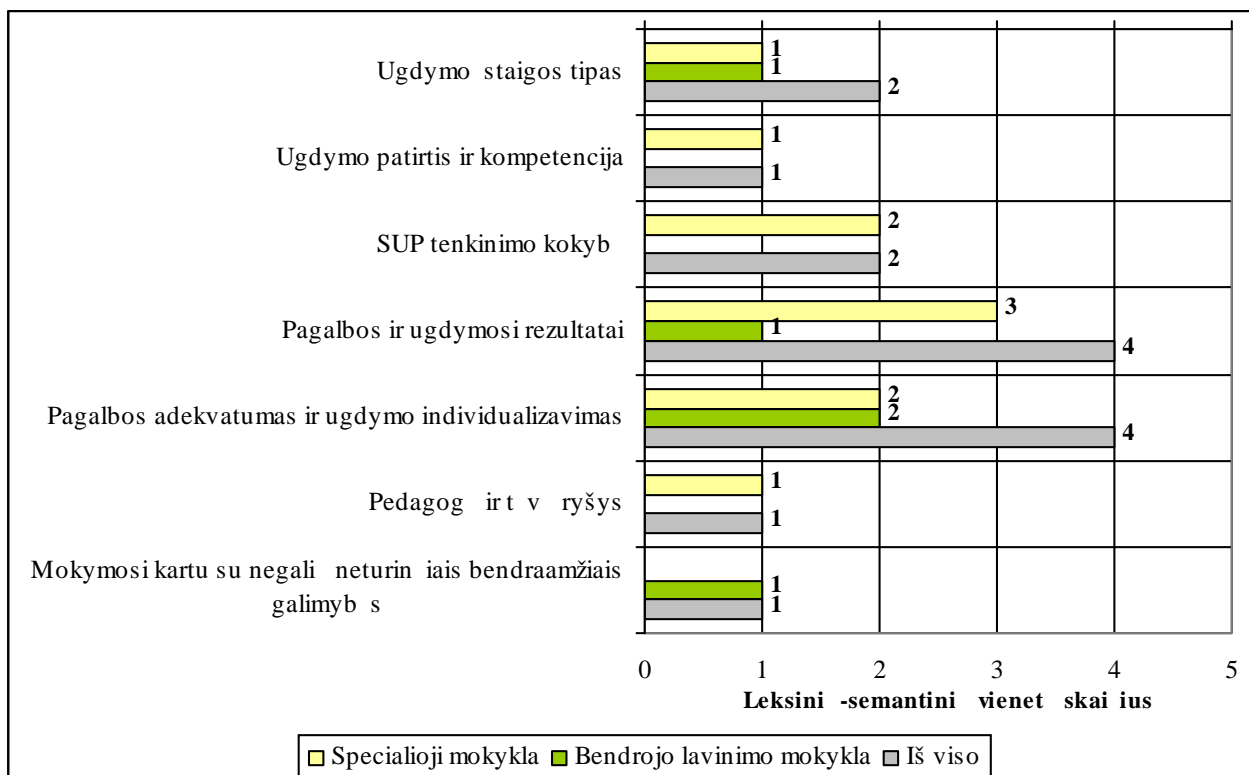
Pasitenkinimo ir nepasitenkinimo ugdymo kokybe priežastimis galima laikyti *teigiamus arba neigiamus ugdymo staigoje veiksnius* (žr. 11 lentel).

11 lentel

**Teigiami ir neigiami ugdymo staigoje veiksniai:
subkategorij reitingas (N=13)**

Teiginiai	Leksini -semantini vienet skai ius		
	Specialioji mokykla	Bendrojo lavinimo mokykla	Iš viso
<i>Teigiami bruožai</i>			
Ugdymas atitinka SUP turin io vaiko ugdymosi galimybes	1	0	1
Profesionalus pedagog poži ris ugdym	2	0	2
Ugdymo patirtis ir kokyb	2	0	2
Integracijos mokymo proces galimyb s	1	2	3
<i>Neigiami bruožai</i>			
Ugdymas ne visuomet atitinka SUP turin io vaiko ugdymosi galimybes	0	1	1
Atsainus pedagog poži ris ugdym	0	1	1
Kvalifikuotos ugdymo pagalbos stoka	1	0	1
Emocinio ryšio su ugdymo aplinka stoka	1	0	1
Integracijos ugdymo aplink stoka	1	0	1

Išnagrin jus interviu metu gautus atsakymus, galima teigti, kad bendrojo lavinimo mokykloje t vus labiausiai imponuoja mokymosi kartu su negali neturiniais bendraamžiais galimyb s (N=2). Kaip teigiami veiksniai dar buvo vardinti šie: profesionalus ugdymo staigos poži ris vaik („staigoje suvokiama, kad vaikas, turintis SUP – taip pat yra vaikas, tik jo ugdymosi geb jimai galb t šiek tiek skiriasi nuo prastinio vaiko“), sukaupta didel patirtis ir kokyb , ugdant vaikus su specialiaisiais poreikiais (specialiojo ugdymo staigoje), ugdymo atitikimas SUP turin io vaiko ugdymosi galimyb ms. Nepasitenkinim ugdymo kokybe bendrojo lavinimo mokykloje lemia tokios priežastys, kaip atsainus mokyklos poži ris vaik ir tai, kad ugdymas ne visuomet atitinka SUP turin io vaiko ugdymosi galimybes. Nepasitenkinimo ugdymo kokybe priežastys specialiojo mokykloje yra kitokio pob džio: emocinio ryšio su mokykla stoka („tr ksta geresnio emocinio ryšio su mokykla, jau iamas, dalykinio atitolimo procesas“), kvalifikuotos ugdymo pagalbos stoka ir integracijos ugdymo aplink stoka. Galima daryti prielaid , kad t v akcentuojami teigiami ugdymo staigos bruožai ženkliai priklauso nuo ugdymo staigos tipo: bendrojo lavinimo mokykloje t vai labiausiai vertina mokymosi kartu su negali neturiniais bendraamžiais galimyb s, o specialiojoje mokykloje – ugdymo patirt , kokyb ir profesionalum . *Svarbiausia, k atsižvelgia t vai rinkdamiesi ugdymo staig* – tai pagalbos adekvatumas, atsižvelgiant vaiko specialiuosius ugdymosi poreikius ir j dyd (žr. 12 pav.).

12 pav. Svarbiausia informacija, renkantis ugdymo staig :
subkategorij reitingas (N=14)

Atlikus turinio analiz , galima daryti prielaid , kad tiek t vams, kuri SUP turintys vaikai mokosi bendrojo lavinimo mokykloje, tiek t vams, kuri SUP turintys vaikai mokosi specialiojoje mokykloje, gan tinai svarbus pagalbos adekvatumas ir ugdymo individualizavimas (N=4). T vams, kuri vaikai mokosi specialiojoje mokykloje, dar labai svarb s pagalbos ir ugdymosi rezultatai (N=3). T v poži riu taip pat yra reikšmingas ugdymo staigos tipas, ugdymo patirtis ir kompetencija („iš patirties kyla kiti išvestiniai aspektai – ugdymo kokyb , pedagog susiklost santykiai su t vais, ugdymo aplinkos pritaikymo vaiko poreikiams laipsnis ir t.t.“). Pažym tini vair s t v apsisprendimo d l ugdymo staigos motyvai (žr. 12 lentel).

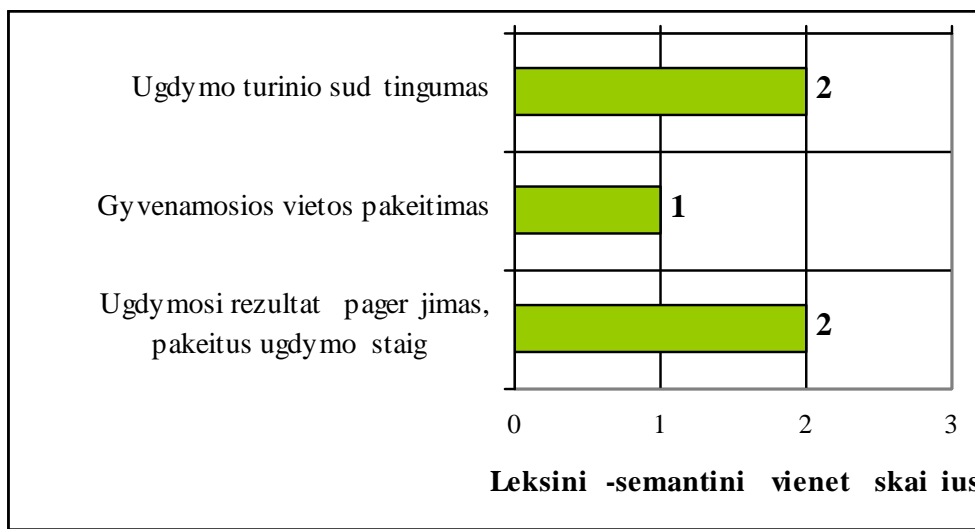
12 lentel

T v apsisprendimo d l ugdymo staigos motyvai:
subkategorij reitingas (N=7)

Teiginiai	Leksini -semantini vienet skai ius		
	Specialioji mokykla	Bendrojo lavinimo mokykla	Iš viso
Vaiko SUP tenkinimo kokyb	2	0	2
Ugdymo staigos tipo ir aplinkos teigiama taka vaiko ugdymosi rezultatams	2	1	3
Ugdymo turinio atitikimas vaiko geb jimams	1	0	1
Ugdymo staigos patikimumas ir saugumas	1	0	1

Dažniausias ugdymo staigos pasirinkimo motyvas – ugdymo staigos tipo ir aplinkos teigiama taka vaiko ugdymosi rezultatams. Šis motyvas buvo išsakytas tiek t t v , kuri vaikai mokosi specialiojoje mokykloje (N=2), tiek t t v , kuri vaikai mokosi bendrojo lavinimo

mokykloje (N=1). Be to, t vams, kuri vaikai mokosi specialiojoje mokykloje, svarbi vaik SUP tenkinimo kokyb (N=2), ugdymo turinio atitikimas vaiko geb jimams (N=1) ir ugdymo staigos patikimumas ir saugumas (N=1). Dalies tiriam j (N=2) teigimu, ugdymo staig jie su vaikais at jo iš karto, visais kitais atvejais (N=3) per jo iš bendrojo lavinimo mokyklos. Tokio per jimo priežastys: ugdymo turinio sud tingumas („atsiradus dalykinei sistemai, vaikui pasidar sunku mokytis, jis prad jo nebesuprasti mokom dalyk “), t.y. ugdymo individualizavimo stoka bendrojo lavinimo mokykloje (N=2), gyvenamosios vietos pakeitimas („per jome iš kitos mokyklos d l grynai „buitinio“ dalyko – pakeit me gyvenam j viet “) (N=1) (žr. 13 pav.).

13 pav. Per jimo iš kitos ugdymo staigos priežastys ir pasekm s: subkategorij reitingas (N=5)

Specialiosios mokyklos kaip ugdymo staigos pasirinkimas sietinas su dvejomis atsakym grup mis: ugdymo staigos pasirinkimas pagal rekomendacijas ir patarimus („specialioje klas je vaikas mokosi d l to, kad taip rekomendavo specialistai“) (N=5) ir ugdymo staigos pasirinkimas pa i t v sprendimu („sprendim pasirinkti ši mokykl nul m suvokimas, kad vaikas gaus t ugdym , kuris atitinka jo specifinius geb jimus“, „nul m sprendimas efektyviausiai patenkinti vaiko poreikius jam geriausioje ugdymo aplinkoje“) (N=3). Dažnais atvejais pateikti abu atsakym variantai (N=3). Interviu turinio analiz s rezultatai rodo, kad *SUP turintys vaikai, pakeit ugdymo staig , geriau jau iasi specialiojoje mokykloje* (žr. 13 pav.) („ši ugdymo staiga mano vaikui yra geresn , nei ankstesn “; „vaiko ugdymosi rezultatai šioje mokykloje pastebimai pager jo, kaip ir jo savijauta“) (N=2).

Svarbus vaiko SUP tenkinimo kokyb s indikatorius – jo *savijauta ugdymo staigoje*. Interviu turinio analiz s rezultatai atskleid , kad visi t vai, kuri vaikai mokosi specialiojoje mokykloje yra patenkinti savo vaik savijauta. T v , kuri vaikai mokosi bendrojo lavinimo mokykloje, nuomon s labiau išsiskyr : vienu atveju reiškiamas pasitenkinimas, kitu atveju nurodoma, kad vaikas jau iasi blogai (žr. 13 lentel)

**Vaiko savijauta ugdymo staigoje:
subkategorij reitingas (N=6)**

Teiginiai	Leksini -semantini vienet skai ius		
	Specialioji mokykla	Bendrojo lavinimo mokykla	Iš viso
Vaikas ugdymo staigoje jau iasi gerai	3	1	4
Vaikas šioje ugdymo staigoje jau iasi geriau, nei ankstesn je	1	0	1
Vaikas ugdymo staigoje jau iasi blogai	0	1	1

T vaik , kurie pakeit ugdymo staig , t.y. jiems prad jus mokyti specialiojoje mokykloje (N=1), savijauta pager jo. S lyginai geresn situacij šiuo klausimu specialiojoje mokykloje gal t lemti tai, kad specialiojo ugdymo staigoje SUP turintys vaikai mokosi su panašaus likimo bendraamžiais, tod l patiria mažiau streso, spaudimo iš aplinkini , d l to jau iasi geriau. Tik tina ir tai, kad tokie vaikai sulaukia aukštesn s kokyb s paramos iš specialiosios mokyklos ugdymo personalo. Viena tyrimo dalyv , kurios vaikas mokosi bendrojo lavinimo mokykloje, pasteb jo: „vaikas jau iasi ne itin gerai – d l negatyvaus mokytoj ir vaik poži rio. Tr ksta aplinkini paramos“.

Blogai SUP turinio vaiko savijautai reikšming tak daro jo patiriama *prievarta* (tiesiogin , pasl pta, psichologin ir kt.), tod l buvo svarbu ištirti ir š aspekt . Tyrimas rodo, kad *vaikui, mokantis bendrojo lavinimo mokykloje, did ja ir jo paty i , patiriamos prievartos (nesvarbu, kokia forma) tikimyb .* Viena interviu dalyv tyrimo pareišk , kad „atvej , kai vaikas buvo skriaudžiamas (fiziškai, psichologiškai) pasitaik bendrojo lavinimo mokykloje. Tai iš esm s kliud s kmingai vaiko integracijai bendrojo lavinimo mokyklos program . Per jus kito ugdymo tipo staig , min t problem nebuvo. Tai buvo vienas iš motyv pasirinkti b tent specialiojo ugdymo staig “. T vai teig , kad tie vaikai, kurie mokosi bendrojo lavinimo mokykloje, yra skriaudžiami (N=2). Buvo skriaudžiami ir tie vaikai, kurie anks iau mok si bendrojo lavinimo mokykloje (N=1). Tuo tarpu specialiojoje mokykloje SUP turintys vaikai nesijau ia skriaudžiami (N=3) (žr. 14 lentel).

**Vaiko patiriama prievarta (bet kokia forma) ugdymo staigoje:
subkategorij reitingas (N=6)**

Teiginiai	Leksini -semantini vienet skai ius		
	Specialioji mokykla	Bendrojo lavinimo mokykla	Iš viso
Vaikas ugdymo staigoje neskriaudžiamas	3	0	3
Vaikas ugdymo staigoje skriaudžiamas	0	2	2
Vaikas ugdymo staigoje buvo skriaudžiamas anks iau	0	1	1

Darytina prielaida, kad specialioji mokykla SUP turintiems vaikams dabartin mis ugdymosi s lygomis yra saugesn . Atlikus interviu turinio analiz , galima teigti, kad *geresn saugumo atmosfera*, tiriam j nuomone, sukuriama *specialiojoje, o ne bendrojo lavinimo*

mokykloje (*specialiosios mokyklos atvejis* – „kad vaiko saugumas būtų užtikrintas, mokykla stengiasi jam sukurti komfortiškas ugdymosi sąlygas, kartais ugdymo aplinką traukiami ir tėvai. Tai vaikui suteikia itin didelį saugumo pojūtį, padeda „neatitraukti“ nuo šeimos“; *bendrojo lavinimo mokyklos atvejis* – „kad vaikui būtų užtikrinamas saugumas mokykla nedarė nieko. Jai svarbiau rūpintis normaliais mokiniais, o vaikas, turintis SUP, integracija bendrojo lavinimo mokykloje tikrai nėra prioritetas. Mokyklos aplinka, bent jau psichologiniu požiūriu, nėra saugi mano vaikui“). Tam tikrais atvejais specialiosios mokyklos veikla, užtikrinant vaiko saugumą, pasireiškia ir tėvų traukimu ugdymo aplinkai (N=1). Vaiko draugystės su bendraamžiais patirtys gana įvairios: *specialiosios mokyklos atvejis* – „yra keletas draugų, su kuriais mano vaikas noriai bendrauja. Dėl to ir jo savijauta geresnė, nei buvo anksčiau – dingę uždarumas, atsirado didesnis pasitikėjimas savo jėgomis, padidėjo aktyvumas, atsirado linksmumas, gyvumas“; *bendrojo lavinimo mokyklos atvejis* – „vaikas mokykloje draugų neturi ir dėl to, kiek matau, stipriai išgyvena. Tai turi takos ir jo ugdymosi rezultatams – vaiko pastangos bereikalingai eikvojamos išgyvenimams, o ne savo paties ugdymosi rezultatams gerinti“. Tėvų nuomone, vaikai turi galimybių kurti draugystės ryšius įvairiose ugdymo aplinkose, tačiau specialiojoje mokykloje besimokantys vaikai tėvų vertinimai šiek tiek pozityvesni šiuo aspektu (žr. 15 lentelę).

15 lentelė

**Vaiko draugystės su bendraamžiais patirtis:
subkategorijų reitingas (N=11)**

Teiginiai	Leksini -semantini vienet skaičius		
	Specialioji mokykla	Bendrojo lavinimo mokykla	Iš viso
Draugystės santykiai ir geresni ugdymosi rezultatai	4	2	6
Atstūmimas ir bloga vaiko savijauta	1	2	3
Vaiko draugai yra panašaus likimo bendraamžiai	1	1	2

Galima daryti prielaidą, kad vaikai, kurie turi draugą (pvz., iš panašaus likimo bendraamžių tarpo) labiau pasitiki savimi, kas lemia ir geresnius ugdymosi rezultatus. Panašios atsakymų tendencijos būtų dingus vertinant *bendraamžių požiūriu vaiko negali* (*specialiosios mokyklos atvejis* – „kiti vaikai mano dėl jo negalios nesmerkia. Ne visi ir supranta, kad jis turi negalą“; *bendrojo lavinimo mokyklos atvejis* – „kiti vaikai mano vaiko negali reaguoja neigiamai, kartais jį net skriaudžia“).

Tėvams labai reikšminga *pedagogų pagalba, sprendžiant su bendraamžiais kylančias problemas*. Daugelis tėvų (N=4) teigia, kad *jei vaikai sulaukia pedagogų pagalbos, sprendžiant su bendraamžiais kylančias problemas* („vaikas sulaukia pakankamos pedagogų pagalbos. Ji suteikiama greitai, emociškai pagrįstai, parodant dėmesį ir susirūpinimą vaiko problemomis“). Visgi vienas iš tėvų laikosi priešingos nuomonės, teigdamas, kad „vaikas nesulaukia jokios konstruktyvios pedagogų pagalbos sprendžiant su bendraamžiais kylančias problemas. Tai tik

deklaruojama šios staigos dokumentuose, tačiau realiai pagalba (profesiniu požiūriu) yra nerealizuojama“ (žr. 16 lentelė).

16 lentelė

**Pedagogų pagalba sprendžiant su bendraamžiais kylančias problemas:
subkategorijų reitingas (N=5)**

Teiginiai	Leksini -semantini vienet skaičiai		
	Specialioji mokykla	Bendrojo lavinimo mokykla	Iš viso
Sulaukiama pakankamai pedagogų pagalba	4	0	4
Nesulaukiama pedagogų pagalba	0	1	1

Panašu, kad spręsdami su bendraamžiais kylančias problemas efektyviau reaguoja specialieji mokyklų pedagogai. Vis dėlto teigimu, *SUP turintis vaikas ugdymo staigoje* (bent jau dalinai) *sulaukia tinkamos ir specialiosios* (N=4), *ir specialiosios pedagoginės pagalos* (N=3). Priešinga nuomonė dominuoja dėl *psichologinės pagalos teikimo* („trūksta psichologo profesionalios pagalos, kaip atraminio taško vaiko psichologinei ugdymosi būsenai lavinti“; „trūksta svarbesnės psichologinės pagalos. Ugdymas – tai ir psichologinis dalykas“) (N=3). Pagalbos intensyvumui ir kokybei palankiau vertina specialiosiose mokyklose besimokantys mokiniai (žr. 17 lentelė).

17 lentelė

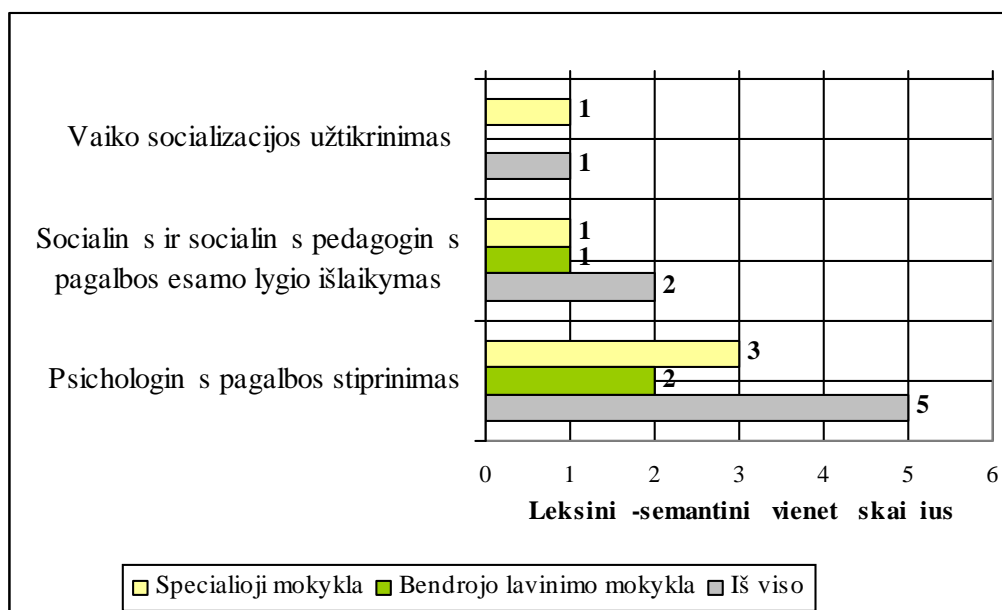
**Pagalbos suteikimas vaikui ugdymo staigoje:
subkategorijų reitingas (N=11)**

Teiginiai	Leksini -semantini vienet skaičiai		
	Specialioji mokykla	Bendrojo lavinimo mokykla	Iš viso
Vaikui suteikiama profesionali specialioji pagalba	3	1	4
Vaikui suteikiama profesionali specialioji pedagoginė pagalba	3	0	3
Vaikui dalinai suteikiama profesionali specialioji pagalba	0	1	1
Vaikui nesuteikiama profesionali psichologinė pagalba	3	0	3

Dominuojanti problema – SUP turintiems vaikams nesuteikiama profesionali psichologinė pagalba specialioje mokykloje (N=3). Nors ši problema vis dėlto, kuri SUP turintys vaikai mokosi bendrojo lavinimo mokykloje, interviu metu nebuvo akcentuojama, tačiau kiti atlikti tyrimai (Ališauskas, Jomantaitė, 2008; Gudonis, Mockevičius, 2008; ir kt.) rodo, kad ir bendrojo lavinimo mokykloje ji yra aktuali.

Vaikui suteikiamos pagalos ugdymo staigoje tobulinimas yra reikšmingas, siekiant didinti SUP turinčių vaikų ugdymo efektyvumą ir gerinti jo ugdymo kokybę. Dėl to požiūriu, veiksmingiau teikiant pagalbą *reikėtų išlaikyti esamą tiek specialiosios, tiek specialiosios pedagoginės pagalos teikimo lygį, stiprinant psichologinės pagalos teikimą* („visgi vaikai, turintys SUP, yra jautrūs, išgyvena didelę integracijos problemą, todėl psichologo pagalba turėtų būti universali ir savalaikė. Ši pagalba neturi apsiriboti tik vaikais, turinčiais orientuotą ir tikrą. Jie taip pat išgyvena didelį savo vaikų ugdymosi sunkumą, išprovokuotą sutrikimo ar tam tikrą

geb jim “). Viena iš tiriamųjų dar pabrėžė, jog norėtų, kad su jos vaiku būtų kuo daugiau bendraujama, dirbama (kaip yra pasakiusi viena iš mamų per susirinkimą: „Kad ne tik koncertuot su specialieji poreiki vaikai...“). Atlikus interviu turinio analizę, gauti duomenys atsispindi 14 paveiksle.

14 pav. Vaikui suteikiamos pagalbos ugdymo staigoje tobulinimas: subkategorijų reitingas (N=8)

Kaip matyti iš 14 paveiksle pateiktų duomenų, pagrindinis vaikui suteikiamos pagalbos ugdymo staigoje tobulinimo aspektas yra psichologinės pagalbos stiprinimas – jis aktualus tiek tams, kuri vaikai mokosi specialiojoje mokykloje (N=3), tiek tams, kuri vaikai mokosi bendrojo lavinimo mokykloje (N=2) (beje, pastarasis tyrimo aspektas rodo, kad neveiksmingo psichologinės pagalbos teikimo SUP turintiems vaikams problema bendrojo lavinimo mokykloje vis dėlto egzistuoja). Panašios atsakymų tendencijos būdingos ir socialinės bei socialinės pedagoginės pagalbos stiprinimui, kuris itin aktualus tiek tams, kuri SUP turintys vaikai mokosi specialiojoje mokykloje (N=1), tiek tams, kuri SUP turintys vaikai mokosi bendrojo lavinimo mokykloje (N=1). Išvada – psichologinės pagalbos stiprinimas turėtų tapti prioritetine SUP turinti vaikų ugdymo tobulinimo kryptimi.

Išanalizavus interviu duomenis, galima žvelgti **bendradarbiavimo tarp mokyklos ir t v stak**. Vieno iš respondentų teigimu, „bendradarbiavimas tarp mokyklos ir mūsų apsiriboja tik sausais, dalykiniais aspektais. Trūksta emocinio ryšio, jaučiama tarpusavio pasitikėjimo stoka“. Tv traukimas SUP turinti vaikų ugdymo procese taip pat nėra pakankamas. Respondentai išreiškė tokias nuomones šiuo aspektu: „SUP turintis vaikas yra ne tik tėvų susirpinimo objektas, bet ir mokyklos, kaip socialinės sistemos, taip pat. Vadinasi, ji turi užmegzti patikimus santykius su tėvais ir juos palaikyti, nes už ugdymo kokybę kaip institucija yra atsakinga mokykla, kurioje mokosi specialieji poreiki turintis vaikas“; „tėvai atitol nuo vaikų ugdymo, o

mokykla iš principo net nesistengia t v š proces konstruktyviai traukti“. Atlikus interviu turinio analiz , darytina prielaida, kad t v traukimas SUP turin i vaik ugdymo proces n ra aukštas – geriausiu atveju jis t ra vidutinis. Tai, beje, b dinga tiek t v , kuri SUP turintys vaikai mokosi specialiojoje mokykloje, nuomonei (N=3), tiek t v , kuri SUP turintys vaikai mokosi bendrojo lavinimo mokykloje, nuomonei (N=1). Vieno iš respondent manymu, t v traukimas SUP turin i vaik ugdymo proces bendrojo lavinimo mokykloje yra išvis žemas (N=1) (žr. 18 lentel).

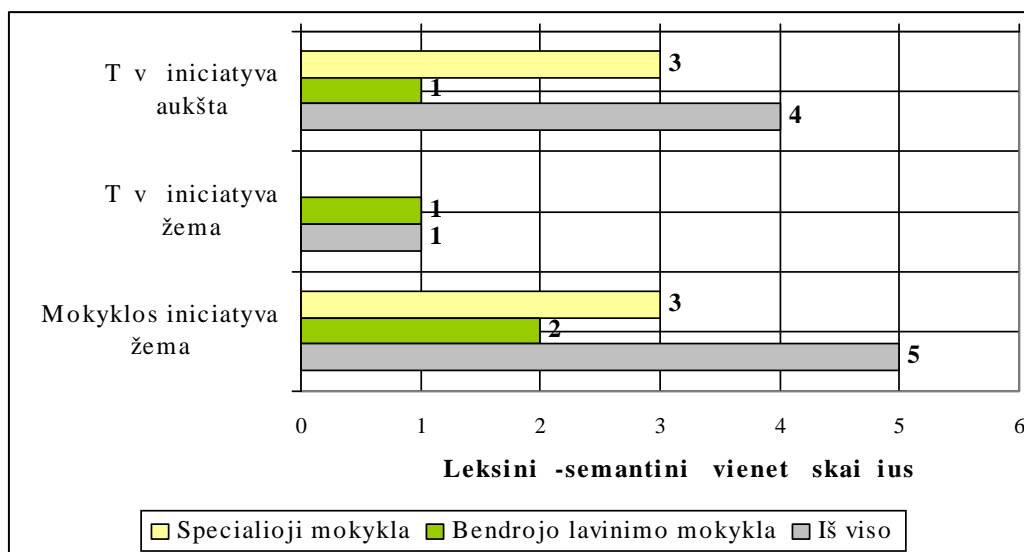
18 lentel

T v traukimas SUP turin i vaik ugdymo proces : subkategorij reitingas (N=5)

Teiginiai	Leksini -semantini vienetai		
	Specialioji mokykla	Bendrojo lavinimo mokykla	Iš viso
T v traukimas vidutinis	3	1	4
T v traukimas žemas	0	1	1

Darytina prielaida, kad t v traukimas SUP turin i vaik ugdymo proces tiek specialiojoje, tiek bendrojo lavinimo mokykloje yra nepakankamas. Tod l tai traktuojama kaip opi problema, bylojanti apie SUP turin i vaik ugdymo proceso nepakankam kokyb .

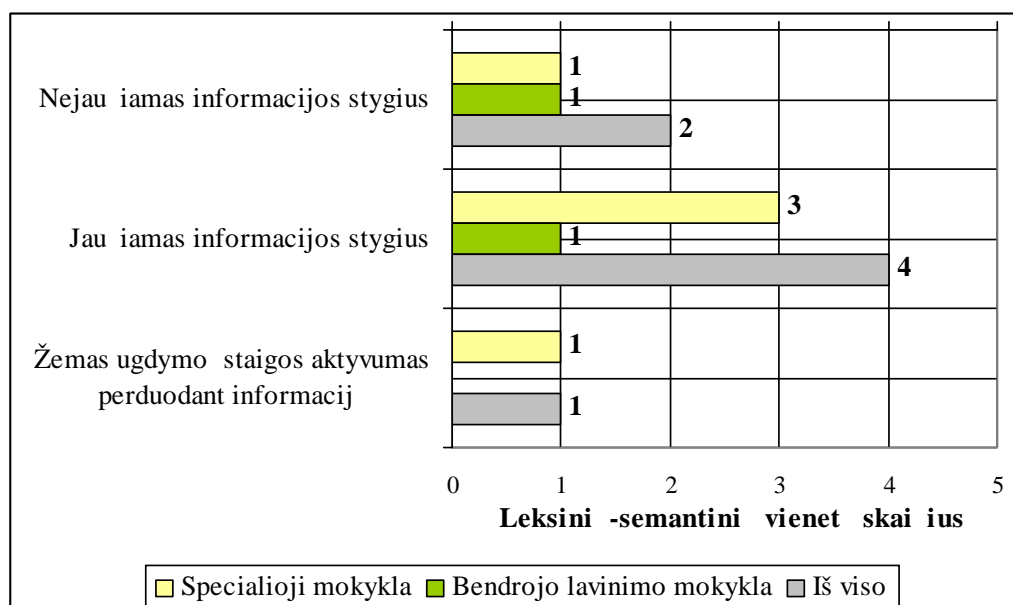
Interviu metu siekta vertinti t v ir ugdymo staigos iniciatyv , užmezgant tarpusavio santykius – tai svarbi abiej pusi s kmingo bendradarbiavimo prielaida. Paaišk jo, negera tendencija – t vai patys turi rodyti didel iniciatyv , užmezgant bendradarbiavimo santykius su mokykla, nors ir mokykla ia tur t b ti žymiai aktyvesn („t vai turi rodyti didel iniciatyv , d ti daug j g , kad palaikyt emocin bendradarbiavimo aspekt . Šiuo atveju mokykla „tarsi nusiplauna rankas“). Atlikta interviu turinio analiz perša nuostat , kad ugdymo staigos iniciatyva, užmezgant santykius su t vais, yra itin žema – tai b dinga tiek specialiajai (N=3), tiek bendrojo lavinimo mokyklai (N=2) (žr. 15 pav.)

15 pav. T v ir mokyklos iniciatyva, užmezgant tarpusavio santykius: subkategorij reitingas (N=10)

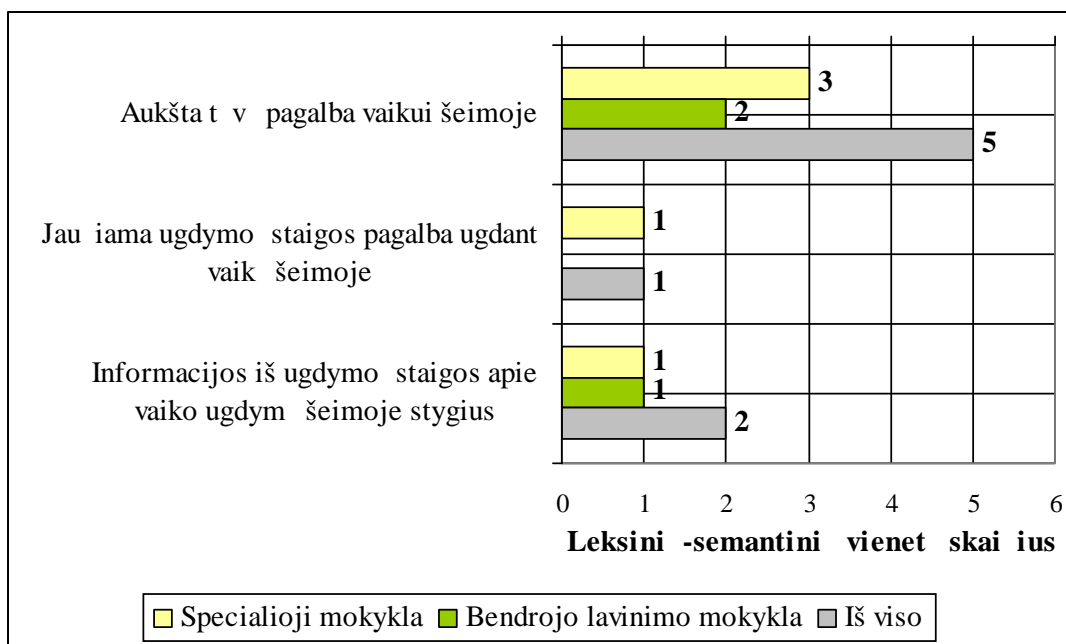
Galima daryti prielaid, kad tėvų ir ugdymo staigos bendradarbiavimas nėra konstruktyvus, o tai yra nulemta to, kad tėvų ir mokyklos iniciatyva, užmezgant tarpusavio santykius, ženkliai kontrastuoja (pvz., tėvų iniciatyva aukšta – mokyklos iniciatyva žema). Šiuo atžvilgiu peršasi nuostata, kad SUP turinį vaikų ugdyme dalyvaujantiesiems abipusis – tiek ugdymo staiga, tiek tėvai – turi rodyti bent jau vienodai aukštą iniciatyvą. Tam tikru požiūriu ugdymo staigos iniciatyva turėtų būti netgi didesnė, nes staigos statusas, patirtis, profesionalumas gali lemti veiksmingesnį bendradarbiavimo santykių su tėvais užmezgimą ir veikti kaip tokie bendradarbiavimo santykių stimulas bei katalizatorius. Tėvams aktualu disponuoti **informacija apie SUP turinį vaikų ugdymą atitinkamoje ugdymo staigoje**. Kaip paaiškėjo tyrimo metu, daliai tėvų (N=4) trūksta informacijos apie vaiko ugdymą mokykloje („per mažai rengiama susirinkimai, per daug reikia rodyti iniciatyvos iš tėvų pusės. Mokykla kaip informacijos perdavėja turėtų būti aktyvesnė, nes dalinimuisi informacija reikia mažiausiai dviejų pusių, taigi, ir tėvų“). Interviu turinio analizės duomenimis, tik mažesniąją tėvų dalį (N=2) neįaukštinė jokios informacijos apie SUP turinį vaikų ugdymą ugdymo staigoje stokos. Tai vienodai būdinga tiek tėvams, kurių vaikai mokosi specialiojoje mokykloje (N=1), tiek tėvams, kurių vaikai mokosi bendrojo lavinimo mokykloje (N=1). Tuo tarpu informacijos stygius labiau jaučiamas specialiojoje (N=3), o ne bendrojo lavinimo mokykloje (N=1) (žr. 16 pav.).

16 pav. Informacija apie vaiko ugdymą ugdymo staigoje: subkategorijų reitingas (N=7)

Tyrimo metu buvo išreikšta vieno iš tėvų nuomonė, kad ugdymo staigos aktyvumas perduodant informaciją tėvams yra žemas (N=1). Galima daryti prielaidą, kad tėvai tiek specialiojoje, tiek bendrojo mokykloje dažniausiai negauna pakankamai informacijos apie SUP turinį vaikų ugdymą. Esant tokiai situacijai, ugdymo staigos aktyvumas, perduodant šią informaciją tėvams, turėtų būti gerokai didesnis. Visi tėvai (N=5) daug padeda ugdytis savo

vaikams ir namuose. Daliai tėvų (N=3) trūksta informacijos apie SUP turinį ir vaikų ugdymą šeimoje iš ugdymo staigos pusės. Atliktos interviu turinio analizės pagrindiniu galimu teigimu, kad tyrimo rezultatais būdinga aukšta tėvų pagalba vaikų ugdymui šeimoje – tai būdinga tiek tėvams, kurių vaikai mokosi specialiojoje mokykloje (N=3), tiek tėvams, kurių vaikai mokosi bendrojo lavinimo mokykloje (N=2). Kita vertus, tėvų pagalba vaikų ugdymui šeimoje būna veiksmingesnė, jei nebūtų jau gautos informacijos apie SUP turinį ir vaiko ugdymą šeimoje iš ugdymo staigos pusės (N=2) (žr. 17 pav.).

17 pav. Tėvų pagalba SUP turiniam vaikui šeimoje ir informacijos gavimas iš ugdymo staigos šiuo aspektu: subkategorijų reitingas (N=8)

Visgi gera tendencija yra tai, kad kai kuriais atvejais jau gauta ugdymo staigos pagalba tėvams ugdant vaiką šeimoje (N=1). Šis atvejis yra priskirtinas tėvams, kurių SUP turintis vaikas mokosi specialiojoje mokykloje. Apibendrinant nagrinjamą tyrimo aspektą, galima daryti prielaidą, kad tėvai pakankamai rėpinasi SUP turinį ir vaikų ugdymu savo šeimose, tačiau ugdymo staigos pagalba (patariamoji, informacijos suteikimo ir kt.) yra aiškiai nepakankama, kad minimasis procesas būtų veiksmingesnis ir žymiai sėkmingesnis.

Nagrinėjant ugdymo aplinkos pritaikymą vaiko poreikiams, paaiškėjo, kad daugelio tėvų (N=4) teigimu, ugdymo aplinka yra pilnai pritaikyta SUP turiniam vaikų ugdymo poreikiams. Interviu turinio analizės rezultatai suponuoja nuostatą, kad pilnas ugdymo aplinkos pritaikymas SUP turiniam vaikų ugdymo poreikiams yra būdingesnis specialiajai mokyklai (N=3). Dalinis ugdymo aplinkos pritaikymas SUP turiniam vaikų ugdymo poreikiams būdingas bendrojo lavinimo mokyklai (N=1) (žr. 19 lentelę).

**Ugdymo aplinkos pritaikymas vaiko ugdymo poreikiams:
subkategorij reitingas (N=5)**

Teiginiai	Leksini -semantini vienet skai ius		
	Specialioji mokykla	Bendrojo lavinimo mokykla	Iš viso
Pilnas ugdymo aplinkos pritaikymas vaiko ugdymo poreikiams	3	1	4
Dalinis ugdymo aplinkos pritaikymas vaiko ugdymo poreikiams	0	1	1

Siekiant SUP turin i vaik ugdymo pl tros, t vai labiausiai nor t didesn s mokyklos iniciatyvos rodyimo, užmezgant santykius su t vais, juos labiau traukiant vaiko ugdymo proces ir geriau informuojant („iniciatyva neturi apsiriboti vien tik t v lygmeniu, šis ryšys su mokykla turi b ti abipusis ir sistemingai vykdomas“; „mokyklai b t gerai palaikyti didesn emocin ryš su t vais, didinti j informuotumo laipsn“; „reik t skatinti geresn mokyklos ir t v bendradarbiavim“). Interviu turinio analiz taip pat rodo, kad dominuojantis t v pageidaujamas pokytis SUP turin i vaik ugdymo procese yra didesn ugdymo staigos iniciatyva, užmezgant santykius su t vais, informuojant ir bendradarbiaujant (N=5). Šis pasi lymas buvo išreikštas tiek t v , kuri vaikai mokosi specialiojoje mokykloje (N=4), tiek t v , kuri vaikai mokosi bendrojo lavinimo mokykloje (N=1) (žr. 20 lentel).

**T v pageidaujami poky iai vaiko ugdymo procese:
subkategorij reitingas (N=11)**

Teiginiai	Leksini -semantini vienet skai ius		
	Specialioji mokykla	Bendrojo lavinimo mokykla	Iš viso
Didesn psichologo pagalba	2	0	2
Didesn ugdymo staigos iniciatyva, užmezgant santykius su t vais, informuojant ir bendradarbiaujant	4	1	5
T v savipgalbos tinkl k rimas	1	0	1
Didesn t v integracija ugdymo aplink	3	0	3

Kiti pasi lymai iš esm s vairavo t v , kuri vaikai mokosi specialioje mokykloje, atsakymuose – didesn psichologo pagalba (N=2), t v savipgalbos tinkl k rimas (N=1), didesn t v integracija ugdymo aplink (N=3). Darytina prielaida, kad gyvendinus t v pageidaujamus poky ius SUP turin i vaik ugdymo procese, j vaik ugdymo kokyb išaugt . vertinus t v *pageidaujam poky i gyvendinimo realum* , gauta, kad teikiami pasi lymai, anot vieno iš interviu dalyvi , „bus gyvendinti tada, kai pasikeis skeptiškas pedagog poži ris t vus. Juk t vai tur t b ti traktuojami, kaip lygiateisiai specialiojo ugdymo proceso dalyviai“.

Apibendrinant interviu turinio analiz , galima teigti, kad svarbiausia, k atsižvelgia t vai rinkdamiesi ugdymo staig – tai pagalbos adekvatumas, atsižvelgiant vaiko specialiuosius ugdymosi poreikius ir j dyd . Interviu turinio analiz s rezultatai atskleid , kad visi t vai, kuri vaikai mokosi specialiojoje mokykloje yra patenkinti savo vaik savijauta. T v , kuri vaikai mokosi bendrojo lavinimo mokykloje, nuomon s labiau išsiskyr : vienu atveju reiškiamas

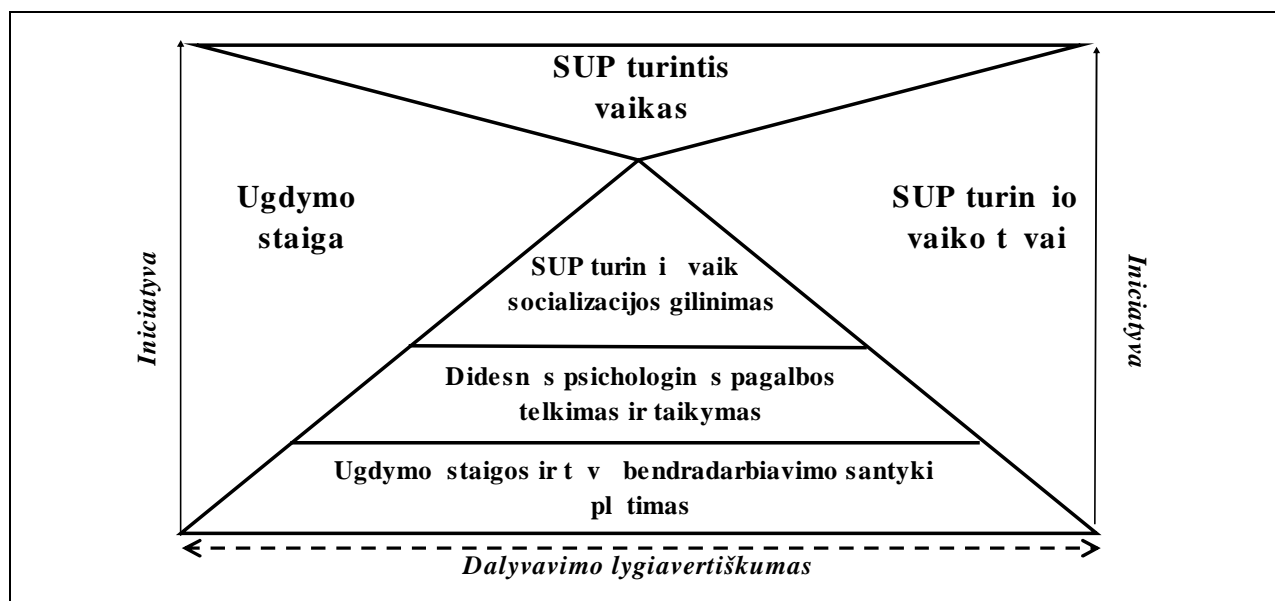
pasitenkinimas, kitu atveju nurodoma, kad vaikas jau iasi blogai. Panašu, kad spr sdami su bendraamžiais kylan iais problemas efektyviau reaguoja speciali j mokykl pedagogai, pagalbos intensyvum ir kokyb palankiau vertina specialiosiose mokyklose besimokan i mokini t vai. Jeigu anketin apklausa rodo, kad SUP turin i vaik integracija ugdymo aplink vyksta dažnai simboliškai, galima žvelgti socialin s atskirties bruož , konstatuoti per maž pedagog ind l ugdymo proces , o t v dalyvavimas vaik ugdymo procese yra apribotas, tai interviu metu galima žvelgti panašias atsakym tendencijas – tr ksta emocinio ryšio tarp mokyklos ir t v , jau iama tarpusavio pasitik jimo stoka. Negera tendencija ir ta, kad t vai patys turi rodyti didel iniciatyv , užmezgant bendradarbiavimo santykius su mokykla, nors ir mokykla ia tur t b ti žymiai aktyvesn . Šie tyrimo faktai suponuoja prielaid , kad t vai, kuri vaikai turi SUP, dažniausiai n ra pripaž stami kaip lygiaver iai partneriai SUP tenkinimo procese, j vaidmuo ugdymo procese nuvertinamas. Interviu turinio, kaip ir anketin s apklausos duomen , analiz rodo, kad SUP turintys vaikai ugdymo staigose dažnai sulaukia ir socialin s pedagogin s (N=4), ir specialiosios pedagogin s pagalbos (N=3). Kaip ir anketin s apklausos metu, t v (N=3) teigimu, SUP turintiems vaikams per retai teikiama psichologin pagalba.

Aptarti tyrimo aspektai leidžia teigti, kad SUP turin i vaik ugdymo procesas ir formas nevisiškai tenkina t v l kes ius. Tas faktas, kad t vai ugdymo procese dažnai nuvertinami (nerodoma iniciatyva iš mokyklos pus s, užmezgant su jais bendradarbiavimo santykius), o j l kes iai d l vaik ugdymo proceso ir form n ra pakankamai tenkinami, byloja apie tai, kad, esant tokioms s lygoms, sunku tik tis palankesni vaiko specialiojo ugdymo rezultat , veiksmingai tenkinan i t v l kes ius. Tokiu atveju tampa sud tinga s kmingai diegti inkliuzinio ugdymo principus.

2.6. Rekomendacijos d l t v l kes ius tenkinan io speciali j ugdymo(si) poreiki turin i vaik ugdymo

Remiantis kiekybinio ir kokybinio tyrimo rezultatais, galima identifikuoti *tris pagrindines sritis, kurios neatitinka t v l kes i* – 1) nepakankamas ugdymo staigos ir t v bendradarbiavimo santyki pl tojimas, 2) neveiksmingai taikoma psichologin pagalba (tiek SUP turintiems vaikams, tiek j t vams), 3) SUP turin i vaiko socializacijos stoka. Iš ši trij sri i kyla visos kitos išvestin s problemos – t v nepasitenkinimas ugdymo proceso kokybe ir ugdymo formomis (daugiausiai d l bendradarbiavimo stokos), vaiko ir t v prasta vidin savijauta d l netinkamai organizuojamos pagalbos (pirmiausia psichologin s), iš dalies t v netenkinantys vaiko integracijos visuomen ir ugdymo aplink rezultatai (labiausiai d l netinkamos socializacijos) ir pan. Siekiant, kad SUP turin i vaik ugdymo procesas b t veiksmingesnis, b tina jame diegti šiuolaikin mis s lygomis prasmingus inkliuzinio ugdymo

principus. Btent tokios nuostatos laikytasi, teikiant rekomendacijas d l t v l kes ius tenkinan io SUP turin i vaik ugdymo, kurio sritys ir kryptys atsispindi 18 paveiksle.

18 pav. T v l kes ius tenkinan io SUP turin i vaik ugdymo sritys ir kryptys
Šaltinis: sudaryta darbo autor s

Atsižvelgus 18 paveiksle pateiktas ugdymo sritys ir kryptis, galima išskirti pagrindin SUP turin i vaik ugdymo tobulinimo id j – *lygiavertišku dalyvavimu pagr stus ugdymo staigos ir t v santykius, orientuotus geresnius SUP turin io vaiko ugdymo(si) rezultatus, t.y. geresn s ugdymo kokyb s užtikrinim*. Laikoma, kad *ugdymo staigos ir t v bendradarbiavimo santyki pl timas* yra tas (piramid s) fundamentas, remiantis kuriuo tur t b ti pirmiausiai tobulinamas SUP turin i vaik ugdymo procesas ir užtikrinama jo kokyb . Toks santyki pl timas turi b ti paremtas dažnesniu ugdymo staigos kontaktavimu su t vais (per dažnesnius grupinius susirinkimus ir individualius susitikimus), reguliariu informacijos apie vaiko ugdymo rezultatus jiems teikimu, kuriant tarpusavio pasitik jimu, pakantumu ir gera psichologine atmosfera pagr st partneryst (t.y., gerinant bendradarbiavimo santykius emociniu aspektu). Anketin apklausa parod , kad daugeliui t v (68%) svarbu, jog mokytojai skirt laiko individualiai pagalbai vaikui pamokoje, o t v dalyvavimas SUP turin i vaik procese yra apribotas, nes daugelis t v (66%) nekvie iami dirbti savanoriais klas je (laisvu laiku) ir pamok metu pad ti vaikui. Tod l siekiant efektyvesnio tiek pedagog , tiek t v bendradarbiavimo, rekomenduojama t vus kviesti dirbti savanoriais klas je (laisvu laiku) ir pamok metu pad ti vaikui, o pedagogams skirti laiko ir individualiai pagalbai vaikui pamokoje. Ugdymo staigos, kurioje mokosi vaikas, tipo ir teigiam bei neigiam vaiko ugdymo veiksn ryšio analiz parod , kad tie vaikai, kurie mokosi specialiojoje mokykloje, patiria geresn ugdym , nei tie, kurie mokosi bendrojo lavinimo mokykloje. Tai atspindi geresn t v nuomon apie SUP turin i vaik ugdymo kokyb . Atsižvelgiant š tyrimo aspekt , tikslinga ugdymo

staigos ir t v bendradarbiavimo santyki pl timo id j papildyti bendrojo lavinimo mokyklos ir specialiosios mokyklos bendradarbiavimo rekomendacija. Bendrojo lavinimo mokyklos ir specialiosios mokyklos bendradarbiavimas b t naudingas semtis vairiapus s ugdymo, tenkinan io SUP turin i vaik t v l kes ius, patirties.

Siekiant geresni vaiko ugdymo(si) rezultat , b tina telkti ir nuolat teikti psichologin pagalb SUP turintiems vaikams ir j t vams. Kaip parod interviu turinio analiz , psichologin s pagalbos stiprinimas psichologin s pagalbos stiprinimas yra aktualus tiek t vams, kuri vaikai mokosi specialiojoje mokykloje (N=3), tiek t vams, kuri vaikai mokosi bendrojo lavinimo mokykloje (N=2). Laikytina, kad psichologin pagalba gali b ti efektyvesn , jeigu t vai pasitiki ugdymo staiga, taigi ir joje dirbaniais specialistais (šiuo atveju – psichologais). Aukštas pasitik jimo laipsnis gali b ti pasiektas per efektyvi bendradarbiavimo santyki pl tojim (ypa emociniu aspektu). Dominuojant pakantumo ir pasitik jimo atmosferai, t vai ir j vaikai gali labiau atsiverti psycholog si lymams ir patarimams, tod l psichologin pagalba gali tapti veiksmingesne ir grei iau gyvendinama. Esant lygiavertiškumu gr stiems santykiams ir nuolatinei psichologinei pagalbai, tur t b ti integraliai tenkinamas vaik socializacijos poreikis – per bendravimo g dži su kitais vaikais ir ugdymo staigos aplinkiniais prizm , bendr rengini organizavim ir pan. Daroma prielaida, kad vaikams, sulaukiantiems tinkamo palaikymo iš t v ir ugdymo staigos, yra lengviau ir papras iau tenkinti socializacijos poreik . Palaikymas iš t v ir ugdymo staigos yra tuo stipresnis, kuo labiau emociškai turtingesni ir pasitik jimu gr sti t v ir ugdymo staigos bendradarbiavimo santykiai ir kuo stipriau (pagal poreik) teikiama psichologin pagalba. Kaip parodyta 18 paveiksle, visi akcentuojami si lymai (ugdymo staigos ir t v bendradarbiavimo santyki pl timas, didesn s psichologin s pagalbos telkimas ir taikymas, SUP turin i vaik socializacijos gilinimas) yra aiškiai orientuoti vaik (18 paveiksle jis pavaizduotas kaip apversta piramid) – vaiko specialieji ugdymo(si) poreikiai ia yra kertinis aspektas ir s ly io taškas. Bendradarbiavimo santyki lygiavertiškum atspindi schemeje pavaizduotos vienodai proporcingos tiek ugdymo staigos, tiek t v dalyvavimo ugdymo procese ribos (18 paveiksle pavaizduota kaip kair ir dešin pus). Kaip min ta, tiek kiekybiniame, tiek kokybiniame tyrime vyravo dažna t v nuostata, kad mokykla per mažai rodo iniciatyvos, užmegzdama bendradarbiavimo santykius su jais. Sprendžiant ši opi problem , nurodytos vienodos abiej dalyvaujan i pusi (tiek t v , tiek ugdymo staigos) iniciatyvos ribos. Tai reiškia, kad abi dalyvaujan ios pus s turi vienodai aktyviai rodyti iniciatyv , konstruojant tarpusavio santykius. Vyraujant aiškiai iniciatyvai iš abiej dalyvaujan i pusi , galima lengviau sulaukti abipusiai naudingo rezultato ir ugdymo kokyb s užtikrinimo.

Išvados

Išnagrinjus SUP turinį vaikų ugdymo ir tėvų dalyvavimo jame ypatumus, taip pat atlikus tėvų požiūrio SUP turinį vaikų ugdymo formas kiekybinį ir kokybinį tyrimus, galima konstatuoti šias darbo **išvadas**:

1. Šiuolaikinį specialiojo ugdymo paradigma grindžiama didesniu poreikiu integruoti moksleivius ugdymo sistemą, kuo labiau specialiojo ugdymo procesą traukti tėvus. Priklausomai nuo vaiko SUP reikškos taikomos įvairios ugdymo formos skirtinguose ugdymo lygmenyse. Sprendžiant dėl ugdymo formų parinkimo ir gyvendinimo svarbų vaidmenį turi atlikti ne tik specialiojo ugdymo komisija ar psichologinė pedagoginė tarnyba, bet ir tėvai, kaip lygiateisiai vaiko specialiojo ugdymo proceso dalyviai. Pagrindinės ugdymo formos yra visiška integracija, dalinė integracija, ugdymas specialiojoje mokykloje.
2. Tiek anketinė apklausa, tiek interviu rodo, kad daugelio tėvų teigimu, SUP turintiems vaikams ugdymo staigose gana dažnai teikiama socialinė pedagoginė ir specialioji pedagoginė pagalba. Kita vertus, daugelis tėvų teigia, kad SUP turintiems vaikams psichologinė pagalba nėra dažnai teikiama. Anketinė apklausa rodo, kad daugelio tėvų teigimu, jų traukimas teikiamą pagalbą apsiriboja tuo, kad mokytojas ir kiti specialistai aptaria su tėvais, ko, kaip ir kodėl bus mokomas vaikas. Daugeliui tėvų tokios pagalbos poreikis yra vienas svarbiausių. Taip pat daugeliui tėvų svarbu, kad mokytojais skirtas laiko individualiai pagalbai vaikui pamokoje. Interviu turinio analizė rodo, kad svarbiausia, ką atsižvelgia tėvai rinkdamiesi ugdymo staigą – tai pagalbos adekvatumas, atsižvelgiant į vaiko specialiuosius ugdymosi poreikius ir jų dydį. Tėvų manymu, vaikams, kurie mokosi specialioje mokykloje, teikiama vairesnė pagalba, ji tėvų geriau vertinama, šie vaikai turi aiškesnes nuostatas dėl ugdymo specialiojoje mokykloje poreikio, dėl to išreiškiamas didesnis pasitenkinimas šia ugdymo forma.
3. Teigiamam ir neigiamam SUP turinį vaikų ugdymo veiksniai, ugdymo staigos teikiamos pagalbos vaikui ir demografinis kintamųjų ryšio analizė rodo, kad moterys labiau linkusios akcentuoti vaikų supančios ugdymo aplinkos, vaiko sėlybos su ja aspektus, o vyrai linkę manyti, kad iš viso reikia keisti ugdymo aplinką, jeigu ji netinka jų vaikui. Taip pat analizė rodo, kad vyriausieji tėvai (46 ir daugiau metų amžiaus) geriau žino, kokioje ugdymo staigoje jų vaikams geriau mokytis (dėl per ilgą laiką sukauptos informacijos, ryšių ir ankstesnių patirties), tuo tarpu jaunesnieji tėvai (iki 35 metų amžiaus) dažniausiai taria geresnio vaikų ugdymo proceso paiešką stadijoje.

4. Tiek anketinė apklausa, tiek interviu rodo, kad tėvų dalyvavimas SUP turinio vaikų procese yra apribotas, nes daugelis tėvų nekviečiami dirbti savanoriais klasėje (laisvu laiku) ir pamokėtu padėti vaikui. Negera tendencija ir ta, kad tėvai patys turi rodyti didelę iniciatyvą, užmezgant bendradarbiavimo santykius su ugdymo staiga. Kiekybinio ir kokybinio tyrimo duomenys rodo, kad tėvai, kurių vaikai turi SUP, dažniausiai nėra pripažinti kaip lygiavertiniai partneriai SUP tenkinimo procese, jų vaidmuo ugdymo procese dažnai nuvertinamas. Nelygiavertiškumo aspektas (dėl neefektyvi tarpusavio bendradarbiavimo santykių) lemia tai, kad SUP turinio vaikų ugdymo procesas ir formos nevisiškai tenkina tėvų lūkesčius. Šie tyrimo faktai rodo apie tyrimo hipotezės pasitvirtinimą iš dalies.
5. Sprendžiant tėvų lygiavertiško dalyvavimo ugdymo procese dilemą, akcentuojant nepakankamos psichologinės pagalbos ir nepakankamos vaikų socializacijos problemas, teikiamos šios **rekomendacijos** dėl tėvų lūkesčių tenkinimo ugdymo:
- Tiek bendrojo lavinimo, tiek specialiosioms mokykloms rekomenduojama dažniau kontaktuoti su tėvais (per grupinius ir individualius susitikimus) ir reguliariai teikti informaciją apie vaiko ugdymo rezultatus.
  - Tiek bendrojo lavinimo, tiek specialiosioms mokykloms rekomenduojama tarpusavyje bendradarbiauti (per dalyvavimą grupiniuose, individualiuose susitikimuose, konferencijose ir kt.), semiantis vaariapus su ugdymo, tenkinimo SUP turinio vaikų tėvų lūkesčius, patirties.
  - Tiek bendrojo lavinimo, tiek specialiosioms mokykloms rekomenduojama telkti ir nuolat teikti psichologinę pagalbą SUP turintiems vaikams ir jų tėvams.
  - Tiek bendrojo lavinimo, tiek specialiosioms mokykloms rekomenduojama kviešti dirbti savanoriais klasėje (laisvu laiku) ir pamokėtu padėti vaikui, o pedagogams skirti laiko ir individualiai pagalbai vaikui pamokoje.
  - Bendrojo lavinimo mokykloms rekomenduojama gilinti SUP turinio vaikų socializaciją per bendravimą gėdži su kitais vaikais ir ugdymo staigos aplinkiniais prizm, bendrą renginių organizavimą ir pan.
  - Tėvams rekomenduojama kurti savipagalbos grupes, tarpusavyje keistis informacija apie SUP turinio vaikų ugdymo ypatumus, domėtis ugdymo situacija mokyklose.

Literat ra

1. Ališauskas, A. (1994). Vaik speciali j poreiki tenkinimas bendrojo lavinimo mokykloje. *Speciali j poreiki vaik ugdymas: patirtis ir perspektyvos: mokslinio-metodinio seminaro medžiaga* (p. 3-5). Šiauliai: Šiauli pedagoginis institutas.
2. Ališauskas, A. (1998). Specialieji mokymosi poreikiai: pažinimas ir vertinimas bendrojo lavinimo mokyklose. *Speciali j poreiki vaikai: antrasis papildytas ir pataisytas leidimas* (p. 119-133). Šiauliai.
3. Ališauskas, A. (2002). *Vaik raidos ypatingum ir speciali j ugdymo(si) poreiki vertinimas*. Šiauliai.
4. Ališauskas, A. (2004). Pedagogas pasirengimas ugdyti moksleiv , turint speciali j ugdymo(si) poreiki : situacijos ir kompetencij analiz . *Pedagogika* (p. 18-24). Nr. 74.
5. Ališauskas, A. (2005). Speciali j ugdymo(si) poreiki turinio vaiko vertinimo kontroversijos: vertinimas ar nuvertinimas? *Pedagogika* (p. 161-166). Nr. 79.
6. Ališauskas, A., Ališauskien , S., Gerulaitis, D., Melien , R., Miltenien , L., Šapelyt , O. (2009). Specialiosios pedagogin s pagalbos poreikis ir tenkinimo lygis ugdymo proceso dalyvi vertinimu. *Specialusis ugdymas* (p. 119-130). Nr. 1 (20).
7. Ališauskas, A., Ambrukaitis, J. Elijošien , I., Gudonis, V., Ivoškuvien , R., Mondeikien , L., Beker, P. (1993). Speciali j poreiki vaik integruotas ugdymas – kompleksin problema. *Speciali j poreiki vaik integracija: konferencijos pranešim medžiaga* (p. 8-12). Šiauliai: Šiauli pedagoginis institutas.
8. Ališauskas, A., Jomantait , R. (2008). Bendrojo lavinimo mokykl speciali j ugdymosi poreiki tenkinimo analiz . *Jaun j mokslinink darbai* (p. 72-78). Nr. 4 (20).
9. Ambrukaitis, J. (2005). *Specialiojo ugdymo kaitos bruožai: mokslo taikomasis leidinys*. Šiauliai: Šiauli universiteto leidykla.
10. Ambrukaitis J., Ališauskas A., Lapinien R., Ruškus J. (2003). *Specialiojo ugdymo pagrindai*. Šiauliai: Šiauli universiteto leidykla.
11. Ambrukaitis, J., Ruškus, J. (2002). Adaptuotos ir modifikuotos ugdymo programos: taikymo efektyvumo veiksniai. *Specialusis ugdymas* (p. 6-23). Nr. 2 (7).
12. Baranauskien , I., Vinikaityt , J., Val iukien , I. (2008). Integruotai ugdom ne gali j profesinio rengimo ir papildomo ugdymo s veikos aspektai: pedagog poži ris. *Specialusis ugdymas* (p. 148-157). Nr. 1 (18).
13. Bitinas, B., Rupšien , L., Žydžinait , V. (2008). *Kokybiniai tyrim metodologija*. 1, 2 dalys. Klaip da.

14. Dudzinskien , R. (2008). Inovatyv s metodai ugdant speciali j poreiki mokinius. *Žvirbli takas* (p. 16-24). Nr. 1.
15. Dum ien , A., Bajori nas, Z. (2006). *Ugdymo pagrindai*. Kaunas: Lietuvos k no kult ros akademija.
16. Fasting, R. B. (2010). Inkluzija parentas adaptuoto mokymo konceptas: Norvegijos išš ki apžvalga. *Specialusis ugdymas* (p.170-178). Nr. 1 (22).
17. Friend, M., Bursuck, W. D. (1999). *Including Students with Specials Needs: a practical guide for classroom teachers*. USA: Allyn and Bacon.
18. Galkien , A. (2003). *Pedagogin s veika integruoto ugdymo s lygomis*. Šiauliai: Šiauli universiteto leidykla.
19. Galkien , A. (2005). *Heterogenini grupi didaktika: specialieji poreikiai bendrojo lavinimo mokykloje*. Šiauliai: Šiauli universiteto leidykla.
20. Galkien , A. (2006). Mokini , turin i speciali j poreiki , išš kiai integruoto ugdymo paradigmam Lietuvoje. *Pedagogika* (p. 146-152). Nr. 84.
21. Gevorgianien , V., Zaikauskas, V. (2007). Skirtingo tipo mokykl nežymiai sutrikusio intelekto mokini akademiniai pasiekimai. *Acta Paedagogica Vilnensia* (p. 158-169). Nr. 18.
22. Gerulaitis, D. (2007). *T v sitraukimo vaiko ugdymo(si) proces pl tot specialiojoje mokykloje*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, edukologija (07 S). Šiauliai: Šiauli universitetas.
23. Giddens, A. (2005). *Sociologija*. Kaunas: Poligrafija ir informatika.
24. Grincevi ien , V. (2005). Ugdymo veik j poži ris negali turin ius vaikus. *Mokytoj ugdymas* (p. 101-106). Nr. 4.
25. Gudonis, V., Mockevi i t , M. (2008). Pedagog poži ris speciali j poreiki vaikus bendrojo lavinimo mokykloje. *Jaun j mokslinink darbai* (p. 131-139). Nr. 4 (20).
26. Hallahan, D. P., Kauffman, J. M. (2003). *Ypatingieji mokiniai: specialiojo ugdymo vadas*. Vilnius: Alma littera.
27. Holloway, I., Todres, L. (2006). *Ethnography. The Research Process in Nursing* (Ed. L. Gerrish, A. Lacey). Blackwell Publishing.
28. Jeynes, W. H. (2005). Parental Involvement and Student Achievement: A Meta-Analysis. *Research Digest*. Prieiga internetu: www.gse.harvard.edu/hfrp/projects/fine/resources/digest/meta.html [ži r ta 2010-06-28]
29. Jovaiša, L. (1993). *Pedagogikos terminai*. Kaunas.
30. Jurevi ien , M., Kaffemanien , I. (2009). T v žvalgos apie vidutiniškai sutrikusio intelekto paaugli socialinius g džius. *Specialusis ugdymas* (p. 99-110). Nr. 2 (21).

31. Kairien , D. (2010). Komandos nari bendradarbiavimas teikiant ankstyv j pagalb vaikui ir šeimai: atvejo analiz . *Specialusis ugdymas* (p. 84-96). Nr. 1 (22).
32. Kardelis, K. (2007). *Mokslini tyrim metodologija ir metodai*. Šiauliai: Lucijus.
33. Lee, Y. H. (2009). *The Paradox of Early Intervention: Families' Participation Driven by Professionals Throughout Service Process*. Doctor Degree Thesis. Teachers College, Columbia University.
34. Leli gien , I. (2003). *Socialin pedagogika*. Vadov lis. Kaunas: Technologija.
35. Lietuvos Respublikos specialiojo ugdymo statymas (1998 12 15). *Valstyb s žinios* (1998, Nr. 115).
36. Merkys, G. (1995). *Pedagoginio tyrimo metodologijos pradmenys*. Šiauliai: ŠPI.
37. Miltenien , L. (2005). *Bendradarbiavimo modeli konstravimas tenkinant specialiuosius ugdymo poreikius*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, edukologija (07 S). Šiauliai: Šiauli universitetas.
38. Miltenien , L. (2005). Bendradarbiavimo realyb tenkinant vaiko specialiuosius ugdymosi poreikius bendrojo lavinimo mokykloje. *Specialusis ugdymas* (p. 34-44). Nr. 2(13).
39. Miltenien , L., Melien , R. (2010). Specialiojo ugdymo formos inkliuzinio ugdymo kontekste. *Specialusis ugdymas* (p. 133-140). Nr. 1 (22).
40. Miltenien , L., Ruškus, J., Ališauskas, A. (2003). T v , auginan i speciali j ugdymosi poreiki turint vaik , nuostat dalyvavim ugdymo procese strukt ra ir raiška. *Specialusis ugdymas* (p. 24-37). Nr. 2 (9).
41. Pužien , V., Slavinskien , G. (2009). Bendradarbiavimo su pradini klasi mokini t vais aspektai. *Speciali j poreiki vaik ugdymo tobulinimas: straipsni rinkinys* (p. 42-45). Kaunas: Kauno kur i ir neprivigirdin i vaik reabilitacijos ir ugdymo centras „LINGUA”.
42. Raubien , J. (2009). Bendradarbiaudami ugdome: pedagogai, t vai, centro bendruomen . *Speciali j poreiki vaik ugdymo tobulinimas: straipsni rinkinys* (p. 35-38). Kaunas: Kauno kur i ir neprivigirdin i vaik reabilitacijos ir ugdymo centras „LINGUA”.
43. Ruškus, J. (2000). Speciali j pedagog rengimo metodologin s kontroversijos ne gali j ugdymo paradigm kaitos kontekste. *Specialusis ugdymas* (p.64-43). Nr. 4.
44. Ruškus J. (2002). *Negal s fenomenas*. Šiauliai: Šiauli universiteto leidykla.
45. Ruškus, J. (2006). Lietuvos švietimo transgresija arba interes konflikto b tinyb . Pranešimas Mokykl tobulinimo programos baigiamosios konferencijos diskusijose „Pasaulin s švietimo pl tros tendencijos“. LR švietimo ministerija, 2006-09-14. *Parkas* (p. 3). Nr. 44.
46. Tidikis, R. (2003). *Socialini moksl tyrim metodologija*. Vilnius: Lietuvos teis s universitetas.

47. UNESCO. *Guidelines for Inclusion: Ensuring Access to Education for All* (2005). Prieiga internetu: <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001402/14022e.pdf> [žiūrta 2010-12-27]
48. Vaiškauskienė, V. (2006). Specialieji poreikiai vaikų socializacijos modelis. *Pedagogika* (p. 167-173). Nr. 83.
49. Zinkil, S. S., Tammy, S. G. (2000). Parents' View: What to consider when contemplating inclusion. *Intervention in School and Clinic* (p. 224-228). Vol. 35, Issue 4.
50. Žydžiūnaitė, V. (2001). *Slaugos mokslinių tyrimų metodologijos pagrindai*. Vilnius.
51. . . . (2009). . . . : . . .
52. . . . (2008). : . . . :

Summary

Parents' attitude to the forms of learning children who have special education (learning) needs.

Theoretical analysis of education of the children with special needs and parents partnership in education process in this work is done. One hypothesis of research is given – probably, education process of the children with special needs is unhelpful for parents, because education process of the children with special needs is not qualitative and parents are not included to education process like equivalent partners.

The research is done by *questioning* and *standardised individual interview*. The objective of the research is to examine parent's approach to process and forms of education of the children with special needs and to give recommendations which can help to content parents suspenses of their children education process. In the questioning was polled 232 parents, and interview – 5 parents, which children have special needs.

In the empirical part parent's approach to process and forms of education of the children with special needs is identified. Sustaining the results of research, recommendations which can help to content parents suspenses of their children education process are given.

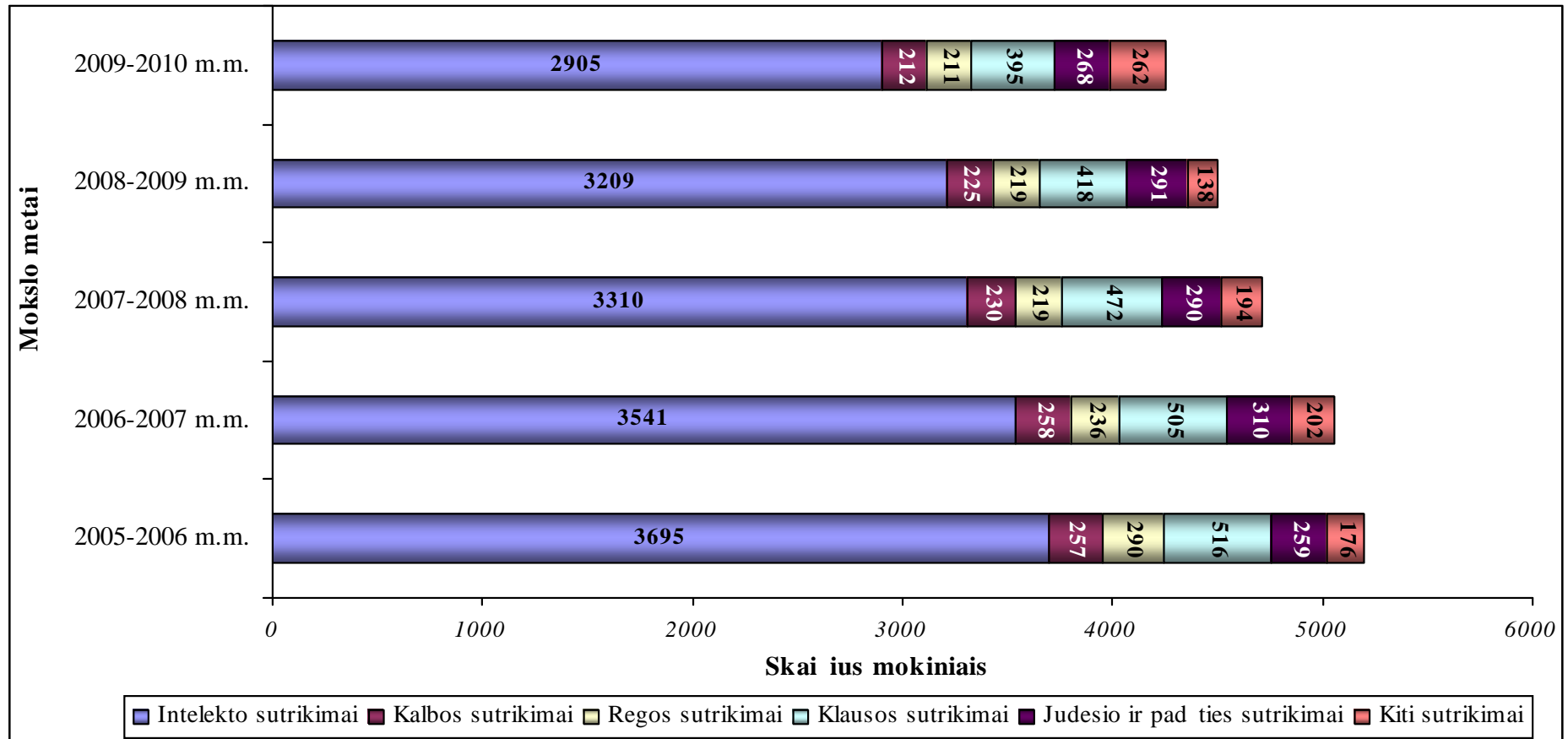
The main *findings* of empirical part are:

1. Educational institutions often provide social educational and special educational assistance. Many parents think psychological assistance is not often provided.
2. Parental involvement is limited to aid that teachers and other professionals discuss with parents what, how and why the child will be taught.
3. In most cases the parents which children have special needs are not identified by equivalent partners in education process, their role in this process is debased. Many parents think they are not invited to volunteer in the classroom (spare time) and lessons to help children, parents themselves must show great initiative in developing cooperative relationships with educational institutions.

Keywords: special needs, included education, partial integration, full integration, parents inclusion.

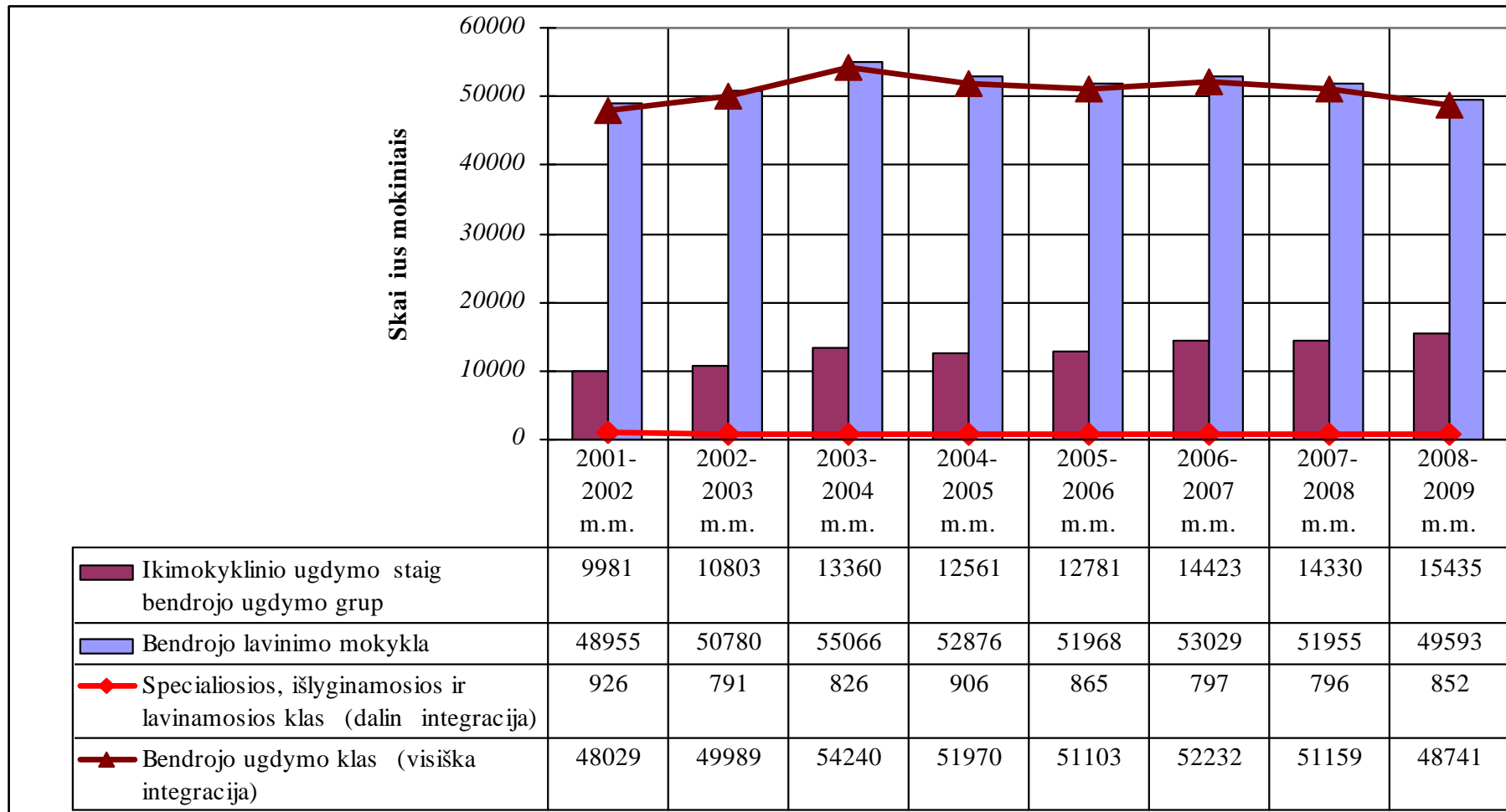
Priedai

1 priedas. Diagnozuot sutrikim pasiskirstymas tarp SUP turin i mokini Lietuvoje

Šaltinis: sudaryta darbo autor s, remiantis *Statistikos departamento* duomenimis

2 priedas. Specialiųjų poreikių vaikai ir mokiniai, integruoti Lietuvos mokymo staigas

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis Statistikos departamento duomenimis

3 priedas. Anketos tėvams pavyzdys

Specialiosios
pedagogikos
ir psichologijos
centras

SOCIALINĖS GEROVĖS
IR NEGALĖS STUDIJŲ FAKULTETAS

ANKETA TĖVAMS

Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centras bei Šiaulių universiteto Socialinės gerovės ir negalės studijų fakulteto tyrėjų grupė¹ inicijuoja vaikų, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, ugdymo formų įvairovės paieškas. Šiuo klausimu tėvų nuomonė labai svarbi. Maloniai kviečiame Jus pasidalinti savo patirtimi.

ANKETA ANONIMINĖ (vardo, pavardės žymėti nereikia)

Apklausoje dalyvauja specialiųjų ugdymosi poreikių (SUP) turinčių vaikų tėvai iš visos Lietuvos.
Tyrimo duomenis bus galima rasti www.sumc.lt ir www.sppc.lt tinklalapiuose.

Žymėjimo pavyzdys:

Jūsų lytis	☐ moteris ☐ vyras	Jūsų amžius	(Irašykite).....	Vaikų, turinčių SUP, skaičius Jūsų šeimoje	(Irašykite).....
Jūsų vaikas mokosi	☐ pradinėje mokykloje ☐ pagrindinėje mokykloje ☐ vidurinėje mokykloje ☐ gimnazijoje ☐ jaunimo mokykloje ☐ specialiojoje mokykloje (specialiojo ugdymo centre) ☐ kita (įrašykite)	Jūsų išsilavinimas	☐ nebaigtas vidurinis ☐ vidurinis ☐ profesinis ☐ aukštesnysis ☐ nebaigtas aukštasis (studentai taip pat) ☐ aukštasis ☐ kita (įrašykite)	Jūsų gyvenamoji vieta	☐ Vilnius, Kaunas, Klaipėda, Šiauliai, Panevėžys ☐ kitas apskrities centras (Alytus, Tauragė, Marijampolė, Utena, Telšiai) ☐ rajono centras ☐ miestelis ☐ kaimas

¹ Algirdas Ališauskas (vad.), Renata Geležinienė, Darius Gerulaitis, Benas Gudiniavičius, Irena Kaffemaniėnė, Lina Miltenienė (iškilus klausimams, kreipkitės: 8-687-90080 arba sumc@cr.su.lt)

Pildydami anketą galvokite apie savo vaiką, turintį specialiųjų ugdymosi poreikių, ir jo ugdymą

Jūsų vaiko mokykla yra:	☐ mieste, kuris yra apskrities centras (Vilnius, Šiauliai, Alytus ir kt.) ☐ rajono centre ☐ miestelyje ☐ kaime
Jūsų vaiko amžius:	Irašykite .....
Kelintoje klasėje mokosi Jūsų vaikas?	Irašykite .....
Pagal kokią programą mokosi Jūsų vaikas:	☐ bendrojo lavinimo mokyklos ☐ modifikuotą (vieno ar kelių dalykų) ☐ adaptuotą (vieno ar kelių dalykų) ☐ specialiosios mokyklos ☐ individualią ☐ kita (įrašykite) .....

Kas lemia Jūsų vaiko specialiuosius ugdymosi poreikius?	
☐ klausos sutrikimas ☐ regos sutrikimas ☐ intelekto sutrikimas ☐ judesio ir padėties sutrikimas ☐ elgesio ir/ar emocijų sutrikimas ☐ autizmo spektro sutrikimas (vaikystės autizmas, atipiškas autizmas, mutizmas, Aspergerio sindromas ir kt.) ☐ specifinė mokymosi negalė (dėl specifinių pažinimo sutrikimų)	☐ bendrieji mokymosi sutrikimai (dėl intelekto ribotumo) ☐ kalbėjimo ir kalbos sutrikimas ☐ kompleksinis sutrikimas (nurodykite koks) ..... ☐ kitas (įrašykite) ....

Kur šiuo metu mokosi Jūsų vaikas?	Kur mokytis Jam būtų geriausiai?
☐ bendrojo lavinimo mokyklos bendrojo ugdymo klasėje ☐ bendrojo lavinimo mokyklos specialiojoje klasėje ☐ specialiojoje mokykloje (spec. ugd. centre) ☐ ugdomas namuose	☐ bendrojo lavinimo mokyklos bendrojo ugdymo klasėje ☐ bendrojo lavinimo mokyklos specialiojoje klasėje ☐ specialiojoje mokykloje (spec. ugd. centre) ☐ ugdytis namuose

1. Ar yra tekę Jūsų vaikui mokytis kitur negu šiuo metu (t.y. kito tipo įstaigoje ar kitokiu būdu)?

Taip   Ne

Jei taip, tai nurodykite, kur ir pagal kokią programą mokėsi Jūsų vaikas? .....

.....
 .....

Kodėl perėjote į kitą mokyklą? .....

.....
 .....
 .....
 .....
 .....
 .....
 .....

2. Įvertinkite Jūsų vaikų ugdymo teigiamus ir neigiamus veiksnius, išreikštus žemiau švardintais teiginiais:

Pildydami anketą galvokite apie savo vaiką, turintį specialiųjų ugdymosi poreikių, ir jo ugdymą

<i>Teiginiai</i>	<i>Ar pritariate išvardintiems teiginiams?</i>		
	<i>Taip</i>	<i>Ne</i>	<i>Nežinau</i>
Mokyklos bendruomenė (mokytojai, kiti vaikai, jų tėvai) noriai priima vaiką, turintį įvairių skirtybių	☐	☐	☐
Kiti vaikai skriaudžia mano vaiką ir iš jo tyčiojasi	☐	☐	☐
Mano vaikas jaučiasi lygiaverčiu mokyklos bendruomenės nariu	☐	☐	☐
Mano vaikas dalyvauja bendruose mokyklos renginiuose	☐	☐	☐
Mano vaikas draugauja su bendraklasiais	☐	☐	☐
Mano vaikas turi puikias galimybes mokytis bendrauti su kitais žmonėmis	☐	☐	☐
Vaikas jaučiasi saugus	☐	☐	☐
Mokykloje vaikas turi galimybę pažinti realų gyvenimą ir mokytis savarankiškumo	☐	☐	☐
Mano vaikas blogai jaučiasi, kai mokosi kitaip nei visi	☐	☐	☐
Mano vaikas įgyja tiek žinių, kiek gali	☐	☐	☐
Vaikas galėtų pasiekti daugiau, tačiau mokytojai jam per mažai padeda	☐	☐	☐
Mano vaikas aktyviai dalyvauja popamokinėje veikloje (būreliuose ir kt.)	☐	☐	☐
Mokykloje vaikas įgyja darbinių įgūdžių	☐	☐	☐
Mokykla padeda pasirinkti profesiją ir pasirengti jos mokymuisi	☐	☐	☐
Mokytojas(ai) atsižvelgia į mano vaiko ypatumus ir pritaiko ugdymą	☐	☐	☐
Tenka išklaustyti mokytojų priekaištus ir nepasitenkinimą dėl vaiko ypatumų, tarsi mes būtume dėl ko nors kalti	☐	☐	☐
Mano vaikas sulaukia jo poreikius atitinkančios pagalbos	☐	☐	☐
Aš esu visiškai patenkintas savo vaiko ugdymu	☐	☐	☐
Jaučiu mokyklos vadovų rūpestį ir pagalbą sprendžiant problemas	☐	☐	☐
Jaučiu mokytojų rūpestį mano vaiku ir mums iškylančiomis problemomis	☐	☐	☐
Man trūksta informacijos apie vaiko ugdymą mokykloje	☐	☐	☐
Man trūksta patarimų, kaip padėti vaikui namuose	☐	☐	☐
Norėčiau, kad mano vaikas mokytųsi kitoje mokykloje. <i>Jei taip, nurodykite, kokioje ir kodėl</i>	☐	☐	☐
.....			
.....			
.....			
.....			

4 priedas. Anketos duomen turinio suvestin

Skryrius	Leksiniai-semantiniai vienetai (anketos Nr.)
J s vaikas mokosi	Šiauli sanatorin mokykla. (10) Sanatorin je mokykloje. (11) Sanatorin mokykla. (41) Sanatorin je. (46) Šiauli sanatorin mokykla. (106) Sanatorin mokykla. (107)
J s išsilavinimas	Pradinis. (85) Pagrindinis. (110)

Kas lemia J s vaiko specialiuosius ugdymosi poreikius?	Kompleksinis sutrikimas: Savireguliacijos. (3) (Nežymus protinis atsilikimas) intelekto sutrikimas ir regos sutrikimas. (22) Lengvi sutrikimai. (26) VCP + mišrus raidos sutrikimas, tetroplegija. (83) VCP (ataksin forma) (89) Judėsio sutrikimai ir silpnas protinis atsilikimas. (129) VCP, protinis atsilikimas, fizinis neišsivystymas, hipotonija. (149) Dauno sindromas, intelekto sutrikimas, žymus kalbos neišsivystymas. (150)
	Kita: Dauno sindromas. (23) Dauno sindromas. (52) Dauno sindromas. (111) Dauno sindromas. (127) VCP. (120) VCP. (121) VCP. (133) Cerebrinis paralyžius. (134) VCP spastin dešin hemoparez .(80) Cerebrinis paralyžius – lengva forma. (52) Stuburo sutrikimas. (139) Stuburo defektas. (48) Širdies yda. (12) Proto negalia. (39) Simptomin epilepsija. (80) Specifinis kalbos raidos sutrikimas. (80) Sutrikusi ilgalaik atmintis. (101) Kaul trapumas. (165) L to m stymo. (222)

Nurodykite, kur ir pagal koki program mokosi J s vaikas?	M. Slan iausko gimnazija Joniškyje. (10) Bendrojo lavinimo mokykloje. (12) V. S. Zubov Gink n pagrindin mokykla. (20) Pirmoje klas je mok si Ragain s mokykloje, o nuo antros klas s perkelta J. Laužiko mokykl . (21) Bendrojo lavinimo mokykloje. (29) Vidurin je mokykloje. (30) Bendrojo lavinimo mokykloje. (38) Bendrojo lavinimo mokykloje. (41) Mok si bendrojo lavinimo mokykloje. (43) Ariogalos pradin mokykla. (46) Dariaus ir Gir no vidurin je mokykloje, paruošiamoji klas (56)
---	--

Bendrojo lavinimo mokykloje. (87)
 Vijoli vidurinė mokykla. (93)
 Šventupio pagrindinė mokykla. (96)
 Pagrindinė „Juventos“ mokykla. (99)
 Juventos vidurinė mokykla. (100)
 Pagrindinė mokykla. (101)
 Mokytis pagrindinė mokykla. (107)
 Didžiojoje Britanijoje Londone paruošiamoji klasė. (110)
 Vilniuje „Gerosios Vilties“ vidurinė mokykla. (115)
 Bendrojo lavinimo mokykla. (129)
 Dubijos pagrindinė mokykla. (130)
 Vinco Kudirkos pagrindinė mokykla. (139)
 Suaugusiųjų vidurinė mokykla. (139)
 Bendrojo lavinimo mokykla. (145)
 Centro pradinė mokykla. (165)
 „Gilijos“ gimnazija. (211)
 Pradinė mokykla. (217)

0-4 klasių su nusimokusių VŠ „Smalsieji pabiruliai“. (11)

Specialioji J. Laužiko mokykla. (14)
 „Ringuvos“ specialiojoje mokykla. (82)
 Šiauliuose logopedinė mokykla. (56)

Šiaulių logopedinė mokykla. (33)
 Šiaulių logopedinė internatinė mokykla. (91)
 Logopedinė mokykla. (194)

Mokytis Lietuvos kuriam ir neprisigirdinčiųjų ugdymo centre (Vilniuje). (183)

Privatus mokytojas. (214)
 Samdomas mokytojas namuose. (216)

Pagal bendrąsias mokymosi programas, tol, kol nebuvo nusistatę PPT. (3)
 Pagal bendrą lavinimo programą. (44)
 Pagal bendrojo lavinimo mokyklą. (91)
 Pagal bendrojo lavinimo programą. (93)
 Pagal bendrąją programą. (130)
 Pagal bendrą programą. (139)
 Pagal bendrą programą. (139)
 Bendrojo lavinimo mokymo programą. (183)
 Sanatorijoje mokytis pagal bendrojo lavinimo programą. (94)
 Pagal bendrą programą. (96)
 Pagal bendrojo lavinimo programą. (101)

Modifikuota (lietuvių, matematika). (30)

Pagal modifikuotas ir adaptuotas programas. (29)
 Adaptuota, modifikuota. (189)

Mokytis pagal adaptuotą mokymosi programą. (11)
 Adaptuota keli dalykų mokymai. (20)
 Pagal adaptuotą programą. (38)
 Pagal adaptuotą programą. (129)

Speciali. (18)

Pagal individualią programą. (82)

<p>Apie mokyklos keitim (ateityje). Jei taip, nurodykite, kokioje ir kod l?</p>	<p>Gimnazijoje. (42) Gimnazijoje. (45) Nor iau, kad mokyt si bendrojo lavinimo mokykloje. (43)</p> <p>Bendrojo lavinimo mokykloje, jei b t specialioji klas . Nes tada tur t daugiau patirties. (117)</p> <p>Specialioje. (146)</p> <p>Nor iau, kad klas je b t kalban i vaik , vaikui b t smagiau ir daugiau išmoks . (55)</p> <p>Tik pager jus sveikatai. (107)</p> <p>Jei Klaip doje b t Valdorfo mokykla, bet jos n ra. (207)</p> <p>Nor iau, kad mano vaikas mokyt si ugdymo namuose. (230)</p>
--	--

<p>Vaikui pagalb teikia kitas specialistas</p>	<p>Kineziterapeutas. (113) Kineziterapeutas. (127) Kineziterapeut . (128) Kineziterapeutas. (137) Kineziterapeutas. (138) Kineziterapeutas. (140) Kineziterapeutas. (141) Kineziterapeutas. (142) Kineziterapeutas. (143) Kineziterapeutas. (144) Kineziterapeutas. (145) Kineziterapeutas. (148) Kineziterapeutas. (149) Kineziterapeutas. (150) Kineziterapeutas. (160)</p> <p>Individualios gydamosios mankštos mokytoja. (33) Gydamosios mankštos. (104) Gydamosios mankštos mokytojas. (157) Individualios gydamosios mankštos mokytojas. (158)</p> <p>Masažistas. (127) Masažistas (128) Masažistas. (137) Masažistas. (138) Masažistas. (148) Masažistas. (149) Masažistas. (150) Masažistai. (157) Masažistas. (158) Masažist . (160)</p> <p>Aki mankšta, tiflopedagogo pagalba 2 val. per savait . (14) Medicinos slaugytoja (21) Medicinos darbuotojai. (149) Medicinos darbuotojai. (150) Pediatrias. (21)</p> <p>Plaukimo. (104)</p>
---	--

	<p>Slaugytoja hidroterapijai. (138) Hidroterapijos. (148)</p> <p>Slaugytoja. (157) Slaugytojas. (158)</p> <p>Surdo mokytoja. (173) Surdolog . (174) Surdo pedagogas.(175) Surdo pedagogas. (177) Surdo pedagogas. (178) Surdopedagogas. (186) Surdologas. (187) Klausos mokytoja. (188) Surdopedagogas. (192) Surdopedagogas. (193) Surdopedagogas. (196) Surdopedagogas. (197) Surdopedagogas. (199) Surdopedagogas. (200)</p> <p>Spec. pedagog . (219) Vaikas eina pas spec. pedagog . (222)</p>
--	--

Per jimo kit mokykl priežastys		
Kategorija	Leksini - semantini vienet skai ius	Leksiniai-semantiniai vienetai (anketos. Nr.)
Sveikatos sutrikimai	12	<p>D l stuburo problem . (10) Sanatorin mokykl pasirinkome, nes patar gydytojais. (11) D l sveikatos problem . (12) Pablog jusios sveikatos. (30) D l sveikatos sutrikimo. (41) D l stuburo iškrypimo. (43) D l skolioz s. (44) D l judesio ir rašymo sutrikim . (100) Tod l, kad reik jo d l stuburo, laikysenos. (106) Pablog jus sveikatai. (107) Per jo tod l kit mokykl d l stuburo sutrikim . (139) D l fizin s negalios. (145)</p>
Mokymosi sunkumai	11	<p>D l mokymosi problem . (20) Nes vaikas nesugeb jo sisavinti lavinimo mokyklos programas. (21) D l mokymosi problem . (30) Kadangi buvo sunku mokytis. (33) Mokytis nesisek , neišmoko nei skaityti, nei rašyti, nei skai iuoti, tod l per jome speciali j mokykl . (38) Mokytis bus lengviau. (38) Mokymosi sunkumai. (87) Atsiradus dalykinei sistemai, vaikui pasidar sunku mokytis, prad jo nebesuprasti mokom dalyk . (91) Mokykloje nesp jo atlikti darb bendru klas s tempu. (100) D l epilepsijos atsirado mokymosi problem . (101) Nes nesp jome eiti koja kojon su kitais mokiniais. (217)</p>
Mokyklos bendruomen s	3	<p>Ir vaik paty i ir mokytoj nesupratimo. (20) Vaik paty ios. (87)</p>

požiuris (neigiamas)		Vaikui buvo sunku d l aplinkini vaik ir mokytoj požiurio mokyti vaik su tam tikra negalia. (99)
Poreikius tenkinanios dabartinės mokyklos s lygos	11	ia mokykloje vaikai draugiški. (129) Manau, kad vaikui ia s lygos palankesn s (130) Tod l, kad ia klas je yra mažai vaik . (129) Geresn vaiko prieži ra. (82) Su vaiku dirba daugiau specialist (ten dirbo tik viena mokytoja). (82) D l pritaikyt program . (80) Papildom proced r . (80) Teigiamos atmosferos klas je bei mokykloje. (80) Mokytojas gali individualiai paaiškinti kiekvienam vaikui pamok . (129) Dabartin mokykla labiau atitinka vaiko poreikius. (18) D l vaiko poreiki . (110)
Kit asmen rekomendacijos	4	Rekomendavo. (165) Rekomendavo pedagogin psichologin tarnyba. (29) Gydytojo rekomendacija. (93) Komisijos nutarimu. (56)
Gyvenamosios vietos keitimas	3	Keit si gyvenamoji diena. (183) Atsikraust m Šiaulius gyventi. (115) Pakeit me gyvenam viet . (46)
Nepasitenkinimas ugdytoju ir ugdyimu	3	Nepatiko mokytoja. (211) Netenkino mokymas. (189) Tod l, kad ši mokykla jam netiko, o apie dabartin nežinojome. (194)
Vaiko noras	1	Nor jo vaikas. (211)

Papildoma pagalba vaikui (Kokios dar pagalbos nor tum te savo vaikui?)		
Kategorija	Leksini - semantini vienet skai ius	Leksiniai-semantiniai vienetai (anketos. Nr.)
Vaiko socializacijos poreikis	6	Kad mokykloje SUP vaik ugdyt bendravimo g dži su bendro lavinimo vaikais. (3) Kad be negal s vaikai mokyt si bendrauti ir suvokt šiuos vaiku ius. (3) Kad labiau mok t pasir pinti savimi. (33) Kad labiau integruot si visuomen . (33) Nor iau, kad su mano vaikais b t kuo daugiau bendraujama, dirbama. (62) Kad ne tik koncertuot su speciali j poreiki vaikais. (3)
Pasitenkinimas esama pagalba	12	Pilnai vaikui suteikiama visa pagalba, parama. (11) Visk , ko mums reikia, mes gauname savo mokykloje. (38) Užtenka tiek, kiek gauname. (56) Viskuo esame patenkinti. (111) Gauname visko, ko reikia. (126) Visos paslaugos, kurios reikalingos m s šeimai, mokykloje suteikiamos. (114) Pakanka. (149) Pakanka. (150) Visa reikalinga pagalba suteikiama specialiojo ugdymo centre. (119) Pagalba pakankama mokykloje. (130) Šiame Centre visa reikalinga mano vaikui pagalba yra. (138) Vis pagalb suteikia pedagogai ir kiti specialistai specialiojo ugdymo centre. (157)

Mokytojų pagalbos poreikis	7	Mokytojų pagalba. (11) Iš kokių dalykų, kurie sunkiau sekasi, papildomo darbo su mokytoju. (43) Norėčiau, kad daugiau mokytojai padėtų pamokėtuose. (44) Kad mokytojos skirtų didesnę dalį mės mokymosi ir padėtų tobulinti gūdžius. (62) Mokytojų didesnio darbo ir darbo. (63) Jei būtų galimybė padėti moksluose. (108) Norėčiau, kad daugiau padėtų pasimokyti anglų kalbos pamokoms, nes aš pati jos nemoku ir padėti negaliu. (222)
Kitų specialistų poreikis	12	Specialistų pagalba. (11) Didesnio gydytojų darbo. (58) Psichologo. (19) Mokykloje būtų psichologas. (30) Mokykloje nėra socialinio darbuotojo, psichologo, kadangi mokykla yra nedidelė, o ji labai reikalinga. O specialusis pedagogas atvažiuoja tik du kartus per savaitę, ko labai taip pat trūksta. (61) Mokytojų padėjimo. (63) Psichologo. (65) Konsultuoti su psichologais. (79) Psichologo konsultacijomis. (101) Psichologo. (118) Psichologo. (166) Manau, reikėtų psichologo pagalbą. (198)
Papildomų procedūrų poreikis	3	Procedūrų pagalba. (11) Sanatorijos. (60) Reikia nugaros masažo. (139)
Papildomų poreikių nebuvimas	5	Nereikia nieko. (26) Nereikia. (47) Jokios. (128) Jokios. (148) Jokios. (158)
Aprašymo kompensacinių priemonių ir pavėžėjimo paslaugomis poreikis	3	mokyklai ir iš mokyklos parvežti namus. (40) Klausos aparato. (60) Manau, kad specialiojo ugdymo centre vaikas turėtų būti aprašytas reikiama jam kompensacine technika, pritaikyta jam. (83)
staigos darbo laiko (vasaros metu) pratęsimo poreikis	3	Centras turėtų dirbti ištisus metus (tėvams) niekas atostogų tiek daug neduos, ypač 2 vasaros mėnesius). (83) Norėčiau, kad mokykla dirbtų vasarą, nes atostogų išėinu tik vien mėnesį. (159)
Papildomos (neformalios) veiklos poreikis	2	Norėčiau, kad pagal savo galimybes galėtų lankyti kok nors būrelį (pradinėse klasėse lankė šokių būrelį). (95) Piešimo, muzikos, darbų užsiėmimai. (120)
Poreikis neišreikštas	2	Nežinau. (135) Nežinau. (167)

5 priedas. Interviu klausimyno t vams pavyzdys

Kategorija	Klausimai
<ul style="list-style-type: none"> • <i>T v pasitenkinimas/ nepasitenkinimas SUP turin i vaik ugdymu ir jo rezultatais</i> 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kokioje mokykloje mokosi J s vaikas? 2. Ar patenkinti, kad pasirinkote ši mokykl ? Kod l? 3. Kas šioje mokykloje patinka? Kas nepatinka?
<ul style="list-style-type: none"> • <i>Ugdymo formos ir staigos pasirinkimo patirtis</i> 	<ol style="list-style-type: none"> 4. Ar iškart at jo ši staig ? Kas pad jo pasirinkti mokykl ? 5. Kokia informacija renkantis mokykl t vams atrodo pati svarbiausia? (k reik t žinoti kitiems t vams?) 6. Kas nul m apsisprendim pasirinkti ši mokykl /klas ? 7. Jei per jote iš kitos mokyklos, kod l per jote?
<ul style="list-style-type: none"> • <i>Atmosfera mokykloje ir SUP turin io vaiko santykiai su bendraamžiais</i> 	<ol style="list-style-type: none"> 8. Kaip vaikas jau iasi mokykloje? Ar jam patinka ten b ti? 9. Ar buvo atvej , kai vaikas buvo skriaudžiamas (fiziškai, psichologiškai,...)? Jei taip, tai kiek dažnai tai nutinka? 10. K mokykla daro, kad vaikui b t užtikrinamas saugumas? 11. Ar vaikas mokykloje turi draug ? Kaip jam sekasi draugauti/kurti draugyst s ryšius? Koki sunkum kyla? 12. Kaip kiti vaikai reaguoja vaiko negal ? Ar link pad ti? 13. Ar vaikas sulaukia pedagog pagalbos sprendžiant su bendraamžiais kylan ias problemas?
<ul style="list-style-type: none"> • <i>T v poži ris pagalb SUP turin i vaik ugdymo procese</i> 	<ol style="list-style-type: none"> 14. Kokios pagalbos sulaukia vaikas mokykloje? (specialioji, specialioji pedagogin , psichologin) 15. Kaip vertinate toki pagalb ? K reik t daryti kitaip? Kokios dar pagalbos pageidautum te? 16. Kaip vertintum te mokyklos ind l traukiant Jus kaip t vus vaiko ugdymo proces ? Ar bendradarbiavimas su Jums yra pakankamas? 17. Ar J s patys rodote iniciatyv , užmegzdami bendradarbiavimo santykius su mokykla? Gal nor tum te didesn s iniciatyvos iš mokyklos pus s? 18. Ar Jums tr ksta informacijos apie vaiko ugdym mokykloje? 19. Ar patys padedate vaikui? Kaip? Ar Jums tr ksta informacijos iš mokyklos pus s, kaip pad ti vaikui namuose?
<ul style="list-style-type: none"> • <i>SUP turin io vaiko ugdymo aplinkos pritaikymas</i> 	<ol style="list-style-type: none"> 20. Ar yra pritaikoma aplinka vaiko poreikiams? (pagal negal s pob d) 21. Kaip mokykla sprend resurs klausim ?
<ul style="list-style-type: none"> • <i>T v pasi lymai d l SUP turin i vaik ugdymo pl tros</i> 	<ol style="list-style-type: none"> 22. K nor tum te keisto J s vaik ugdymo procese? 23. Ar, J s manymu, šie pasi lymai yra realiai gyvendinami praktin je mokyklos veikloje?

6 priedas. Interviu klausim ir atsakym suvestin

1-ojo respondento interviu duomenys³

Kodinis respondento pavadinimas: resp1

Vaiko sutrikimo pob dis: intelekto sutrikimas

Interviu atlikimo vieta: specialiosios mokyklos priimamasis

Interviu atlikimo data: 2010 10 04

Interviu atlikimo trukm : 22 min.

Interviu duomenys: (žr. lentel)⁴

Klausimo Eil. Nr.	Atsakymai
1.	Mano vaikas mokosi specialiojoje mokykloje (specialiojo ugdymo centre).
2.	Esu pilnai patenkinta, kad pasirinkau ši staig . ia vaikui suteikiama pati geriausia pagalba, atitinkanti jo sutrikimo specifika . Be to, šioje mokykloje vaikas gauna geriausi ugdym , atitinkant jo ugdymosi galimybes.
3.	Šioje staigoje man patinka profesionalus poži ris vaik . Suvokiama, kad vaikas, turintis SUP – taip pat yra vaikas, tik jo ugdymosi geb jimai galb t šiek tiek skiriasi nuo prastinio vaiko.
4.	ši staig at jau iš karto. At jau pagal rekomendacijas.
5.	Svarbiausia informacija, renkantis mokykl t vams, mano nuomone, yra susijusi su tuo, kok ugdym vaikas gaus, kokia bus jo ugdymo aplinka ir ar mano vaikui suteiktas ugdymas atitiks jo geb jimas ir bus pats geriausias šiuo poži riu.
6.	Kaip min jau, sprendim pasirinkti ši mokykl man nul m suvokimas, kad vaikas gaus t ugdym , kuris atitinka jo specifinius geb jimus. Manau, kad šis mano sprendimas, bent iki šiol, pasiteisina su kaupu ir tokiu b du pateisina mano l kes ius.
7.	Iš jokios kitos mokyklos neper jau.
8.	Vaikas mokykloje, kiek tai leidžia jo b sena, jau iasi pakankamai komfortiškai, jeigu taip galima išsireikšti. Jam išties patinka ten b ti, jis gali save pilnai realizuoti šioje mokykloje. Tai man, kaip mamai, yra labai svarbu ir yra mane pareigojanti siekiamyb .
9.	Neatsimenu toki atvej , kai mano vaikas buvo skriaudžiamas... (susim sto). Jeigu ir buvo, matyt, jie nebuvo reikšmingi ir verti atsiminti.
10.	Kad vaiko saugumas b t užtikrintas, mokykla stengiasi jam sukurti komfortiškas ugdymosi s lygas, kartais ugdymo aplink traukiami ir t vai. Tai vaikui suteikia itin didel saugumo poj t , padeda „neatit rkti“ nuo šeimos.
11.	Vaikas mokykloje turi draug , kiek tai leidžia jo b sena. Jo draugai – panašaus likimo bendraamžiai, save realizuojantys specialiojo ugdymo s lygomis. Draugavimo sunkumus lemia sutrikimo pob dis, ta iau kol kas ypating sunkum nepasteb jau.
12.	Kiti vaikai teigiamai reaguoja vaiko negal . Juk patys toki turi...
13.	Dažniausiai vaikas sulaukia pedagog pagalbos sprendžiant su bendraamžiais kylan ias problemas. Kita vertus, šiuo poži riu reikt didesn s psichologin s pagalbos.
14.	Vaikas sulaukia ir specialiosios, ir specialiosios pedagogin s pagalbos. Kita vertus, kaip min jau, yra problem d l psichologin s pagalbos. Tr ksta psichologo profesionalios pagalbos, kaip atraminio taško vaiko psichologinei ugdymosi b senai lavinti.
15.	Toki pagalb vertinu teigiamai, išskyrus psichologin . Ji suteikiama itin retai, netgi tam tikra prasme ne kvalifikuotai.
16.	Manau, kad mokyklos ind lis traukiant mane vaiko ugdymo proces yra neblogas, ta iau gal t b ti ir profesionalesnis. Kartais tr ksta informuotumo, tr ksta psichologin s paramos, stokojama profesionalesnio poži rio pedagog darb ... Tod l galima teigti, kad toks bendradarbiavimas su manimi yra dalinai pakankamas, bet tobulintinas.
17.	Man pa iai dažnai tenka rodyti iniciatyv , užmezgant bendradarbiavimo santykius su mokykla, nors many iau, kad didesn iniciatyva tur t b ti rodoma ir iš mokyklos pus s.
18.	Taip, man tr ksta informacijos apie vaiko ugdym mokykloje. Jeigu pati neparodai iniciatyvos, pedagogai per daug ir „nesiveržia“ su informacijos perdavimu.
19.	Kiek manoma, pati padedu vaikui namuose. Papildomai j mokau skaityti, skai iuoti, ruošu tolesniam gyvenimui. Žinoma, man tr ksta informacijos iš mokyklos pus s, kaip pad ti vaikui namuose... Kokios? Manau, vairialyp s...

³ Interviu b d apklaust respondent kalba šiose ir kitose 3 priedo lentel se yra redaguota.

⁴ Atsakymai pateikiami, atsižvelgiant klausim eiliškum 2 priede.

20.	Mano manymu, ugdymo aplinka yra pilnai pritaikyta vaiko poreikiams. Dėl to ir buvo mano pasirinkta b tent ši ugdymo staiga.
21.	Resurs klausimas buvo išspr stas profesionaliai, be t v pagalbos.
22.	Vaiko ugdymo procese nor iau didesn s psichologo pagalbos, taip pat didesn s mokyklos iniciatyvos rodymo, užmezgant santykius su t vais, juos labiau traukiant vaiko ugdymo proces , o nepaliekant nuošalyje, daugiau informuojant. Žodžiu, iniciatyva neturi apsiriboti vien tik t v lygmeniu, šis ryšys su mokykla turi b ti abipusis ir sistemingai vykdomas (turiu omenyje profesionalumo aspekt).
23.	Manau, kad šie pasi lymai yra realiai gyvendinami praktin je mokyklos veikloje, tod l juos ir teikiu (šypsosi).

2-ojo respondento interviu duomenys

Kodinis respondento pavadinimas: resp2

Vaiko sutrikimo pob dis: elgesio/emocij sutrikimas

Interviu atlikimo vieta: specialiosios mokyklos priimamasis

Interviu atlikimo data: 2010 10 04

Interviu atlikimo trukm : 21 min.

Interviu duomenys: (žr. lentel)

Klausimo Eil. Nr.	Atsakymai
1.	Mano vaikas mokosi pagal specialiosios mokyklos program .
2.	Savo pasirinkimu esu patenkinta, nes, manau, kad pagal vaiko sutrikimo pob d geresn s ugdymo staigos rasti ne manoma.
3.	Nor t si, kad vaiko integracija visuomen , ugdymo aplink b t didesn , ta iau bendruoju poži riu man patinka ugdymo kokyb šioje mokykloje.
4.	ši staig at jau ne iš karto. staig pad jo pasirinkti profesional s specialistai. Be to, iš dalies tai buvo ir mano pa ios toks sprendimas.
5.	Renkantis mokykl t vams reikia žinoti, koks yra ugdymo staigos tipas, pagal koki ugdymo program vaikas bus mokomas, kokia psichologin atmosfera vyraus ugdymo aplinkoje. Žodžiu, reikia kompleksiskai vertinti daugelio veiksn sistem . N ra vieno kriterijaus, kuris b t lemiantis. pasirinkimo proces reikia ži r ti iš daugelio pozicij .
6.	Šios mokyklos pasirinkimo priežastis jau min jau – ugdymo staigos tipo, ugdymo programos teigiama taka vaiko ugdymosi rezultatams, gera atmosfera mokykloje, patikimumas, saugumas, panašaus likimo vaiko bendraamžiai ir panašiai.
7.	Per jau iš bendrojo lavinimo mokyklos, nes atsiradus dalykinei sistemai, vaikui pasidar sunku mokytis, jis prad jo nebesuprasti mokom dalyk . Galima teigti ir taip – vaikas tokiomis poky i s lygomis nesugeb jo sisavinti bendrojo lavinimo mokyklos programos.
8.	Šiuo metu vaikas specialiojoje mokykloje jau iasi geriau, nei bendrojo lavinimo mokykloje. Nusiskundim šiuo poži riu aš neturiu.
9.	Atvej , kai vaikas buvo skriaudžiamas (fiziškai, psichologiškai) pasitaik bendrojo lavinimo mokykloje. Tai iš esm s kliud s kmingai vaiko integracijai bendrojo lavinimo mokyklos program . Per jus kito ugdymo tipo staig , min ti sunkumai išsisprend . Tai buvo vienas iš mano motyv pasirinkti b tent specialiojo ugdymo staig .
10.	Mokykla siekia užtikrinti ger psichologin atmosfer staigos viduje, o tai turi reikšmingos takos ir bendrai saugumo situacijai, sivyrausiai šioje mokykloje.
11.	Vaikas turi paž stam , bet draugauti, apskritai, per daug atsiskleisti n ra link s. Toks jo b das, galb t taip pasireiškia jo sutrikimo pob dis...
12.	Kiti mokiniai d l mano vaiko sutrikimo jo neskriaudžia. Reakcija normali, netgi, saky iau, teigiama...
13.	Mano nuomone, vaikas, kiek tai manoma, sulaukia pedagog pagalbos sprendžiant su bendraamžiais kylan ias problemas, nors nemanau, kad toki problem (bent jau dideli) kyla. Taip galiu teigti iš savo asmenin s praktikos.
14.	Vaikas mokykloje nesulaukia pakankamos psichologin s pagalbos, nors esant emocij /elgesio sutrikimui ši pagalba yra viena iš kertini .
15.	B tent didesn s psichologin s pagalbos vaikui aš ir nor iau... Taip pat nor iau, kad su mano vaiku b t kuo daugiau bendraujama, dirbama. Kaip yra pasakiusi viena iš mam per susirinkim : „Kad ne tik koncertuot su speciali j poreiki vaikais“... Žodžiu, b t gerai, kad b t labiau patenkintas mano vaiko socializacijos poreikis.
16.	Manau, kad bendradarbiavimas tarp mokyklos ir man s apsiriboja tik sausais, dalykiniais aspektais. Tr ksta emocinio ryšio, jau iama tarpusavio pasitik jimo stoka.
17.	Man nepatinka, kad t vai turi rodyti didel iniciatyv , d ti daug j g , kad palaikyt emocin

	bendradarbiavimo aspekt . Šiuo atveju mokykla „tarsi nusiplauna rankas“.
18.	Iš tikr j man tr ksta informacijos apie vaiko ugdym mokykloje. Per mažai rengiama susirinkim , per daug reikia rodyti iniciatyvos iš t v pus s. Mokykla kaip informacijos perdav ja turi b ti aktyvesn , nes dalinimuisi informacija reikia mažiausiai dviej pusi , taigi, ir t v .
19.	Kiek galiu, pati padedu vaikui. Nori nenori, pats gyvenimas to išmoko.
20.	Ugdymo aplinka vaikui pagal jo negal s pob d yra pilnai pritaikyta.
21.	Resurs sprendimo problemos aš ne žvelgiu.
22.	Vaiko ugdymo procese mokyklai b t gerai palaikyti didesn emocin ryš su t vais, didinti j informuotumo laipsn , kurti t v savipagalbos tinklus, juos labiau integruojant specialiojo ugdymo aplink . Reik t sudaryti s lygas kai kuriose pamokose aktyviai dalyvauti t vams, leisti jiems iš šalies vertinti ugdymo proces , tokiu b du analizuoti jo tak vaikui ir t.t.
23.	Šie pasi lymai bus gyvendinti tada, kai pasikeis skeptiškas pedagog poži ris t vus. Juk t vai tur t b ti traktuojami, kaip lygiateisiai specialiojo ugdymo proceso dalyviai.

3-ojo respondento interviu duomenys

Kodinis respondento pavadinimas: resp3

Vaiko sutrikimo pob dis: kompleksinis sutrikimas

Interviu atlikimo vieta: specialiosios mokyklos priimamasis

Interviu atlikimo data: 2010 10 05

Interviu atlikimo trukm : 21 min.

Interviu duomenys: (žr. lentel)

Klausimo Eil. Nr.	Atsakymai
1.	Mokosi specialiojo ugdymo centre.
2.	Specialiojo ugdymo centras – b tent tai ko reikia mano vaikui.
3.	Šioje mokykloje mane imponuoja jos sukaupta didel patirtis, ugdant vaikus su specialiaisiais poreikiais. Kita vertus, tr ksta geresnio emocinio ryšio su mokykla, jau iamas, kaip ia pasakius (susim sto) „dalykinio atitolimo procesas“.
4.	staig mano vaikas at jo iš bendrojo lavinimo mokyklos. staigos pasirinkimui takos tur jo specialist nuomon , taip pat šeimos nari nuostatos.
5.	Renkantis ugdymo staig , svarbiausia vertinti jos specialiojo ugdymo patirt . Iš patirties kyta kiti išvestiniai aspektai – ugdymo kokyb , pedagog susiklost santykiai su t vais, ugdymo aplinkos pritaikymo vaiko poreikiams laipsnis ir t.t.
6.	Kaip min jau, ugdymo staigos pasirinkim nul m specialist nuomon , taip pat šeimos nari nuostatos.
7.	Kod l pakeit me vaiko mokykl ? Mano vaikui mokytis nesisek , neišmoko nei skaityti, nei rašyti, nei skai iuoti, tod l per jome speciali j mokykl . Manau, kad bendrojo lavinimo mokyklos patirtis ugdant mano vaik , kaip turint speciali j poreiki , buvo nepakankama.
8.	Vaikas mokykloje jau iasi neblogai. Iš karto pager jo jo mokymosi rezultatai – išmoko ir skaityti, ir rašyti, ir skai iuoti (juokiasi)...
9.	Vaikas joki paty i nepatiria.
10.	Vaiko saugumas užtikrinimas kokybiškai j integruojant ugdymo aplink .
11.	Yra keletas draug , su kuriais mano vaikas noriai bendrauja. D l to ir jo savijauta geresn , nei buvo anks iau – dingo uždarumas, atsirado didesnis pasitik jimas savo j gomis, padid jo aktyvumas, atsirado linksmumas, gyvumas.
12.	Kiti vaikai manojo d l jo negalios nesmerkia. Ne visi ir supranta, kad jis turi negal .
13.	Vaikas sulaukia pedagog pagalbos sprendžiant su bendraamžiais kylan ias problemas. Jau iamas r pestis iš pedagog pus s.
14.	Tiek specialioji, tiek specialioji pedagogin pagalba vaikui yra teikiama. D l psichologin s pagalbos sunku pasakyti...
15.	Reikt išlaikyti esam tiek specialiosios, tiek specialiosios pedagogin s pagalbos teikimo lyg , stiprinant psichologin s pagalbos tekim . Visgi vaikai, turintys SUP, yra jautr s, išgyvena d l integracijos problem , tod l psichologo pagalba turi b ti universali ir savalaik . Ši pagalba neturi apsiriboti tik vaikais, turi b ti orientuota ir t vus. Jie taip pat išgyvena d l savo vaik ugdymosi sunkum , išprovokuot sutrikimo ar tam tikr geb jim .
16.	Mokyklos ind lis traukiant mus kaip t vus vaiko ugdymo proces n ra pakankamas. Kod l? Tod l, kad SUP turintis vaikas yra ne tik t v susir pinimo objektas, bet ir mokyklos, kaip socialin s sistemos, taip pat. Vadinasi, ji turi užmegzti patikimus santykius su t vais ir juos palaikyti, nes už ugdymo kokyb kaip institucija yra atsakinga mokykla, kurioje mokosi speciali j poreiki turintis

	vaikas. Tokia mano nuomonė .
17.	Aš pati, kiek tai reikalauja konkreči situacija, rodau iniciatyvą , užmegzdama bendradarbiavimo santykius su mokykla. Apie mokyklą to pasakyti negalėčiau...
18.	Man neturėta jokios informacijos apie vaiko ugdymą mokykloje.
19.	Žinoma, pati padėdu vaikui šeimoje. Tai mano pareiga. Ko nežinau, konsultuojuosi mokykloje, sulaukiu pedagoginės pagalbos ir iš ten.
20.	Ugdymo aplinkos pritaikymas mano vaiko poreikiams yra aukšto lygio.
21.	Resursų problema buvo išspręsta bendromis mokyklos ir tėvų pastangomis.
22.	Reikėtų stiprinti psichologinę pagalbą ir mokyklai geriau suvokti savo atsakomybę už SUP turinio vaiko ugdymo rezultatus.
23.	Kai mokykla suvoks savo atsakomybę , tada pagerės ir bendradarbiavimo santykiai su SUP turinio vaiko tėvais.

4-ojo respondento interviu duomenys

Kodinis respondento pavadinimas: resp4

Vaiko sutrikimo pobūdis: kompleksinis sutrikimas

Interviu atlikimo vieta: tėvų gyvenamoji vieta

Interviu atlikimo data: 2010 10 06

Interviu atlikimo trukmė : 20 min.

Interviu duomenys: (žr. lentelę)

Klausimo Eil. Nr.	Atsakymai
1.	Mano vaikas mokosi bendrojo lavinimo mokykloje pagal adaptuotą programą .
2.	Patenkintas mokyklos pasirinkimu tik iš dalies, nes manau, kad turėta kvalifikuotos ugdymo pagalbos mano vaikui, kaip turinio specialieji poreikiai .
3.	Nepatinka atsainus mokyklos požymius mano vaikui , taigi mane imponuoja didesnė vaiko fizinės integracijos mokymo procese galimybės .
4.	Šiandien staigiai atėjau iš karto.
5.	Renkantis ugdymo staigą , svarbu vertinti, kokios ugdymo integracijos (fizinio požymiu) galimybės ir ar jos tenkina vaiko specialiuosius ugdymosi poreikius.
6.	Specialioje klasėje vaikas mokosi dėl to, kad taip rekomendavo specialistai.
7.	Šiuo atžvilgiu jokių priežasčių nvardinti negaliu.
8.	Vaikas jaučiasi ne itin gerai – dėl negatyvaus mokytojų ir vaikų požiūrio. Turėta aplinkinė paramos.
9.	Be to ir vaikas patyčia, ir mokytojų nesupratimo...
10.	Kad vaikui būtų užtikrinamas saugumas, mano manymu, mokykla nedaro nieko. Jei svarbiau rinktų normaliais mokiniais, o vaikas, turintis SUP, integracija bendrojo lavinimo mokyklai tikrai nėra prioritetas. Mokyklos aplinka, bent jau psichologiniu požiūriu, nėra saugi mano vaikui.
11.	Vaikas mokykloje draugų neturi ir dėl to, kiek matau, stipriai išgyvena. Tai turi tokios ir jo ugdymosi rezultatams – vaiko pastangos bereikalingai eikvojamos išgyvenimams, o ne savo paties ugdymosi rezultatams gerinti.
12.	Kiti vaikai mano vaiko negali reaguoti neigiamai, kartais jie net skriaudžia.
13.	Vaikas nesulaukia jokios konstruktyvios pedagoginės pagalbos sprendžiant su bendraamžiais kylančias problemas. Tai tik deklaruojama šios staigos dokumentuose, taigi realiai pagalba (profesiniu požiūriu) yra nerealizuojama.
14.	Vaikas dalinai sulaukia specialiosios pagalbos (mokosi specialioje klasėje).
15.	Tokią pagalbą vertinu skeptiškai. Manau, reikėtų kompleksinės pagalbos – tiek specialiosios, tiek psichologinės .
16.	Tėvų traukimas SUP turinio vaiko ugdymui yra minimalus, sakyčiau, beveik nulinis. Tėvai atitolnuo tokiu vaiko ugdymu, o mokykla iš principo net nesistengia tėvų šio procesą konstruktyviai traukti.
17.	Aš pats nerodau jokios iniciatyvos. Kodėl? Tegul pati mokykla rodo, o ne tik raišina savo deklaracijomis, kuri praktikoje nėra gyvendinama.
18.	Man turėta vairios informacijos apie vaiko ugdymą mokykloje – tiek psichologiniu, tiek profesiniu, tiek emociniu aspektais.
19.	Vaikui padėdu šeimoje – juk mokykla ugdymu neužsiima tiek, kiek turėtų .
20.	Manau, kad aplinka vaiko poreikiams pritaikyta iš dalies (pritaikyti tik specialioji klasė).
21.	Nuomonės šiuo klausimu neturiu.
22.	Vaiko ugdymo procese norėčiau geresnių ugdymo rezultatų – gal vertėtų keisti ugdymo staigą .
23.	Taip, šis pasiūlymas realiai gyvendinamas (juokiasi).

Kodinis respondento pavadinimas: resp5

Vaiko sutrikimo pob. dis: kompleksinis sutrikimas

Interviu atlikimo vieta: t v gyvenamoji vieta

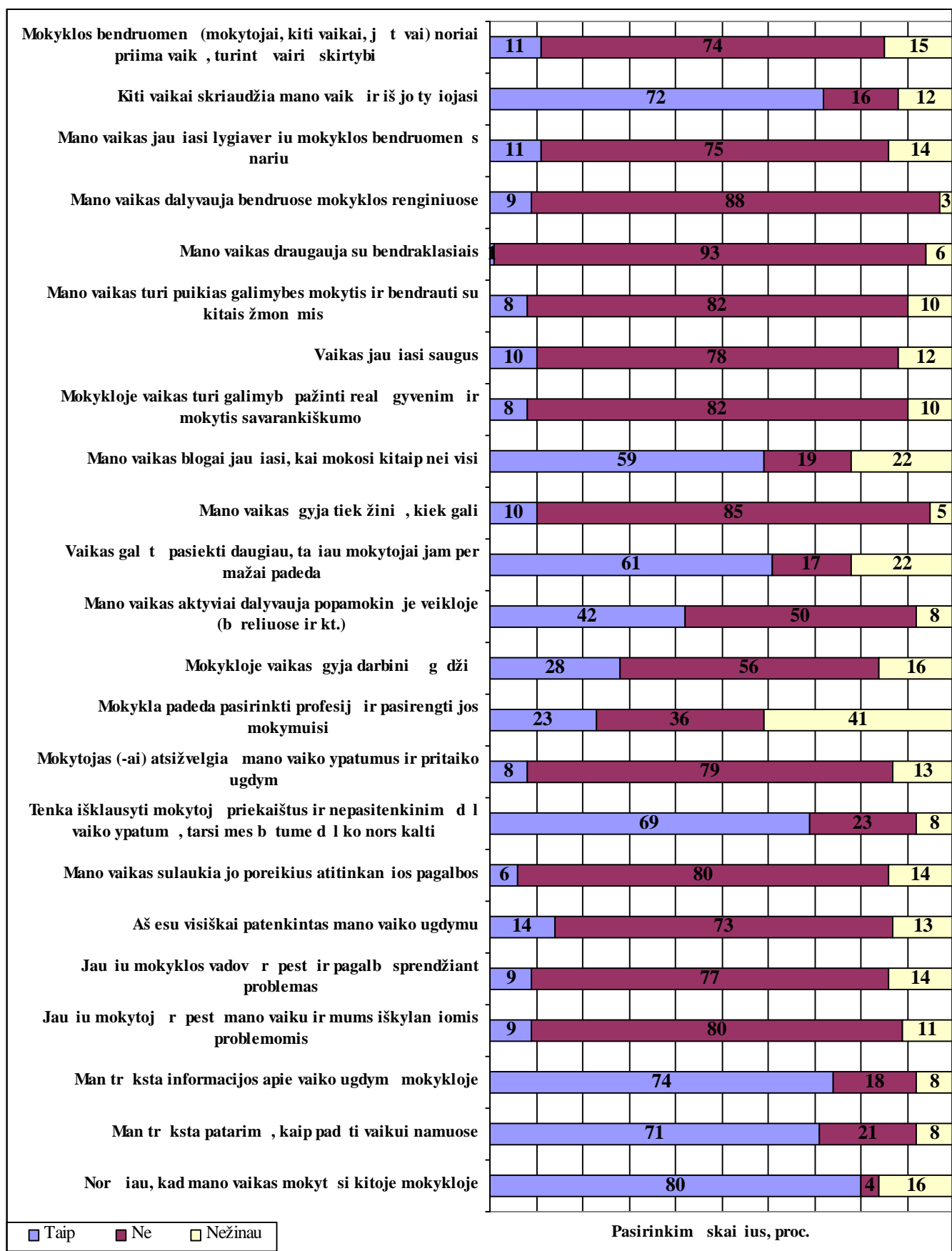
Interviu atlikimo data: 2010 10 07

Interviu atlikimo trukmė : 21 min.

Interviu duomenys: (žr. lentelė)

Klausimo Eil. Nr.	Atsakymai
1.	Mano vaikas mokosi bendrojo lavinimo mokyklos specialioje klasėje.
2.	Patenkinta tik iš dalies – išskirčiau nepakankamą ugdymo kokybę, tai reiškia, kad taikoma ugdymo forma ne visuomet visapusiškai tenkina mano vaiko poreikius.
3.	Kita vertus, vaikas turi galimybę mokytis aplinkoje, kurioje mokosi ir normalūs vaikai. Ateityje, manau, tai veiks kaip palengvinimas mano vaikui integruojantis visuomenę ir save realizuojant pasirinktoje profesinėje veikloje. Esu itin patenkinta, kad vaiko integracija turi prasidėti jau nuo mokyklos ir vyksti palaipsniui.
4.	Ši mokykla atstovauja joms iš kitos bendrojo lavinimo mokyklos.
5.	Renkantis mokyklą, svarbu vertinti vaiko galimybes mokytis pasirinktomis ugdymo sąlygomis. Juk joje mokysis jis vaikas, o ne jis ar specialistai, todėl vaiko poreikiai ir jų tenkinimas yra svarbiausias aspektas konkrečios ugdymo staigos ar ugdymo formos pasirinkimo kontekste.
6.	Nulaužė sprendimas efektyviausiai patenkinti vaiko poreikius jam geriausioje ugdymo aplinkoje.
7.	Per joms iš kitos mokyklos dalyvams „buitinio“ dalyko – pakeitėme gyvenamąją vietą. Manau, kad ši ugdymo staiga mano vaikui yra geresnė, nei ankstesnė. Beje, vaiko ugdymosi rezultatai šioje mokykloje pastebimai pagerėjo, kaip ir jo savijauta.
8.	Vaikas mokykloje jaučiasi gerai. Jokių nusiskundimų iš jo negirdžiu.
9.	Aišku, buvo atvejai, kai vaikas buvo skriaudžiamas. Tai neišvengiama, jeigu esi kitoks, nei visi. Bet tai pasitaikė nedažnai ir dėl to mokyklos aš nekaltinu.
10.	Mokykla rūpinasi, kad tokiems vaikams, kaip mano, psichologinė atmosfera būtų kuo geresnė. Gera psichologinė atmosfera, pedagoginis mesys skatina saugumo jausmą, kuris yra reikalingas specialiejiems poreikių vaikams, pasižymintiems jautrumu ir išgyvenimais.
11.	Vaikas mokykloje turi draugą. Visi jo draugai – panašaus likimo, besimokantys specialioje klasėje.
12.	Jo draugai negalėtų reaguoti normaliai. Sveiki vaikai kartais ir pasijuokia, bet, kaip sakau, tai yra neišvengiama. Tokia jau mūsų visuomenė... (atsiduria)
13.	Vaikas sulaukia pakankamos pedagoginės pagalbos. Ji suteikiama greitai, emociškai pagrįstai, parodant dėmesį ir susirūpinimą vaiko problemomis.
14.	Vaikas sulaukia specialiosios pagalbos.
15.	Trūksta sąsajos su psichologine pagalba. Ugdymas – tai ir psichologinis dalykas.
16.	Bendradarbiavimas su mokykla vaiko ugdymo procese yra normalus. Visgi, sakyčiau, kažkiek trūksta geresnio emocinio ryšio, didesnės patalpos mokyklos suinteresuotumo gerinti specialiojo vaiko ugdymo rezultatus, t.y. progresuoti (kiek tai manoma).
17.	Aš rodau didelį iniciatyvumą, o iš mokyklos pusės iniciatyvos, žinoma, pasigendu.
18.	Man netrūksta informacijos apie vaiko ugdymą.
19.	Man netrūksta jokios informacijos ir iš mokyklos pusės, kaip padėti vaikui namuose. Aš pati žinau, kokia pagalba labiausiai reikalinga mano vaikui jo namuose, esu pati už tai atsakinga, aš puikiai žinau, kaip mano vaikui padėti. Taip ir darau...
20.	Aplinka mano vaiko poreikiams yra pilnai pritaikyta.
21.	Resursų problema buvo išspręsta bendromis mokyklos ir tėvų pastangomis.
22.	Reikėtų skatinti geresnį mokyklos ir tėvų bendradarbiavimą.
23.	Šio pasiūlymo gyvendinimas priklauso nuo mokyklos požiūrio – kuo labiau mokykla pripažins vaiką su specialiaisiais poreikiais didesnę integracijos būtinumą, tuo jį daugiau dėmesio pastangos tokiems vaikams integruotam ugdymui, šis procesas lygiateisiškumo pagrindais traukiant ir tėvus. Deja, dabar tėvų traukimo šis procesas dar trūksta. Nors lyginant su situacija, buvusia prieš kokius 5 metus, teigiamai poslinkis galima žvelgti. Ir nemažai...

7 priedas. T v požiūriu SUP turini vaikų ugdymo teigiamus ir neigiamus veiksmus pasiskirstymas (N = 232)

8 priedas. SUP turintiems vaikams teikiama pagalba ugdymo staigoje: faktoriai ir kintamj vertinimo procentin s išraiškos (N = 232)

Faktoriai	Teiginiai/kintamieji	Ar J s vaikui teikiama ši pagalba?			
		Nežinau	Ne	Retai	Dažnai
Socialin s pedagogin s, psichologin s pagalbos teikimas ir t v traukimas	Vaikui pagalb teikia socialinis pedagogas	16	13	4	67
	Mokykloje buriamos t v savipagalbos grup s, kuriose t vai aptaria su vaik ugdymu susijusias problemas, padeda vieni kitiems	31	44	9	16
	Vaikui pagalb teikia psichologas	19	63	9	9
	Mes, t vai, esame kvie iami dirbti savanoriais klas je (laisvu m s laiku) ir pamok metu pad ti vaikui	13	66	12	9
Kit resurs išnaudojimas	Vaikui padeda mokytojo pad j jas	22	35	6	37
	Vaikui pagalb teikia logopedas	17	35	8	40
	Mokytojas dirba individualiai su vaiku po pamok	16	38	13	33
	Vaikui pagalb teikia kitas specialistas	55	29	1	15
	Mokytojas ir kiti specialistai aptaria su mumis, ko, kaip ir kod l bus mokomas vaikas	15	10	24	51
	Mokytojas organizuoja bendraamži pagalb vaikui	38	21	18	23
Specialioji ir specialioji pedagogin pagalba	Vaikas apr pinamas reikalinga kompensacine technika (klausos aparatu, Brailio rašto mašin le it kt.)	27	55	4	14
	Vaikui pagalb teikia specialusis pedagogas	16	13	4	67

9 priedas. Pagalbos SUP turintiems vaikams poreikis ugdymo staigoje: faktoriai ir kintamųjų vertinimo procentinis išraiškos (N = 232)

Faktoriai	Teiginiai/kintamieji	Ar Jūs vaikui reikia šios pagalbos?			
		Nežinau	Ne	Iš dalies	Taip
Socialinės pedagoginės ir psichologinės pagalbos bei tėvų traukimo poreikis	Aš (ar kas nors iš šeimos narių) dirbu (-ame) savo vaiko klasėje ir padedame mokytis	41	41	10	8
	Vaikui pagalbą teikia psichologas	27	29	13	31
	Mes, tėvai, esame kviejami dirbti savanoriais klasėje (laisvu mūsų laiku) ir pamokėtu padėti vaikui	35	38	16	11
	Vaikui pagalbą teikia socialinis pedagogas	31	26	12	31
	Mokykloje buriamos tėvų savipagalbos grupės, kuriose tėvai aptaria su vaikų ugdymu susijusias problemas, padeda vieni kitiems	41	21	15	23
Mokytojo teikiamos tiesioginės pagalbos poreikis	Mokytojas organizuoja bendraamžių pagalbą vaikui	32	14	22	32
	Mokytojas skiria laiko individualiai pagalbai vaikui pamokoje	17	1	14	68
	Mokytojas dirba individualiai su vaiku po pamoką	19	12	22	47
	Vaikui padeda mokytojo padėjėjas	29	17	13	41
	Mokytojas ir kiti specialistai aptaria su mumis, ko, kaip ir kodėl bus mokomas vaikas	18	3	19	60
Logopedinės ir specialiosios pedagoginės pagalbos poreikis	Vaikui pagalbą teikia logopedas	16	28	7	49
	Vaikui pagalbą teikia specialusis pedagogas	16	9	9	66
Specialiosios pagalbos poreikis	Vaikas aprašomas reikalinga kompensacine technika (klausos aparatu, Brailio rašto mašinėle ir kt.)	31	47	3	19
	Vaikui pagalbą teikia kitas specialistas	58	24	2	16

10 priedas. Interviu su t vaais rezultatai: kategorijos ir subkategorijos (N = 5)

Eil. Nr. 1	Kategorijos 2	Subkategorijos 3
1.	T v pasitenkinimas/ nepasitenkinimas SUP turin i vaik ugdymu ir jo rezultatais	<p>1.Ugdymo staigos tipas: Specialioji mokykla (specialiojo ugdymo centras) Bendrojo lavinimo mokykla su adaptuota programa Bendrojo lavinimo mokyklos specialioji klas</p> <p>2.Pasitenkinimas ugdymo staiga: Visiškas pasitenkinimas pasirinkus ugdymo staig Dalinis pasitenkinimas pasirinkus ugdymo staig</p> <p>3.Teigiami ir neigiami ugdymo staigos bruožai: Ugdymas atitinka SUP turin io vaiko ugdymosi galimybes Profesionalus pedagog poži ris ugdym Fizin s integracijos mokymo proces galimyb s Ugdymo patirtis ir kokyb Ugdymas ne visuomet atitinka SUP turin io vaiko ugdymosi galimybes Kvalifikuotos ugdymo pagalbos stoka Atsainus pedagog poži ris ugdym Emocinio ryšio su ugdymo aplinka stoka Integracijos ugdymo aplink stoka</p>
2.	Ugdymo formos ir staigos pasirinkimo patirtis	<p>4.Ugdymo staigos pasirinkimas ir šaltiniai: Ugdymo staigos pasirinkimas iš karto Per jimas specialaus ugdymo staig iš bendrojo lavinimo mokyklos Ugdymo staigos pasirinkimas pagal rekomendacijas ir patarimus Ugdymo staigos pasirinkimas pa i t v sprendimu</p> <p>5.Svarbiausia informacija, renkantis ugdymo staig : Informacija apie ugdymo staigos tip Informacija apie ugdymo patirt Informacija apie ugdymo kokyb (vaiko SUP tenkinim) Informacija apie ugdymo aplinkos tak SUP turin io vaiko ugdymosi rezultatams Informacija apie ugdymo formos atitikim SUP turin io vaiko geb jimams Informacija apie pedagog ir t v santykius Informacija apie ugdymo integracij (fiziniu poži riu)</p> <p>6.Ugdymo staigos pasirinkimo sprendimo motyvai: Vaiko SUP tenkinimo kokyb Ugdymo staigos tipo ir aplinkos teigiama taka vaiko ugdymosi rezultatams Ugdymo programos teigiama taka vaiko ugdymosi rezultatams Ugdymo staigos patikimumas ir saugumas</p>

		<p><u>7.Per jimo iš kitos ugdymo staigos priežastys ir pasekmės:</u> Iš kitos ugdymo staigos nepereita Pereita iš bendrojo lavinimo mokyklos Negebėjimas tenkinti vaiko SUP bendrojo lavinimo mokykloje Gyvenamosios vietos pakeitimas Ugdymosi rezultatai pagerėjimas, pakeitus ugdymo staigą</p>
3.	Atmosfera mokykloje ir SUP turinio vaiko santykiai su bendraamžiais	<p><u>8.Vaiko savijauta ugdymo staigoje:</u> Vaikas ugdymo staigoje jau jautė gerai Vaikas šioje ugdymo staigoje jau jautė geriau, nei ankstesnėje Vaikas ugdymo staigoje jau jautė blogai</p>
		<p><u>9.Prievartos (tiesioginės, paslėptos) patvrimas ugdymo staigoje:</u> Vaikas ugdymo staigoje neskriaudžiamas Vaikas ugdymo staigoje skriaudžiamas Vaikas ugdymo staigoje buvo skriaudžiamas anksčiau</p>
		<p><u>10.Ugdymo staigos veikla, užtikrinant vaiko saugumą :</u> Gerai ugdymosi sąlygos ir teigiamos psichologinės atmosferos kūrimas Tvirtas traukimas ugdymo aplinkai Neutrali ugdymo staigos veikla</p>
		<p><u>11.Vaiko draugystės su bendraamžiais patirtis:</u> Vaikas turi draugą Vaikas neturi draugą Vaiko draugai yra panašaus likimo bendraamžiai Teigiama draugystės buvimo taktika ugdymosi rezultatams Neigiama draugystės nebuvimo taktika ugdymosi rezultatams</p>
		<p><u>12.Kitas vaiko reakcija vaiko negalavimui:</u> Teigiama kitas vaiko reakcija vaiko negalavimui Iš dalies neigiama kitas vaiko reakcija vaiko negalavimui Neigiama kitas vaiko reakcija vaiko negalavimui</p>
		<p><u>13.Pedagogų pagalba, sprendžiant su bendraamžiais susijusias problemas:</u> Sulaukiama pakankamai pedagogų pagalbos Nesulaukiama pedagogų pagalbos</p>
4.	Tvirtas požiūris pagalbą SUP turintiems vaikams ugdymo procese	<p><u>15.Vaikui suteikiamos pagalbos ugdymo staigoje tobulinimas:</u></p>

		<p>Vaiko socializacijos poreikio užtikrinimas Socialinis ir socialinis pedagoginis pagalbos esamo lygio išlaikymas Psichologinis pagalbos stiprinimas</p>
		<p><u>16. T v traukimas SUP turini vaik ugdymo procese :</u> T v traukimas vidutinis T v traukimas žemas</p>
		<p><u>17. T v ir mokyklos iniciatyva, užmezgant tarpusavio santykius:</u> T v iniciatyva aukšta T v iniciatyva žema Mokyklos iniciatyva žema</p>
		<p><u>18. Informacija apie vaiko ugdym ugdymo staigoje:</u> Nejauniamas informacijos stygius Jauniamas informacijos stygius Žemas ugdymo staigos aktyvumas, perduodant informacij</p>
		<p><u>19. T v pagalba vaikui šeimoje ir informacijos gavimas iš ugdymo staigos šiuo aspektu:</u> Aukšta t v pagalba vaikui šeimoje Jaunama ugdymo staigos pagalba, t vams ugdant vaik šeimoje Informacijos apie vaiko ugdym šeimoje stygius iš ugdymo staigos</p>
5.	SUP turinio vaiko ugdymo aplinkos pritaikymas	<p><u>20. Ugdymo aplinkos pritaikymas vaiko ugdymo poreikiams:</u> Pilnas ugdymo aplinkos pritaikymas vaiko ugdymo poreikiams Dalinis ugdymo aplinkos pritaikymas vaiko ugdymo poreikiams</p>
		<p><u>21. Resurs klausimo sprendimas ugdymo staigoje</u> Teigiamas resurs klausimo išsprendimas</p>
6.	T v pasiūlymai dėl SUP turini vaik ugdymo piltros	<p><u>22. T v pageidaujami pokyčiai vaiko ugdymo procese</u> Didesnė psichologo pagalba Didesnė ugdymo staigos iniciatyva, užmezgant santykius su tėvais, informuojant ir bendradarbiaujant T v savipagalbos tinklų kūrimas Didesnė t v integracija ugdymo aplink</p>
		<p><u>23. Pageidaujama pokyčių įgyvendinimo realumas</u> Pokyčių įgyvendinimas realus Pokyčių įgyvendinimo realumas priklauso nuo t v traukimo vaik ugdymo proceso laipsnio</p>

11 priedas. Interviu turinio analizės pagalba identifikuotos kategorijos, subkategorijos ir teiginiai

Eil. Nr.	Kategorijos	Subkategorijos	Teiginiai
1	2	3	4
1.	T v pasitenkinimas/ nepasitenkinimas SUP turinį vaikų ugdymu ir jo rezultatais	Ugdymo staigos tipas Specialioji mokykla (specialiojo ugdymo centras) Bendrojo lavinimo mokykla su adaptuota programa Bendrojo lavinimo mokyklos specialioji klasė	<ol style="list-style-type: none"> 1. Mano vaikas mokosi specialiojoje mokykloje (specialiojo ugdymo centre). 2. Mano vaikas mokosi pagal specialiosios mokyklos programą. 3. Mokosi specialiojo ugdymo centre. 4. Mano vaikas mokosi bendrojo lavinimo mokykloje pagal adaptuotą programą. 5. Mano vaikas mokosi bendrojo lavinimo mokyklos specialioje klasėje.
		Pasitenkinimas ugdymo staiga Pasitenkinimas pasirinkus ugdymo staigą Dalinis pasitenkinimas pasirinkus ugdymo staigą	<ol style="list-style-type: none"> 6. Esu pilnai patenkinta, kad pasirinkau šią staigą. 7. Savo pasirinkimu esu patenkinta, nes, manau, kad pagal vaiko sutrikimo pobūdį geresnis ugdymo staigos rasti ne manoma. 8. Specialiojo ugdymo centras – būtent tai ko reikia mano vaikui. 9. Ši staiga vaikui suteikiama pati geriausia pagalba, atitinkanti jo sutrikimo specifiką. 10. Patenkintas mokyklos pasirinkimu tik iš dalies. 11. Patenkinta tik iš dalies – išskirčiau nepakankamą ugdymo kokybę.
		Teigiami ir neigiami ugdymo staigos bruožai Ugdymas atitinka SUP turinio vaiko ugdymosi galimybes Ugdymas ne visuomet atitinka SUP turinio vaiko ugdymosi galimybes Kvalifikuotos ugdymo pagalbos stoka Profesionalus pedagogų požiūris ugdymui Atsainus pedagogų požiūris ugdymui Ugdymo kokybės ir patirtis Emocinio ryšio su ugdymo aplinka stoka Integracijos ugdymo aplinkoje stoka Fizinės integracijos mokymo procesų galimybių stoka	<ol style="list-style-type: none"> 12. Šioje mokykloje vaikas gauna geriausią ugdymą, atitinkantį jo ugdymosi galimybes. 13. Šioje staigoje man patinka profesionalus požiūris į vaiką. 14. Suvokiama, kad vaikas, turintis SUP – taip pat yra vaikas, tik jo ugdymosi gebėjimai galbūt šiek tiek skiriasi nuo prastinio vaiko. 15. Nors tikiu, kad vaiko integracija visuomenėje, ugdymo aplinkoje būtina didesnė, tačiau bendruoju požiūriu man patinka ugdymo kokybė šioje mokykloje. 16. Šioje mokykloje mane imponuoja jos sukaupta didelė patirtis, ugdant vaikus su specialiaisiais poreikiais. 17. Trūksta geresnio emocinio ryšio su mokykla, jaučiamas, kaip ir pasakius (susimūstus) „dalykinio atitolimo procesas“. 18. Trūksta kvalifikuotos ugdymo pagalbos mano vaikui, kaip turinčiam specialius poreikius. 19. Taikoma ugdymo forma ne visuomet visapusiškai tenkina mano vaiko poreikius. 20. Nepatinka atsainus mokyklos požiūris į mano vaiką. 21. Mane imponuoja didesnė su vaiko fizinės integracijos mokymo procesų galimybės. 22. Vaikas turi galimybę mokytis aplinkoje, kurioje mokosi ir normalūs vaikai. Ateityje tai veiks kaip palengvinimas vaikui integruojantis visuomenėje ir save realizuojant pasirinktoje profesinėje veikloje. 23. Vaiko integracija turi prasidėti jau nuo mokyklos ir vykti palaipsniui.

2.	Ugdymo formos ir staigos pasirinkimo patirtis	<u>Ugdymo staigos pasirinkimas ir šaltiniai</u> Ugdymo staigos pasirinkimas iš karto Per jimas specialaus ugdymo staig iš bendrojo lavinimo mokyklos Ugdymo staigos pasirinkimas pagal rekomendacijas ir patarimus Ugdymo staigos pasirinkimas pa i t v sprendimu	24. ši staig at jau iš karto. 25. At jau pagal rekomendacijas. 26. ši staig at jau ne iš karto. 27. staig pad jo pasirinkti profesional s specialistai. 28. Iš dalies tai buvo ir mano pa ios toks sprendimas. 29. staig mano vaikas at jo iš bendrojo lavinimo mokyklos. 30. staigos pasirinkimui takos tur jo specialist nuomon , taip pat šeimos nari nuostatos. 31. ši staig at jau iš karto. 32. ši mokykl at jome iš kitos bendrojo lavinimo mokyklos. 33. Ugdymo staigos pasirinkim nul m specialist nuomon , taip pat šeimos nari nuostatos. 34. Specialioje klas je vaikas mokosi d l to, kad taip rekomendavo specialistai.
		<u>Svarbiausia informacija, renkantis ugdymo staig</u> Informacija apie ugdymo staigos tip Informacija apie ugdymo patirt Informacija apie ugdymo kokyb (vaiko SUP tenkinim) Informacija apie ugdymo aplinkos tak SUP turin io vaiko ugdymosi rezultatams Informacija apie ugdymo formos atitikim SUP turin io vaiko geb jimams Informacija apie pedagog ir t v santykius Informacija apie ugdymo integracij (fiziniu poži riu)	35. Svarbu, kok ugdym vaikas gaus. 36. Svarbu, kokia bus ugdymo aplinka. 37. Svarbu, ar mano vaikui suteiktas ugdymas atitiks jo geb jimas ir bus pats geriausias šiuo poži riu. 38. Renkantis mokykl t vams reikia žinoti, koks yra ugdymo staigos tipas. 39. Svarbu, pagal koki ugdymo program vaikas bus mokomas. 40. Svarbu, kokia psichologin atmosfera vyraus ugdymo aplinkoje. 41. Reikia kompleksišškai vertinti daugelio veiksnii sistem . 42. N ra vieno kriterijaus, kuris b t lemiantis. 43. pasirinkimo proces reikia ži r ti iš daugelio pozicij . 44. Svarbiausia vertinti mokyklos specialiojo ugdymo patirt . 45. Iš patirties kyla kiti išvestiniai aspektai – ugdymo kokyb , pedagog susiklost santykiai su t vais, ugdymo aplinkos pritaikymo vaiko poreikiams laipsnis ir t.t. 46. Renkantis ugdymo staig , svarbu vertinti, kokios ugdymo integracijos (fiziniu poži riu) galimyb s ir ar jos tenkina vaiko specialiuosius ugdymosi poreikius. 47. Renkantis mokykl , svarbu vertinti vaiko galimybes mokytis pasirinktomis ugdymo s lygomis. 48. Mokysis j s vaikas, o ne j s ar specialistai, tod l vaiko poreikiai ir j tenkinimas yra svarbiausias aspektas konkre ios ugdymo staigos ar ugdymo formos pasirinkimo kontekste.
		<u>Ugdymo staigos pasirinkimo sprendimo motyvai</u> Vaiko SUP tenkinimo kokyb Ugdymo staigos tipo ir aplinkos teigiama taka vaiko ugdymosi rezultatams Ugdymo programos teigiama taka vaiko ugdymosi rezultatams Ugdymo staigos patikimumas ir saugumas	49. Sprendim pasirinkti ši mokykl l m suvokimas, kad vaikas gaus t ugdym , kuris atitinka jo specifinius geb jimus. 50. Vaiko SUP tenkinimo kokyb , šis sprendimas pasiteisina su kaupu, pateisina l kes ius. 51. Ugdymo staigos tipo ir ugdymo programos teigiama taka vaiko ugdymosi rezultatams, gera atmosfera mokykloje, patikimumas, saugumas, panašaus likimo vaiko bendraamžiai ir panašiai. 52. Nul m sprendimas efektyviausiai patenkinti vaiko poreikius jam geriausioje ugdymo aplinkoje.

		<p><u>Per jimo iš kitos ugdymo staigos priežastys ir pasekmės</u> Iš kitos ugdymo staigos nepereita Pereita iš bendrojo lavinimo mokyklos Negebėjimas tenkinti vaiko SUP bendrojo lavinimo mokykloje Gyvenamosios vietos pakeitimas Ugdymosi rezultatų pagerėjimas, pakeitus ugdymo staigą</p>	<p>53. Iš jokios kitos mokyklos neperėjau. 54. Perėjau iš bendrojo lavinimo mokyklos. 55. Atsiradus dalykinei sistemai, vaikui pasidarė sunku mokytis, jis pradėjo nebesuprasti mokomųjų dalykų. Vaikas pokyčius lygomis nesugebėjo prisavinti bendrojo lavinimo mokyklos programos. 56. Mano vaikui mokytis nesisekė, neišmoko nei skaityti, nei rašyti, nei skaičiuoti, todėl perėjome specialią mokyklą. Bendrojo lavinimo mokyklos patirtis ugdant mano vaiką, kaip turint specialią poreikį, buvo nepakankama. 57. Šiuo atžvilgiu jokių priežasčių vardinti negaliu. 58. Perėjome iš kitos mokyklos dėl lėgynai „buitinio“ dalyko – pakeitėme gyvenamąją vietą. 59. Ši ugdymo staiga mano vaikui yra geresnė, nei ankstesnė. 60. Vaiko ugdymosi rezultatai šioje mokykloje pastebimai pagerėjo, kaip ir jo savijauta.</p>
3.	Atmosfera mokykloje ir SUP turinio vaiko santykiai su bendraamžiais	<p><u>Vaiko savijauta ugdymo staigoje</u> Vaikas ugdymo staigoje jau jautėsi gerai Vaikas šioje ugdymo staigoje jau jautėsi geriau, nei ankstesnėje Vaikas ugdymo staigoje jau jautėsi blogai</p>	<p>61. Vaikas mokykloje, kiek tai leidžia jo būsenai, jau jautėsi pakankamai komfortiškai. 62. Jam išties patinka ten būti, jis gali save pilnai realizuoti šioje mokykloje. 63. Šiuo metu vaikas specialiojoje mokykloje jau jautėsi geriau, nei bendrojo lavinimo mokykloje. Iš karto pagerėjo jo mokymosi rezultatai – išmoko ir skaityti, ir rašyti, ir skaičiuoti. 64. Nusiskundimų šiuo požiūriu aš neturiu. 65. Vaikas mokykloje jau jautėsi neblogai. 66. Vaikas jau jautėsi ne itin gerai – dėl negatyvaus mokytojų ir vaikų požiūrio. Trūksta aplinkinių paramos. 67. Vaikas mokykloje jau jautėsi gerai. 68. Jokių nusiskundimų iš jo negirdžiu.</p>
		<p><u>Prievartos (tiesioginis, paslėptas) patyrimas ugdymo staigoje</u> Vaikas ugdymo staigoje neskriaudžiamas Vaikas ugdymo staigoje skriaudžiamas Vaikas ugdymo staigoje buvo skriaudžiamas anksčiau</p>	<p>69. Neatsimenu tokių atvejų, kai mano vaikas buvo skriaudžiamas. Jeigu ir buvo, matyt, jie nebuvo reikšmingi ir verti atsiminti. 70. Atvejų, kai vaikas buvo skriaudžiamas (fiziškai, psichologiškai) pasitaikė bendrojo lavinimo mokykloje. Tai iš esmės kliudė sėkmingai vaiko integracijai bendrojo lavinimo mokyklos programoje. 71. Per jus kitą ugdymo tipo staigą, minėti sunkumai išsprendėsi. Tai buvo vienas iš mano motyvų pasirinkti bent specialiojo ugdymo staigą. 72. Vaikas jokių patyrimų nepatiria. 73. Būta ir vaikų patyrimų, ir mokytojų nesupratimo... 74. Buvo atvejų, kai vaikas buvo skriaudžiamas. 75. Tai neišvengiama, jeigu esi kitoks, nei visi. Bet tai pasitaikė nedažnai ir dėl to mokyklos aš nekaltinu. 76. Mokyklos aplinka, bent jau psichologiniu požiūriu, nėra saugi mano vaikui.</p>
		<p><u>Ugdymo staigos veikla, užtikrinanti vaiko saugumą</u> Gerai ugdymosi sąlygos ir teigiamos psichologinės atmosferos kūrimas Trūksta traukimas ugdymo aplinkai Neutrali ugdymo staigos veikla</p>	<p>77. Kad vaiko saugumas būtų užtikrintas, mokykla stengiasi jam sukurti komfortiškas ugdymosi sąlygas, kartais ugdymo aplinkai traukiami ir tėvai. Tai vaikui suteikia itin didelį saugumo pojūtį, padeda „neatitrkti“ nuo šeimos 78. Mokykla siekia užtikrinti gerą psichologinę atmosferą staigos viduje, o tai turi reikšmingos takos ir bendrai saugumo situacijai, silyvusiai šioje mokykloje.</p>

		<p>79. Vaiko saugumas užtikrinimas kokybiškai į integruojant ugdymo aplinką.</p> <p>80. Kad vaikui būtų užtikrinamas saugumas, mano manymu, mokykla nedaro nieko. Jai svarbiau rūpintis normaliais mokiniais, o vaikams, turintiems SUP, integracija bendrojo lavinimo mokykloje tikrai nėra prioritetas.</p> <p>81. Mokykla rūpinasi, kad tokiems vaikams, kaip mano, psichologinė atmosfera būtų kuo geresnė.</p> <p>82. Gera psichologinė atmosfera, pedagoginis mesys skatina saugumo jausmą, kuris ypač reikalingas specialiajam poreikiui turintiems vaikams, pasižymintiems jautrumu ir išgyvenimais.</p>
	<p><u>Vaiko draugystės su bendraamžiais patirtis</u> Vaikas turi draug Vaikas neturi draug Vaiko draugai yra panašaus likimo bendraamžiai Teigiama draugystės buvimo taktiniai ugdymosi rezultatai Neigiama draugystės nebuvimo taktiniai ugdymosi rezultatai</p>	<p>83. Vaikas mokykloje turi draugą, kiek tai leidžia jo būsenai.</p> <p>84. Jo draugai – panašaus likimo bendraamžiai, save realizuojantys specialiojo ugdymo srityje.</p> <p>85. Draugavimo sunkumus lemia sutrikimo pobūdis, tačiau kol kas ypatingo sunkumo nepastebėjau.</p> <p>86. Vaikas turi pažįstamą, bet draugauti, apskritai, per daug atsiskleisti nėra linkęs. Toks jo būdas, galbūt taip pasireiškia jo sutrikimo pobūdis...</p> <p>87. Yra keletas draugų, su kuriais mano vaikas noriai bendrauja.</p> <p>88. Dėl to ir jo savijauta geresnė, nei buvo anksčiau – dingo uždurimas, atsirado didesnis pasitikėjimas savo jėgomis, padidėjo aktyvumas, atsirado linksmumas, gyvumas.</p> <p>89. Vaikas mokykloje draugų neturi ir dėl to, kiek matau, stipriai išgyvena.</p> <p>90. Tai turi tokios ir jo ugdymosi rezultatai – vaiko pastangos bereikalingai eikvojamos išgyvenimams, o ne savo paties ugdymosi rezultatai gerinti.</p> <p>91. Vaikas mokykloje turi draugą.</p> <p>92. Visi jo draugai – panašaus likimo, besimokantys specialiojoje klasėje.</p>
	<p><u>Kitas vaiko reakcija vaiko negal</u> Teigiama kitas vaiko reakcija vaiko negal Iš dalies neigiama kitas vaiko reakcija vaiko negal Neigiama kitas vaiko reakcija vaiko negal</p>	<p>93. Kiti vaikai teigiamai reaguoja į vaiko negalą. Juk patys tokius turi...</p> <p>94. Kiti mokiniai dėl mano vaiko sutrikimo jo neskriaudžia. Reakcija normali, netgi, sakyčiau, teigiama.</p> <p>95. Kiti vaikai mano, dėl jo negalios nesmerkia. Ne visi ir supranta, kad jis turi negalą.</p> <p>96. Kiti vaikai mano vaiko negalą reaguoja neigiamai, kartais net skriaudžia.</p> <p>97. Vaiko draugai negalą reaguoja normaliai.</p> <p>98. Sveiki vaikai kartais ir pasijuokia, bet, kaip sakau, tai yra neišvengiama.</p>
	<p><u>Pedagogų pagalba sprendžiant su bendraamžiais kylančias problemas</u> Sulaukiama pakankamai pedagogų pagalbos Nesulaukiama pedagogų pagalbos</p>	<p>99. Dažniausiai vaikas sulaukia pedagogų pagalbą sprendžiant su bendraamžiais kylančias problemas. Kita vertus, šiuo požiūriu reikėtų didesnę psichologinę pagalbą.</p> <p>100. Vaikas, kiek tai manoma, sulaukia pedagogų pagalbą sprendžiant su bendraamžiais kylančias problemas, nors nemanau, kad tokie problemos (bent jau dideli) kyla.</p> <p>101. Vaikas sulaukia pedagogų pagalbą sprendžiant su bendraamžiais kylančias problemas.</p> <p>102. Jau įamais rūpestis iš pedagogų pusės.</p> <p>103. Vaikas nesulaukia jokios konstruktyvios pedagogų pagalbą sprendžiant su bendraamžiais kylančias problemas. Tai tik deklaruojama šios staigos dokumentuose, tačiau realiai pagalba (profesiniu požiūriu) yra nerealizuojama.</p> <p>104. Vaikas sulaukia pakankamos pedagogų pagalbą. Pagalba suteikiama greitai, emociškai pagrįstai, parodant dėmesį ir susirūpinimą vaiko problemomis.</p>

4.	T v poži ris pagalb SUP turin i vaik ugdymo procese	<u>Pagalbos suteikimas vaikui ugdymo staigoje</u> Vaikui suteikiama profesionali specialioji pagalba Vaikui suteikiama profesionali specialioji pedagogin pagalba Vaikui dalinai suteikiama profesionali specialioji pagalba Vaikui nesuteikiama profesionali psichologin pagalba	105. Vaikas sulaukia ir specialiosios, ir specialiosios pedagogin s pagalbos. 106. Yra problem d l psichologin s pagalbos. Tr ksta psichologo profesionalios pagalbos, kaip atraminio taško vaiko psichologinei ugdymosi b senai lavinti. 107. Vaikas mokykloje nesulaukia pakankamos psichologin s pagalbos, nors esant emocij /elgesio sutrikimui ši pagalba yra viena iš kertini . Kit pagalb vertinu teigiamai, išskyrus psichologin . Ji suteikiama itin retai, netgi tam tikra prasme nekvalifikuotai. 108. Tiek specialioji, tiek specialioji pedagogin pagalba vaikui yra teikiama. D l psichologin s pagalbos sunku pasakyti... 109. Vaikas dalinai sulaukia specialiosios pagalbos (mokosi specialioje klas je). 110. Vaikas sulaukia specialiosios pagalbos.
		<u>Vaikui suteikiamos pagalbos ugdymo staigoje tobulinimas</u> Vaiko socializacijos poreikio užtikrinimas Socialin s ir socialin s pedagogin s pagalbos esamo lygio išlaikymas Psichologin s pagalbos stiprinimas	111. B tent didesn s psichologin s pagalbos vaikui aš ir nor iau... 112. Taip pat nor iau, kad su mano vaiku b t kuo daugiau bendraujama, dirbama. Kaip yra pasakiusi viena iš mam per susirinkim : „Kad ne tik koncertuot su speciali j poreiki vaikais“... Žodžiu, b t gerai, kad b t labiau patenkintas mano vaiko socializacijos poreikis. 113. Reikt išlaikyti esam tiek specialiosios, tiek specialiosios pedagogin s pagalbos teikimo lyg , stiprinant psichologin s pagalbos teikim . 114. Vaikai, turintys SUP, yra jautr s, išgyvena d l integracijos problem , tod l psichologo pagalba turi b ti universali ir savalaik . Ši pagalba neturi apsiriboti tik vaikais, turi b ti orientuota ir t vus. Jie taip pat išgyvena d l savo vaik ugdymosi sunkum , išprovokuot sutrikimo ar tam tikr geb jim . 115. Toki pagalb vertinu skeptiškai. Manau, reikt kompleksin s pagalbos – tiek specialiosios, tiek psichologin s. 116. Tr ksta svaresn s psichologin s pagalbos. Ugdymas – tai ir psichologinis dalykas.
		<u>T v traukimas SUP turin i vaik ugdymo proces</u> T v traukimas vidutinis T v traukimas žemas	117. Manau, kad mokyklos ind lis traukiant mane vaiko ugdymo proces yra neblogas, ta iau gal t b ti ir profesionalesnis. Kartais tr ksta informuotumo, tr ksta psichologin s paramos, stokojama profesionalesnio poži rio pedagog darb ... 118. Bendradarbiavimas su manimi yra dalinai pakankamas, bet tobulintinas. 119. Bendradarbiavimas tarp mokyklos ir man s apsiriboja tik sausais, dalykiniais aspektais. Tr ksta emocinio ryšio, jau iama tarpusavio pasitik jimo stoka. 120. Mokyklos ind lis traukiant mus kaip t vus vaiko ugdymo proces n ra pakankamas. 121. SUP turintis vaikas yra ne tik t v susir pinimo objektas, bet ir mokyklos, kaip socialin s sistemos, taip pat. Vadinasi, ji turi užmegzti patikimus santykius su t vais ir juos palaikyti, nes už ugdymo kokyb kaip institucija yra atsakinga mokykla, kurioje mokosi speciali j poreiki turintis vaikas. 122. T v traukimas SUP turin i vaik ugdym yra minimalus, saky iau, beveik nulinis. T vai atitol nuo toki vaik ugdymo, o mokykla iš principo net nesistengia t v š proces konstruktyviai traukti. 123. Bendradarbiavimas su mokykla vaiko ugdymo procese yra normalus. Kažkiek tr ksta geresnio emocinio ryšio, didesnio pa ios mokyklos suinteresuotumo gerinti SUP turin io vaiko ugdymo rezultatus, t.y. progresuoti (kiek tai manoma).

		<p><u>T v ir mokyklos iniciatyva, užmezgant tarpusavio santykius</u> T v iniciatyva aukšta T v iniciatyva žema Mokyklos iniciatyva žema</p>	<p>124. Man pataria dažnai tenka rodyti iniciatyvą, užmezgant bendradarbiavimo santykius su mokykla. 125. Didesnė iniciatyva turėtų būti rodoma ir iš mokyklos pusės. 126. Man nepatinka, kad tėvai turi rodyti didelę iniciatyvą, todėl daug jį gąsdina, kad palaikytų emocinį bendradarbiavimo aspektą. Šiuo atveju mokykla „tarsi nusiplauna rankas“. 127. Aš pati, kiek tai reikalauja konkreti situacija, rodau iniciatyvą, užmezgdama bendradarbiavimo santykius su mokykla. Apie mokyklą to pasakyti negalėčiau... 128. Aš pats nerodau jokios iniciatyvos. Tegul pati mokykla rodo, o ne tik rėpinasi savo deklaracijomis, kuri praktikoje nenegyvendina. 129. Aš rodau didelę iniciatyvą, o iš mokyklos pusės iniciatyvos, žinoma, pasigendu.</p>
		<p><u>Informacija apie vaiko ugdymą ugdymo staigoje</u> Nejau išgavimas informacijos stygius Jau išgavimas informacijos stygius Žemas ugdymo staigos aktyvumas perduodant informaciją</p>	<p>130. Taip, man trūksta informacijos apie vaiko ugdymą mokykloje. 131. Jeigu pati neparodai iniciatyvos, pedagogai per daug ir „nesiveržia“ su informacijos perdavimu. 132. Iš tikrųjų man trūksta informacijos apie vaiko ugdymą mokykloje. Per mažai rengiama susirinkimų, per daug reikia rodyti iniciatyvos iš tėvų pusės. 133. Mokykla kaip informacijos perdavėja turi būti aktyvesnė, nes dalinimuisi informacija reikia mažiausiai dviejų pusių, taigi, ir tėvų. 134. Man netrūksta jokios informacijos apie vaiko ugdymą mokykloje. 135. Man trūksta vairios informacijos apie vaiko ugdymą mokykloje – tiek psichologiniu, tiek profesiniu, tiek emociniu aspektais. 136. Man netrūksta informacijos apie vaiko ugdymą.</p>
		<p><u>T v pagalba vaikui šeimoje ir informacijos gavimas iš ugdymo staigos šiuo aspektu</u> Aukšta tėvų pagalba vaikui šeimoje Jau išgavama ugdymo staigos pagalba ugdant vaiką šeimoje Informacijos apie vaiko ugdymą šeimoje stygius iš ugdymo staigos</p>	<p>137. Kiek manoma, pati padedu vaikui namuose. Papildomai jį mokau skaityti, skaičiuoti, ruošiu tolesniam gyvenimui. 138. Žinoma, man trūksta informacijos iš mokyklos pusės, kaip padėti vaikui namuose... Kokios? Manau, vairialyp... 139. Kiek galiu, pati padedu vaikui. Nori nenori, pats gyvenimas to išmoko. 140. Žinoma, pati padedu vaikui šeimoje. Tai mano pareiga. 141. Ko nežinau, konsultuojasi mokykloje, sulaukiu pedagoginės pagalbos ir iš ten. 142. Vaikui padedu šeimoje – juk mokykla ugdymu neužsiima tiek, kiek turėtų. 143. Man netrūksta jokios informacijos ir iš mokyklos pusės, kaip padėti vaikui namuose. 144. Aš pati žinau, kokia pagalba labiausiai reikalinga mano vaikui jo namuose, esu pati už tai atsakinga, aš puikiai žinau, kaip mano vaikui padėti. Taip ir darau...</p>
5.	<p>SUP turinio vaiko ugdymo aplinkos pritaikymas</p>	<p><u>Ugdymo aplinkos pritaikymas vaiko ugdymo poreikiams</u> Pilnas ugdymo aplinkos pritaikymas vaiko ugdymo poreikiams Dalinis ugdymo aplinkos pritaikymas vaiko ugdymo poreikiams</p>	<p>145. Ugdymo aplinka yra pilnai pritaikyta vaiko poreikiams. Dėl to ir buvo mano pasirinkta būtent ši ugdymo staiga. 146. Ugdymo aplinka vaikui pagal jo negalios pobūdį yra pilnai pritaikyta. 147. Ugdymo aplinkos pritaikymas mano vaiko poreikiams yra aukšto lygio. 148. Aplinka vaiko poreikiams pritaikyta iš dalies (pritaikyti tik specialioji klasė). 149. Aplinka mano vaiko poreikiams yra pilnai pritaikyta.</p>

		<p><u>Resurs klausimo sprendimas ugdymo staigoje</u> Teigiamas resurs klausimo išsprendimas</p>	<p>150. Resurs klausimas buvo išspręstas profesionaliai, bet v pagalbomis. 151. Resurs sprendimo problemos aš ne žvelgiu. 152. Resurs problema buvo išspręsta bendromis mokyklos ir t v pastangomis. 153. Nuomonės šiuo klausimu neturiu. 154. Resurs problema buvo išspręsta bendromis mokyklos ir t v pastangomis.</p>
6.	<p>T v pasi lymai d I SUP turin i vaik ugdymo pl tros</p>	<p><u>T v pageidaujami pokyčiai vaiko ugdymo procese</u> Didesn psichologo pagalba Didesn ugdymo staigos iniciatyva, užmezgant santykius su t vais, informuojant ir bendradarbiaujant T v savipagalbos tinkl k rimas Didesn t v integracija specialiojo ugdymo aplink</p>	<p>155. Vaiko ugdymo procese nor iau didesn s psichologo pagalbomis, taip pat didesn s mokyklos iniciatyvos rodymo, užmezgant santykius su t vais, juos labiau traukiant vaiko ugdymo proces , o nepaliekant nuošalyje, daugiau informuojant. 156. Iniciatyva neturi apsiriboti vien tik t v lygmeniu, šis ryšys su mokykla turi b ti abipusis ir sistemingas vykdomas (turi omenyje profesionalumo aspekt). 157. Vaiko ugdymo procese mokyklai b t gerai palaikyti didesn emocin ryš su t vais, didinti j informuotumo laipsn , kurti t v savipagalbos tinklus, juos labiau integruojant specialiojo ugdymo aplink . 158. Reik t sudaryti s lygas kai kuriose pamokose aktyviai dalyvauti t vams, leisti jiems iš šalies vertinti ugdymo proces , tokiu b du analizuoti jo tak vaikui ir t.t. 159. Reik t stiprinti psichologin pagalb ir mokyklai geriau suvokti savo atsakomyb už SUP turin io vaiko ugdymo rezultatus. 160. Vaiko ugdymo procese nor iau geresni ugdymo rezultatai – gal vert t keisti ugdymo staig . 161. Reik t skatinti geresn mokyklos ir t v bendradarbiavim .</p>
		<p><u>Pageidaujam pokyčiai gyvendinimo realumas</u> Pokyčiai gyvendinimas realus Pokyčiai gyvendinimo realumas priklauso nuo t v traukimo SUP turin i vaik ugdymo proces laipsnio</p>	<p>162. Šie pasi lymai yra realiai gyvendinami praktin je mokyklos veikloje, todėl juos ir teikiu. 163. Šie pasi lymai bus gyvendinti tada, kai pasikeis skeptiškas pedagog poži ris t vus. Juk t vai tur t b ti traktuojami, kaip lygiateisiai specialiojo ugdymo proceso dalyviai. 164. Kai mokykla suvoks savo atsakomyb , tada pager s ir bendradarbiavimo santykiai su SUP turin i vaik t vais. 165. Pasi lymas realiai gyvendinamas. 166. Pasi lyimo gyvendinimas priklauso nuo mokyklos poži rio – kuo labiau mokykla pripažins vaik su specialiaisiais poreikiais didesn s integracijos b tinum , tuo ji daugiau d s pastang toki vaik integruotam ugdymui, š proces lygiateisiškumo pagrindais traukiant ir t vus. Deja, dabar t v traukimo š proces dar tr ksta.</p>